

โส "สาธุ"ติ สมฺปฏิจฺฉิ รตฺตี
 ภูตฺตสายนมาโส ตาย สทฺธิ นิปชฺชิตฺวา
 "ปริคฺคณฺหิสฺสามิ นนฺ"ติ ปกตฺติยา
 นิทฺโทปคฺมนเวลาย นิทฺทูปคโต วย
 อโหสิ. สปิ วุฏฺจาย ตเถว อกาสิ.
 ราชฯ ตสฺสา อนุปทญฺเวย คนฺตฺวา
 ชมฺพุณฺณํ นิสฺสาย อฏฺจาสิ. ปีจสฺปิ
 เทวียฯ กุชฺฉิตฺวา "ตฺวํ กสฺมา
 อชฺช อติจารายนฺตี อาคตาสี"ติ
 หตฺถเนน กณฺณสงฺขลึ ปหริ.

อถ นํ "มา มํ กุชฺฉิตฺถ สามี อหํ
 รวฺโถ นิทฺโทกฺกมฺนํ โอลิเกสิณฺ"ติ
 วตฺวา ตสฺส เคเห ปาทปริจาริกา วย
 อโหสิ. เตน ปนฺสฺส ปหาเรน
 สีมฺมุขกฺุณฺทลํ กณฺณโต คฺลิตฺวา รวฺโถ
 ปาทมฺุเล ปติ. ราชฯ "วุฏฺฐิสฺสติ
 เอตนฺ"ติ ตํ คเหตุวฯ คโต. สปิ
 เตนเว สทฺธิ อติจาร์ จริตฺวา

พระเจ้ากนิษฐ ก็ทรงรับว่า "ดีละ"
 ครั้งเสวยพระกระยาหารเย็นแล้ว ก็
 บรรทมกับพระนางกนิษฐนั้น ด้วยทรงดำริ
 ว่า "เราจักคอยจับผิดนาง" ในเวลาเคย
 บรรทมหลับตามปกติ ได้ทรงแกล้งทำเป็น
 เหมือนหลับไป. ฝ่ายพระนางกนิษฐเมื่อนั้น
 ก็ลุกขึ้น แล้วได้กระทำเช่นนั้นนั้นแล.
 พระราชาเสด็จไปตามรอยเท้าของนาง
 ทรงประทับยืนแผงเงาต้นหว้าคอยที่อยู่
 บุษปะเปลี่ยโกรธพระเทวี กล่าวว่า "วันนี้
 เพราะเหตุไร ท่านจึงมาช้า" จึงเอา
 มือตบกกหู.

ลำดับนั้น พระเทวีก็กล่าวกับบุษปะเปลี่ยนั้น
 ว่า "นาย ท่านอย่าโกรธข้าพเจ้าเลย
 ข้าพเจ้าคอยดูการหลับของพระราชาเสีย
 ก่อน (จึงมาได้)" ได้เป็นเหมือนนางบำเรอ
 ในเรือนของบุษปะเปลี่ยนั้น. ก็ด้วยการตบ
 กกหูพระนางกนิษฐนั้น กุณฺทลหน้าราชสีห์
 กระเด็นจากพระกรรณไปตกใกล้พระบาท
 ของพระราชา. พระราชาทรงดำริว่า
 "กุณฺทลหน้าราชสีห์นี้ จักเป็นพยาน"
 ก็ทรงเก็บกุณฺทลหน้าราชสีห์นั้นไปด้วย.
 ฝ่ายพระนางกนิษฐนั้นได้ประพฤติอนาจาร
 กับบุษปะเปลี่ยนั้นทันทีแล้ว ก็กลับมา

ปริมนิยามเนวาคนุตฺวา รณฺฎา สทุธิ
นิปฺชฺชิตฺตุ อารภิ.

ราชา ปฏิกุชิปิตฺวา ปุณฺทิวเส "กิณฺฐริ
เทวี มยา ทินฺนํ สพฺพาลงฺการิ
อลงฺกริตฺวา เอตฺตุ"ติ สาสนํ เปเสสิ.
สา "สีหมฺขกฺุณฺทลํ มยา สุวณฺณการสุส
สนฺติเก ปหิตนฺ"ติ วตฺวา นาคมิ. ปุณ
เปสิเต สา เอกกฺุณฺทลาว อคมาสิ.
ราชา "กหนฺเต กฺุณฺทลนฺ"ติ ปุจฺฉิ.
"สุวณฺณการสุส สนฺติเก"ติ. สุวณฺณการิ
ปกฺุโสภาเปตฺวา "กิการณา อิมิสฺสา
กฺุณฺทลํ น เทสิ"ติ อาห. "นาหิ
คณฺหามิ เทวา"ติ.

ราชา กุชฺฌิตฺวา "เห ปาปจณฺฐาเล
มาทิสฺเสน เต สุวณฺณกาเรน ภวิตพฺพนฺ"ติ
วตฺวา ตํ กฺุณฺทลํ ตสฺสา ปุโรโต
ชิปิตฺวา ปุโรหิตํ อาห "สมฺม สจฺจํ
ตยา วุตฺตํ คจฺฉ สีสมฺสฺสา
เฉทาเปหิ"ติ.

เหมือนอย่างแต่ก่อน เริ่มจะบรรทม
กับพระราชา.

พระราชา ก็ทรงห้ามเสีย ในวันรุ่งขึ้น
ทรงส่งสาส์นไปว่า "พระนางกิณรี
จงประดับเครื่องอลังการที่เราให้ทั้งหมด
เข้ามาเฝ้า". พระนางกิณรีนั้นทูลว่า
"หม่อมฉันส่งกฺุณฺทลหน้าราชสีห์ไปใน
สำนักของช่างทองเสียแล้ว" ก็ไม่มาเฝ้า.
พระราชาส่งสาส์นไปอีก นางก็ประดับ
กฺุณฺทลข้างเดียวมาเฝ้า. พระราชา
ตรัสถามว่า "กฺุณฺทลอีกข้างของเธอ
ไปไหน". นางก็ทูลว่า "หม่อมฉันส่งไปที่
สำนักของช่างทอง". พระเจ้ากิณนรรับสั่ง
ให้ช่างทองเข้าเฝ้า แล้วตรัสถามว่า
"เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ให้กฺุณฺทล
แก่หญิงนี้". ช่างทองกราบทูลว่า "ขอเดชะ
ข้าพระองค์มิได้รับไว้".

พระราชา ก็ทรงพระพิโรธตรัสว่า "เฮ้ย
นางลามกจันฑาล คนเช่นเรานี้แหละ
จะพึงเป็นช่างทองของเจ้า" แล้วทรงขว้าง
กฺุณฺทลลงไปตรงหน้าพระนางกิณรีนั้น
แล้วจึงตรัสกับปุโรหิตว่า "สหาย ท่าน
พูดจริงแท้ ท่านจงไปสั่งให้ตัดหัวนาง
นี้เสีย".

โส ตัม ราชเคเหเยว เอกสุมี จาเน
 จเปตฺวา ราชานัม อุปสงฺกมิตฺวา “เทว
 มา กิณฺหรีเทวียา กุชฺฌม สพุพา อิตฺถิโย
 เอวรูปาเยว สเจ น สทฺทฺหิ สเจ
 อิตฺถินํ ทุสฺสีลภาวํ ฌาตูกาโมสิ
 ทสฺเสสฺสามิ เต เอตาสํ ปาปกมฺมญฺเจว
 พหุมายาภาวญฺจ เอหิ อญฺญาตกเวเสน
 ชนปทํ จรามมา”ติ.

ราชา “สาธฺฐ”ติ มาตริ รชฺชํ
 ปฏิจฺฉาเปตฺวา เตน สทฺธิ จาริกํ
 ปกุกามิ. เตสํ โยชนมคฺคํ คนฺตฺวา
 มหามคฺเค นิสินฺหานันฺ อโก กุญฺญมฺพิโก
 ปุตฺตสฺสตุถาย มงฺคลํ กตฺวา เอกํ
 กุมาริกํ ปฏิจฺฉนฺนยาเน นิสิตฺทาเปตฺวา
 ปุโรโต มหนฺตฺเตน ปริวารเณ อาคจฺฉติ.
 ตัม ทิสฺวา ปุโรหิตโต ราชานมาห “สเจ
 อิจฺฉสิ อิมํ กุมาริกํ ตยา สทฺธิ ปาปี
 กาเรตฺถุ สกฺโกมิ เทวา”ติ. “กํ กเถสิ

ปุโรหิตนํ กิซฺอนนางกินรีนํไว้ใน
 ที่แห่งหนึ่ง ภายในพระราชวังนั้นแหละ
 แล้วจึงกลับไปเฝ้าพระราชบิดา กราบทูลว่า
 “ขอเดชะ อย่าได้กริ้วพระนางกินรีเลย
 หญิงทั้งปวง เหมือนกันอย่างนี้แหละ
 ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อ ถ้ามีพระประสงค์
 จะทรงทราบความที่หญิงทั้งหลายเป็นผู้
 ทุศีล ข้าพระองค์จักแสดงกรรมอันลามก
 และความมีมายามากของหญิงทั้งหลาย
 เหล่านั้นแก่พระองค์ เชิญพระองค์เสด็จ
 มาปลอมพระองค์ เทียวประพาสไป
 ตามชนบทด้วยกันเถิด”.

พระราชบิดาทรงรับว่า “ดีละ” ทรง
 มอบราชสมบัติให้พระมารดา แล้วก็เสด็จ
 หลีกไปเที่ยวประพาสกับปุโรหิตนั้น. เมื่อ
 พระเจ้ากินรีกับปุโรหิตเหล่านั้นเสด็จไปได้
 ทางโยชนหนึ่ง ก็นั่งพักอยู่ข้างทางใหญ่
 คุญฺญมพิคนหนึ่งกระทำมงคล เพื่อต้องการ
 บุตรชาย ให้นางกุมารีคนหนึ่งนั่งอยู่
 ในยานปกปิดแล้ว พามาด้วยบริวารเป็น
 อันมากข้างหน้า. ปุโรหิตได้เห็น
 กุมาริกานั้นแล้ว จึงทูลพระราชบิดาว่า
 “ขอเดชะ ถ้าพระองค์ต้องพระราช-
 ประสงค์ ข้าพระองค์สามารถจะให้
 นางกุมารีคนนี ทำลามกกับพระองค์ได้”.

มหาปริวารา เอสา น สกกา
สมมา”ติ.

ปุโรหิต “เตนหิ ปสฺส เทวา”ติ ปุโรโต
คนุตฺวา มคฺคโต อวิทุเร สาณฺี
ปริกฺขิปีตฺวา ราชานํ อนฺุตฺตฺสาณฺี ยํ กตฺวา
สยํ มคฺคปสฺสเส โรทฺนฺโต นิสฺสีทิ. อถ
นํ โส กุฏุมฺปิโก ทิสฺสุวา “ตาท กสฺมา
โรทฺสี”ติ ปุจฺฉิ.

“ภริยา เม สามิ ครุคฺพฺภา ตํ กุลฆริ
เนตฺตุํ มคฺคํ ปฏฺิปนฺโนสฺมิ ตสฺสา
อนฺุตฺรามคฺเคเยว คพฺโภ จลฺลึ เอสา
อนฺุตฺตฺสาณฺี ยํ กิลมฺติ กาจิปสฺสา อิตฺถิ
สนฺตฺติเก นตฺถิ มยาปิ ตตฺถ คนฺตุํ น
สกกา น ชานามิ ก็ ภวิสฺสตีติ เอกํ
อิตฺถิ ลทฺฐํ วฏฺฏตี”ติ.

“ยทิ เอวํ มา โรทิ อมฺหากํ อาคจฺจมานา
พฺหุ อิตฺถิโย เอกาปิ คมิสฺสตี”ติ.

พระเจ้ากนินรตรัสว่า “เพื่อน ท่านพูด
อะไร หญิงนี้มีบริวารมาก เจ้าไม่อาจ
ทำได้”.

ปุโรหิตกราบทูลว่า “ขอเดชะ ถ้าเช่นนั้น
ขอพระองค์จงทอดพระเนตร” ก็ไป
ข้างหน้าวงม่านในที่ใกล้หนทาง ให้พระ
ราชาประทับในม่าน ส่วนตนก็ไปนั่ง
ร้องให้อยู่ข้างทาง. ต่อมา กุฏุมพีนั่น
เห็นปุโรหิตนั้นแล้ว จึงถามว่า “พ่อร้องให้
ทำไม”.

ปุโรหิตตอบว่า “ข้าแต่ นาย ภรรยาของ
ข้าพเจ้าครรรภ์แก่ ข้าพเจ้าเดินทางมา
หวังจะนำนางไปเรือนตระกูล พอถึง
กลางทางนางเจ็บท้อง นางทนลำบากอยู่
ในม่าน ไม่มีหญิงคนไหนอยู่ใกล้นาง
แม้ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าจะเข้าไปในม่านนั้น
ไม่ทราบว่าเขาจักเป็นอย่างไร เพราะ
เหตุนั้น การได้หญิงคนหนึ่ง (เป็นเพื่อน)
ก็จะเป็นการสมควร”.

กุฏุมพีนั่นตอบว่า “ถ้าเป็นอย่างนั้น
อย่าร้องให้ไปเลย หญิงเป็นอันมากของ
พวกเราที่มาด้วยกัน แม้คนหนึ่งจักไป”.
ปุโรหิตกล่าววว่า “ถ้าเช่นนั้น ขอนาง

“เตนหิ อยเมว กุมาริกา คจฺจตุ
เอติสฺสา มงฺคลํ ภวิสฺสตี”ติ.

โส จินฺตเตสิ “สจฺจํ วทสิ สฺุณิสายปิ
เม มงฺคลเมว อิมินา หิ นิमितฺเตน
สา ปุตุตฺถิตาหิ วทฺตฺมิสฺสตี”ติ ตเมว
เปเสสิ. สา ตตฺถ ปวิสิตฺวา ราชานํ
ทิสฺวาว ปฏฺิพทฺุจิตฺตา หุตฺวา ปาปมกาสิ.

ราชาปิสฺสา องฺคุลิมุทฺทิกํ อทาสิ. อถ
นํ กตฺทิจฺจํ นิทฺทมิตฺวา อาคตํ ปุจฺฉิสฺสุ
“กํ วิชฺชาตา”ติ “สฺุวณฺณวณฺณํ ปุตุตฺถนุ”ติ.
กุกฺกุมฺพิโก ตํ อาทาย คจฺจตฺติ.

ปุโรหิตฺปิ รมฺโถ สนฺตฺิกํ คนฺตฺวา
“ทฺิฏฺฐา เต เทว กุมาริกา เอวํปาปา
กิมงฺคํ ปน อญฺญาปิ อปิจ ปน เต
กิลฺลิจิ ทินฺนนุ”ติ. “อาม องฺคุลิมุทฺทิกา
เม ทินฺนา”ติ.

กุมาริกาคนั้นแหละ จงไป จักได้เป็น
สวัสดิมงคลแก่นาง”.

กุกุมพีนั่นคิดว่า “เจ้าพุดตูก สวัสดิมงคล
จักมีแก่หญิงสะใภ้ของเราเป็นแน่ และ
ด้วยนิमितนี้ สะใภ้ของเราจักเจริญด้วย
บุตรและธิดา” แล้วก็ส่งนางกุมารีนั่นไป.
นางกุมารีนั่น ก็เข้าไปในม่านนั้น พอเห็น
พระราชาก็มีจิตรักใคร่ ได้กระทำการ
อันลามกกันแล้ว.

แม้พระราชาก็ทรงถอดพระธำมรงค์
ประทานแก่นางกุมารีนั่น. ครั้งนั้น ชน
ทั้งหลาย ก็ถามนางกุมารีผู้สำเร็จกิจแล้ว
กลับมาว่า “เขาคลอดลูกแล้วหรือ”.
นางตอบว่า “เป็นชายมีผิวเหมือนทอง”.
กุกุมพีก็นำนางกุมารีนั่นไป.

ฝ่ายปุโรหิตไปราชสำนักแล้วทูลว่า “ขอ
เดชะ พระองค์ได้ทอดพระเนตรนางกุมารี
รุ่นสาวยังเป็นผู้ลามกอย่างนี้ ก็จะช่วย
กล่าวไปไยถึงหญิงพวกอื่นเล่า อนึ่ง
พระองค์ประทานอะไรแก่นางไปบ้าง”.
พระเจ้ากนินรตรัสว่า “เราให้แหวนที่
ติดมือมาแก่นางไป”.

“กสฺมา เต ทินฺนา นสฺสา ตํ ทสฺสามิ”ติ
 เวเคน คนฺตฺวา ยานกํ คนฺหิตฺวา
 “กิเมตฺนุ”ติ วุตฺเต “อโย หิ เม
 พฺราหฺมณียา อสฺสึสเสก จปีตํ มุทฺทิกํ
 คเหตุวา อาคตา เทหิ อมฺม
 มุทฺทิกนุ”ติ. สฺมา ตํ ททมาณา
 พฺราหฺมณหตฺถํ นเชน วิชฺฌิตฺวา “คนฺห
 โจรา”ติ อทาสี.

เอวํ พฺราหฺมโณ นานาวิธฺหิ
 อูปาเยหิ อญฺเญหิ พหุ อติจารินิโย
 รมฺโอบ ทสฺเสตฺวา “อิธ ตาว เอตฺตกํ
 โหตุ อญฺเญตฺถ คมิสฺสาม เทวา”ติ อาน.

ราชา “สกลสมฺพุทฺธิเป จริเตปี สพุพา
 อิตฺถิโย เอวรูปา ภวิสฺสนฺติ กิณฺโณ
 เอตานิ นินฺวตฺตาม อิตฺ”ติ พาราณสีเมว
 ปจฺจาคนฺตฺวา “มหाराช อิตฺถิโย นาม
 เอวํ ปาปธมฺมา ปกฺติ เอสา เอตาสฺ
 เอติสฺสา ขมถ เทว กิณฺนรีเทวียา”ติ
 ปุโรหิตฺน ยาจิตฺโต ขมิตฺวา ราชนิเวสนโต

ปุโรหิตทูลว่า “พระองค์ประทานมันทำไม
 ข้าพระองค์จักไม่ให้ธำมรงค์นั้นแก่หญิงนี้”
 แล้วก็วิ่งไปยึดยานไว้ เมื่อคนทั้งหลาย
 ถามว่า “นี่อะไรกัน” ก็ตอบว่า “นาง
 กุมารีคนนี้ หยิบเอาแหวนที่วางไว้ข้าง
 ศีรษะนางพราหมณีภรรยาของข้าพเจ้ามา
 แม่จงให้แหวนเถิด”. นางพราหมณีนั้น
 เมื่อจะให้แหวนนั้น จึงเอาเล็บหยิกมือ
 พราหมณ์กล่าวว่า “ตาโจรแกจงเอาไป
 เถิด” ดังนี้ได้ให้แหวนไปแล้ว.

พราหมณ์แสดงหญิงประพฤตินอกใจ
 สามีจำนวนมาก ถวายแก่พระราชาด้วย
 อูบายมีอย่างต่าง ๆ เหล่าอื่น แล้วทูลว่า
 “ขอเดชะ ที่นี้เท่านี้ก็พอแล้ว พวกเรา
 จักไปในที่อื่น”.

พระราชาตรัสว่า “เมื่อเราจะเที่ยวไปให้
 ท้าวมพฺพุทฺธิปทั้งสิ้น หญิงทั้งปวงก็จักเป็น
 เช่นเดียวกัน เราจักต้องการอะไรด้วยหญิง
 เหล่านี้ เราจงกลับไปจากที่นี่เถิด” ก็เสด็จ
 กลับเมืองพาราณสีทันที อันปุโรหิตทูล
 ขอว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า ชื่นชื่อว่าหญิง
 ทั้งหลาย มีธรรมลามกอย่างนี้ ปกฺติ
 ของหญิงเหล่านั้นก็เป็นอย่างนี้ ขอเดชะ
 ขอพระองค์จงทรงงดโทษแก่นางกิณฺนรีเทวี

นํ นิกุกขุตฺมาเปสึ จานโต ปน ตํ
 อปเนตฺวา อญฺญํ อคฺคมเหสี อกาลิ.
 ตญฺจ ปิจฺสปปิ ตโต นิกุกขุตฺมาเปตฺวา
 ชมฺพุสาขํ เจทาเปติ.

ตทา กุณฺดาโล ปญฺจาลจฺญโท อโหสิ.
 อิติ อตฺตนา ทิฏฺฐกเมว อahrtฺวา
 ทสฺเสนฺโต อาห

๓๑๑. “ยญฺจ ทิสฺวา กิณฺนรฺกิณฺนรีนํ
 สพฺพิตฺติโย น รมนฺติ อคาเร
 ตํ ตาทิสํ มจฺจํ จชิตฺวา ภริยา
 อญฺญํ ทิสฺวา ปรมฺริสํ ปิจฺสปปินฺ”ติ.

ตสฺสสตฺถโถ ยญฺจ กิณฺนรฺสฺส จ รณฺโถ
 กิณฺนรฺยา จ เทวียติ อิมสํ กิณฺนร-
 กิณฺนรีนํ วิราคการณํ อโหสิ ตํ ทิสฺวา
 ชานิตพฺพํ สพฺพิตฺติโย อตฺตโน สามิกานํ
 น รมนฺติ อคาเร. ตถาหิ อญฺญํ

เถติ” ทรงยกโทษรับสั่งให้ขับไล่นางจาก
 พระราชนิเวศน์ แต่ครั้งขับไล่นางออก
 จากตำแหน่งแล้ว ได้ทรงตั้งหญิงคนอื่น
 ให้เป็นอัครมเหสี. และรับสั่งให้ขับไล่นาง
 บุรุษเปลี่ยนั้นไปจากที่นั้น และให้ตัดกิ่ง
 ต้นหว้าเสียด้วย.

ในครั้งนั้น พญานกภวนาลจะได้เป็น
 ปัญจาลจันตปุโรหิต. เมื่อนำเรื่องอันตน
 เห็นเองด้วยประการฉะนี้มาแสดง จึง
 กล่าวว่

๓๑๑. “บัณฑิต เห็นเหตุแห่งความ
 เบื่อหน่าย ของพระเจ้ากิณนร
 และพระนางกิณรีแล้ว ฟังรู้เถิด
 ว่า หญิงทั้งปวง ย่อมไม่ยินดี
 ในเรือนของตน พระนางกิณรี
 เห็นบุรุษอื่น แม้เป็นคนง่อยเปลี่ย
 ยังละทิ้งสามี อย่างพระเจ้ากิณนร
 เช่นนั้นได้”.

อธิบายความแห่งคานานี้ว่า บัณฑิตเห็น
 เหตุแห่งความหน่ายแห่งของกิณนรและ
 นางกิณรีเหล่านี้ คือพระราชาผู้เป็นกิณนร
 และพระเทวีผู้เป็นกิณรีแล้วฟังรู้เถิดว่า
 หญิงทั้งปวงย่อมไม่ยินดีในเรือนแห่งสามี
 ของตน. จริงอย่างนั้น พระนางกิณรีผู้เป็น

ปีจสปปิปริสํ ทิสฺวา ตํ ราชานํ ตาทิสํ
 รัตติกุสลํ จชิตฺวา ภริยา เตน มนุสฺสเปเตน
 สทฺธิ ปาปมกาสีติ.

อปฺรา อตีเต พโก นาม
 พาราณสีราชา ธมฺเมน รชฺชํ กาวเรสิ.
 ตสฺสา พาราณสียา ปาจิณทวารคาม-
 วาสิโน เอกสฺส ทลิตฺทสฺส ธีตา
 ปญฺจปาปี นาม อโหสิ. สภา กิร
 ปุพฺเพปิ เอกสฺส ทลิตฺทสฺส ธีตา
 มตฺตํ มทฺทิตฺวา เคเห ภิตฺตี ลิมฺปติ.
 อเถโก ปจฺเจกพฺพุโธ อตฺตโน ปพฺพการ-
 ปริภณฺฑกรณตฺถํ “กนฺทํ มตฺตํ สฺขุมํ
 ลภิสฺสามิ”ติ จินฺนเตตฺวา “พาราณสี
 คนฺตฺวา ลทฺถํ สกฺกา”ติ ปารุปีตฺวา
 ปตฺตหตฺถโต นครํ ปวิสีตฺวา ตสฺสา
 อวิทฺุเร อฏฺฐาสิ. สภา ตํ ทิสฺวา
 กุชฺฌิตฺวา ปทฺฐเจเน มนฺสา “มตฺตํ กมฺปิ
 ภิกฺขตี”ติ อโวจ. ปจฺเจกพฺพุโธ นิจฺจโลว
 อโหสิ.

อัคฺรมเหสีของพระเจ้ากนินร เห็น
 บุรุษเปลี่ยคนอื่น ยังยอมสละพระราช
 พระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้มีความฉลาด
 ในการอภิมรณเช่นนั้นเสีย ได้กระทำการ
 อันลามกกับมนุษย์เปรตนั้นได้.

หญิงอื่น ยังมีอีก ในอดีตกาล
 พระเจ้าพาราณสีทรงพระนามว่าพกะ
 เสด็จครองราชย์โดยธรรม. ยังมีหญิงชื่อ
 ปญฺจปาปี เป็นธิดาของคนยากจนคนหนึ่ง
 ซึ่งอยู่บ้านทางประตูด้านทิศตะวันออก
 แห่งเมืองพาราณสี. ได้ยินว่า ในชาติก่อน
 นางเป็นธิดาของคนยากจนคนหนึ่ง ขยำ
 ดินเหนียวฉาบทาฝาเรือนอยู่. เวลานั้น
 พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งคิดว่า “เรา
 จักได้ดินเหนียวละเอียดจากที่ไหน” เพื่อ
 มาฉาบทาเงื่อมเขา ที่อาศัยของตน
 ครั้นตกลงใจว่า “เราไปยังเมืองพาราณสี
 อาจจะหาได้” ดังนี้แล้ว จึงห่มคลุมมือ
 ถือบาตร เข้าไปในเมืองแล้ว ได้ไปยืน
 ใกล้หญิงนั้น. นางแลเห็นพระปัจเจก-
 พุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็โกรธ มีจิต
 ประทุษร้ายแล้ว ได้กล่าวว่า “พระผู้
 เป็นเจ้า ย่อมขอแม้กระทั่งดินเหนียว”.
 พระปัจเจกพุทธเจ้าได้เป็นผู้ไม่หวั่นไหว.

อถ สา ปจฺเจกพุทฺธํ นิจุจลํ จิตฺ
ทิสฺวา ปุณฺ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา โอลิเกนฺตี
“สมณ มตฺติกํปิ ลภิสฺสสี”ติ วตฺวา
มหนฺตํ มตฺติกปิณฺฑํ อหริตฺวา ปตฺเต
จเปสิ. โส ตาย มตฺติกาย ปพฺภาเร
ปริภณฺฑมกาสี.

สา น จิรสฺเสว ตโต จวิตฺวา ตสฺมีเยว
นคเร พหิทฺธา ทวารคามวาสียา
ทุคฺคติตฺถียา กุจฺฉิมฺหิ ปฏิสฺนุธี คณฺหิ.
สา ทสฺมาสจฺเจเนน มาตฺกุจฺฉิตโต นิกุขมิ
ตสฺสา มตฺติกปิณฺฑมฺเลน สรีริ
สมฺมุสฺสสมฺปนฺนํ อโหสิ. กุชฺฉิตฺวา
โอลิเกิตฺตฺตา ปน หตฺถปาทมุขอกุชินาสาณิ
ปาปานิ อหฺลฺลํ. เตน นํ “ปญฺจปาปี”เตว
สญฺชานิสฺสุ.

อถกทิวสํ พาราณสีราชา วตฺตี
อญฺญาตกเวเสน นครํ ปริคฺคณฺหนฺโต
ตํ ปเทสํ คโต. สาปี ความทาริกานิ
สทฺธิ กิฬฺนตี อชานิตฺวาว ราชานํ
หตฺถเ คณฺหิ. โส ตสฺสา หตฺถสมฺมุสฺเสน

ลำดับนั้น นางได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
ยืนนิ่งไม่หวั่นไหว มีจิตเลื่อมใสอีก มองดู
แล้วกล่าวว่า “ข้าแต่สมณะ ท่านจักได้
ดินเหนียว” จึงนำเอาก้อนดินเหนียว
ก้อนใหญ่วางลงในบาตร. พระปัจเจก-
พุทธเจ้า ได้กระทำการฉาบทาเงื่อมเขา
ด้วยดินเหนียวนั้น.

ไม่นานนักหญิงนั้น ก็จู้ติจากอัทธานั้น
ไปถือปฏิสนธิ ในท้องของหญิงเชิญใจ
ชาวบ้านใกล้ประตูนอกเมืองนั่นเอง. เมื่อ
ครบ ๑๐ เดือน นางก็คลอดจากท้อง
มารดา. ด้วยผลที่ได้ถวายเป็นดินเหนียว
ร่างกายของนางจึงสมบูรณ์ด้วยสัมผัสดี.
แต่เพราะผลที่นางโกรธแลดูพระปัจเจก-
พุทธเจ้า มือเท้าปากตาและจมูก ๕ แห่ง
จึงได้วิปริตไป. เหตุนั้น ชนทั้งหลาย
จึงตั้งชื่อนางว่า “ปัญจปาปี”.

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าพาราณสี
ปลอมพระองค์ตรวจพระนคร ในเวลา
กลางคืน เสด็จไปถึงประเทศนั้น. แม้
นางปัญจปาปีนั้น ก็กำลังเล่นอยู่กับ
เด็กหญิงชาวบ้าน ไม่รู้จักพระเจ้าพาราณสี
ก็จับพระหัตถ์พระราชา. พระเจ้าพาราณสี
นั้นเพราะสัมผัสมือของนางปัญจปาปีนั้น

สกภาเวน สณฺหาเรตฺถํ นาสกฺขิ
ทิพฺพสมฺมสฺสเสน มุญฺโห วิย อโหสิ.

โส สมฺมสฺสราครตฺโต ตถาวีรฺูปิ ตํ
หตฺถเณน คเหตุวา “กสฺส ธีตาสี”ติ
ปฺจุฉิ. “ทวารคามวาสีโน”ติ วุตฺเต
อสามิกภาวํ ปฺจุฉิตฺวา “อหนฺเต
สามิกโก ภวิสฺสามิ คจฺฉ
มาตาปิตโร อญฺชานาเปหิ”ติ อาห. ส
มาตาปิตโร อฺปสงฺกมิตฺวา “เอโก ปฺริโส
มํ อิจฺฉติ โสปิ น ทฺคฺคโต ภวิสฺสตี”ติ
วตฺวา “สเจปิ ตาทิสํ อิจฺฉติ สจฺฉ”ติ
วุตฺเต คนฺตฺวา มาตาปิตฺุหิ
อญฺญาตภาวํ อโรเจสิ.

โส ตสฺมีเยว เคเห ตาย สทฺธิ วสิตฺวา
ปาโตว ราชนิเวสนํ ปาวิสฺสิ. ตโต
ปญฺจาเยว อญฺญาตกเวเสน นีวทฺธํ
ตตฺถ คจฺฉติ อญฺญํ อิตฺถิ โอลิเกตฺุปี
น อิจฺฉติ.

อถกทิวสํ ตสฺสา ปิตฺุ โลहित-
ปฺกฺชนฺทิกกา อฺปฺปชฺชติ. อสมฺภินฺนชฺีรสปฺปิ-

จึงไม่อาจจะดำรงพระองค์อยู่ได้ ได้เป็น
เหมือนนกสัมผัสทิพย์ ฉะนั้น.

พระราชากำหนดยินดีในสัมผัส จึงเอา
พระหัตถ์จับนางปัญจปาปีนั้น ซึ่งมีรูป
วิปริตถึงอย่างนั้น แล้วตรัสถามว่า “เจ้า
เป็นลูกสาวใคร”. เมื่อนางตอบว่า “เป็น
ลูกสาวชาวบ้านใกล้ประตู” จึงทรงซักถาม
ทราบว่ นางยังไม่มีสามี ก็ตรัสว่า “เรา
จักเป็นสามีของเจ้า เจ้าจงไปขออนุญาต
บิดาและมารดา”. นางปัญจปาปีนั้น
จึงเข้าไปหามารดาบิดา แล้วบอกว่า
“ชายคนหนึ่งอยากได้ฉัน แม้ชายคนนั้น
คงจักไม่ใช่คนยากจน” เมื่อมารดาบิดา
กล่าวว่า “ถ้าเขาปรารถนาเช่นนั้น
ก็ดีแล้ว” จึงมาบอกว่ มารดาและบิดา
อนุญาตแล้ว.

พระเจ้าพาราณสีนั้นก็อยู่กับนางปัญจปาปี
นั้น ที่เรือนนั่นเอง แล้วจึงกลับพระ
ราชนิเวศน์แต่รุ่งเช้า. ตั้งแต่นั้นมา
พระเจ้าพาราณสีก็ปลอมพระองค์ไปที่บ้าน
ของนางปัญจปาปีเป็นนิตย ไม่ทรง
ปรารถนาจะเหลียวแลหญิงอื่น.

ภายหลังวันหนึ่ง บิดาของนาง
ปัญจปาปีนั้น เกิดเป็นโรคลงโลหิต. ยาที่

มธุสกุขราทียุตโต ปายาไสว ตสฺส
 ฆาสชฺชํ. เต ทลิตฺทตาย ตํ อุปฺปาเทตุ
 น สกฺโกนฺติ. ตโต ปญฺจปาปิยา มาตา
 ธีตรํ อาท “กํ อมฺม ตว สามิโก
 ปายาสํ อุปฺปาเทตุ สกฺขิสฺสตี”ติ. “อมฺม
 มม สามิเกน อเมหิปี ทุคฺคตฺตเรน
 ภวิตพฺพํ เอวํ สนฺเตปี ปุจฺฉิสฺสามิ นํ
 มา จินฺตยิ”ติ วตฺวา ตสฺสาคมนเวลาย
 สว ทุมฺมนา หุตฺวา นิสฺสีทิ.

อถ ราชว อาคนฺตฺวา “กํ ทุมฺมนาสิ”ติ
 ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา “ภทฺเท อิทํ
 อติอิสฺสรสฺส ฆาสชฺชํ กฺโต ลภิสฺสามา”ติ
 วตฺวา ปุณ จินฺตยิสฺสิ “น สกฺกา มยา
 นิจฺจกาสํ เอวํ จริตุํ อนฺตรามคฺเค
 ปริสฺสโยปี ทฏฺจพฺโพ อหํ โข ปน สเจ
 เอตํ อนฺตเรปรํ เนสฺสามิ เอติสฺสา
 สมฺมสฺสสมฺปทํ อชานนฺตา ชนา ‘อโ
 อมฺหากํ ราชว ยกฺขินิ คเหตุวา
 อาคโต’ติ เกพี กริสฺสนฺติ สกลนฺคร-

จะรักษาเขานั้น คือข้าวปายาสอันปรุง
 ด้วยนมสดล้วนกับเนยใส น้ำผึ้ง และ
 น้ำตาลกรวด เป็นต้น. บิดาและมารดา
 นั้นไม่อาจจะหายานั้นได้ เพราะเป็นคน
 ยากจน. ลำดับนั้น มารดาของนาง
 ปัญฺจปาปี กล่าวกับลูกสาวว่า “ผิวของเจ้า
 อาจหาข้าวปายาสได้ไหม”. นางปัญฺจปาปี
 นั้นตอบว่า “ข้าแต่แม่ ผิวของฉั
 น์เป็นคนยากจนแม้กว่า พวกเรา
 แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น ฉัก็จักลองถามเขาดู
 อย่าวิตกไปเลย” มีความทุกข์ใจ นั่งรอ
 เวลาที่พระเจ้าพาราณสีจะเสด็จมา.

ต่อมาพระราชเสด็จมา ตรัสถามว่า
 “เจ้าทุกข์ใจเรื่องอะไร ทรงสดับเนื้อความ
 นั้นแล้ว ตรัสว่า “ดูกรน้องหญิง ยายชาน
 นี้เป็นยาของอิสฺสรชน เราจักได้มาแต่ไหน”
 จึงคิดต่อไปว่า “เราไม่อาจจะเที่ยวไป
 ตลอดกาลเป็นนิตย์อย่างนี้ได้ เห็นจะ
 ประสบอันตราย ในระหว่างทาง
 ก็แต่ถ้าเราจะพานางปัญฺจปาปีนั้นเข้าไป
 ไว้ในวัง ชนทั้งหลาย ที่ไม่รู้วนางนี้
 ถึงพร้อมด้วยสัมผัสดี ก็จักกระทำการ
 หัวเราะเยาะว่า ‘โอ พระราชาของพวกเรา
 ไปพานางยักษิณีที่ไหนมาหนอ’ เราจักให้

วาสิโน เอติสุสา สมุผลสุสั ชานาเปตฺวา
ครหิ โมเจสุสามิ”ติ.

อถ นั ราชา “ภทฺเท มา จินฺตยิ
อาหริสุสามิ เต ปิตุ ปายาสนุ”ติ วตฺวา
ตาย สทฺธิ อภิมิตฺวา ราชานิวเสนัน
คนฺตฺวา ปุนทิวเส ตาทิสั ปายาสั
ปจาเปตฺวา ปณฺณานิ ออาหาราเปตฺวา
เทว ปุณฺณ กตฺวา ปายาสั ปกฺขิปิตฺวา
เอกสมิ จุฬามณิ จเปตฺวา พนฺธิตฺวา
รตฺติภาเค คนฺตฺวา “ภทฺเท มยั ทลิตฺทา
กิจฺเชน สมฺปาทิตั ตว ปิตริ ‘อชฺช
อิมฺมหา ปุณฺณา ปายาสั ภูณฺชตฺ สุ
อิมฺมหา’ติ วเทยฺยาสี”ติ อาท.

สา ตถา อกาสิ. อถสุสา ปิตา เหว
โอชสมฺปนฺนตฺตา ปายาสสุส โถกเมว
ภุณฺชิตฺวา ติตฺโต สุหิตฺโต สุชิตฺโต ชาโต.
เสสสิ มาตุ ทตฺวา สยั ปริภุณฺชิตฺ. ตโยปิ
สุหิตา อหฺสฺ. จุฬามณิปุณฺนี ปน
ปุนทิวสตฺถาย จเปสฺ.

ชาวพระนครทั้งสิ้น รู้สัมผัสของนาง
เสียก่อน จึงจะปลดเปลื้องข้อครหาได้”.

ครั้งนั้น พระราชาตรัสกับนางว่า “ดูกร
นางผู้เจริญ เจ้าอย่าวิตกไปเลย ข้าจะหา
ข้าวปายาสมาให้บิดาเจ้า” ทรงอภิมมัย
กับนางปัญจปาปีนั้นแล้ว ก็เสด็จกลับ
พระราชนิเวศน์ ในวันรุ่งขึ้น รับสั่งให้
หุงข้าวปายาสเช่นนั้น ให้นำเอาใบไม้มา
ทำห่อเป็นสองห่อ บรรจข้าวปายาสลง
แล้ว ก็ใส่พระจุฬามณีลงไปในห้องหนึ่ง
ผูกเสียให้ดี ในเวลารাত্রีก็นำไป
กำชับว่า “นางผู้เจริญ เราเป็นคนจน
เท่านี้ก็หาได้โดยยาก เจ้าพึงบอกกับบิดา
ของเจ้าว่า ‘วันนี้ จงกินข้าวปายาสห่อนี้
พรุ่งนี้จงกิน อีกห่อหนึ่ง’”.

นางปัญจปาปีนั้นได้กระทำตามสั่ง. ลำดับ
นั้น บิดานางปัญจปาปีบริโภคข้าวปายาส
เข้าไปหน่อยหนึ่ง ก็อิมมนำสำราญ
มีความสุขสบาย เพราะข้าวปายาสถึง
พร้อมด้วยรสโอชะ. นางปัญจปาปีก็เอา
ข้าวปายาสที่เหลือให้มารดา แล้วจึง
บริโภคเองในภายหลัง. แม้ทั้ง ๓ คน
ได้อิมพอดี. ส่วนห่อข้าว ที่มีจุฬามณีก็
เก็บไว้เพื่อวันต่อไป.

ราชา นิเวสน์ คนุตวา มุขี
 ไธวิตฺวา ว "จุฬามณี เม อหารธา"ติ
 วตฺวา "น ปสฺสาม เทวา"ติ วุตฺเต
 "สกลนคฺรี วิจินธา"ติ อห. เต
 วิจินิตฺวาปิ น ปสฺสีสุ. "เตนหิ พหิโนเร
 ทลิตฺทเคเสสุ อนุตฺมโส ภาตฺตปฺปญฺ
 อุปาทาย วิจินธา"ติ. วิจินนฺตา ตสฺมี
 สมเร จุฬามณี ทิสฺวา ตสฺสา มาตาปิตโร
 "โจรา"ติ พนฺธิตฺวา นยีสฺ.

อถสฺสา ปิตา "สามิ น มยฺ โจรา
 อญฺเณนายฺ มณี อากโต"ติ วตฺวา
 "เกนา"ติ วุตฺเต "ชามาตรา เม"ติ
 อากิขิตฺวา "กหฺ โส"ติ ปฺจุฉิตฺ "ธิตา
 เม ชานาตี"ติ อห. ตโต ธิตาย
 สทฺธิ ปิตา กเถสิ "อมฺม สามิกนฺเต
 ชานาสิ"ติ. สา "น ชานามิ"ติ อห.
 "เอวํ สนฺเต อมฺหากํ ชีวิตฺ นตฺถิ"ติ.

พระราชาสเด็จพระราชาธิบดีไปพระราชานิเวศน์
 ทรงสรองพระพักตร์เสร็จแล้ว จึงรับสั่งว่า
 "ท่านทั้งหลาย จงนำจุฬามณีมาให้เรา"
 เมื่อเจ้าพนักงานกราบทูลว่า "หาไม่พบ
 พระเจ้าข้า" รับสั่งว่า "จงค้นให้ทั่ว
 พระนคร". เจ้าพนักงานเหล่านั้น แม้ค้น
 แล้วยังไม่พบ. พระราชาจึงรับสั่งว่า
 "ถ้าเช่นนั้น จงค้นหาภายนอกพระนคร
 โดยที่สอดห่อข้าวในเรือของคนยากจน".
 พวกราชบุรุษก็เที่ยวค้น จึงไปพบจุฬามณี
 ในเรือนั้น จึงพากันผูกมัดมารดาบิดา
 ของนางปัญจปาปีนั้น โดยกล่าวหาว่า
 "เป็นโจร" นำไปแล้ว.

ลำดับนั้น บิดาของนางปัญจปาปีนั้น จึง
 พูดยว่า "ข้าแต่ นาย พวกเราไม่ใช่โจร
 มณีนี้คนอื่นนำมาให้" เมื่อราชบุรุษถาม
 ว่า "ใครนำมา" จึงบอกว่า "ลูกเขยของ
 ข้าพเจ้า" อันราชบุรุษถามว่า "เขาไปไหน"
 ตอบว่า "ธิดาของข้าพเจ้ารู้". แต่นั้นบิดา
 จึงกล่าวกับธิดาว่า "แม่คุณ เจ้ารู้จักผิว
 ของเจ้าหรือ". นางปัญจปาปีนั้นตอบว่า
 "ไม่รู้จัก". บิดาก็กล่าวว่า "เมื่อเป็นเช่นนั้น
 ชีวิตของพวกเราก็จะไม่มี".

สา “ตาด เม สามิโก อนุทกาเร
 อาคนตุวา อนุทกาเร เอว ยาดิ เตนสฺส
 รูปิ น ชานามิ หตฺถสมฺมสฺเสน ปน ตํ
 ชานิตฺถํ สกฺโกมี”ติ. สา ราชปฺริสํ
 อาโรเจสิ. เตปิ ญฺเอย อาโรเจสฺสุ.
 ราชา อชานนฺโต วีย หุตฺวา “เตนหิ
 อิตฺถิ ราชญฺเคน อนุโตสาณิยํ จเปตฺวา
 สาณิยา หตฺถปฺปมาณํ จิตฺทํ กตฺวา
 นครวาสินอ สนนฺิปาเตตฺวา หตฺถ-
 สมฺมสฺเสน โจริ คณฺหธา”ติ อาน.

ราชปฺริสา ตถา กาทฺถํ ตสฺสา สนฺติกํ
 คนฺตุวา รูปิ ทิสฺวา วิปฺปฏิสํวรินอ หุตฺวา
 “อิ ทิ ปิสาจึ”ติ ชิคฺขุจฺจิตฺวา สมฺมุสิตฺถํ น
 อุตฺตสิสฺสุ. อนेतฺวา ปน นํ ราชญฺเคน
 อนุโตสาณิยํ จเปตฺวา สกฺลนฺนครวาสินอ
 สนนฺิปาตาเปสฺสุ. สา อาคตาคตสฺส
 สาณิยา จิตฺเทน ปสํวริตฺตหตฺถํ คเหตุวา
 “เนโส”ติ วทติ. ปฺริสา ตสฺสา ทิพฺพ-
 สมฺมสฺสสทิเส ฆสฺเส พชฺฌิตฺวา อปฺคนฺตุ
 น สกฺขีสิ “สจายํ ทณฺฑาทรรหา ทณฺฑํ
 ทตฺวาปิ ทาสกมฺมกรรภาวํ อปฺคนฺตุวาปิ

นางปัญฺจปาปีนํ กีกล่าวว่า “ข้าแต่พ่อ
 ด้วของข้าพเจ้ามาในเวลามืด แล้วก็กลับ
 ไปในเวลามืดเช่นกัน เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าจึงไม่รู้รูปร่างเขาเป็นอย่างไร แต่
 ด้วการถูกต้อนมือข้าพเจ้าอาจจะจักเขาได้”.
 นางก็บอกแก่ราชบุรุษทั้งหลายแล้ว. แม้
 ราชบุรุษเหล่านั้น จึงไปกราบทูลพระราชา.
 พระราชาทำเป็นเหมือนไม่รู้ รับสั่งว่า
 “ถ้าเช่นนั้นพวกท่าน จงให้หญิงอยู่ภายใน
 ม่านที่หน้าพระลานหลวง แล้วเจาะช่อง
 ม่านประมาณมือลอดได้ ให้ชาวเมืองมา
 ประชุมกันแล้ว จับใจด้วยสัมผัสมือ”.

ราชบุรุษ ไปยังสำนักนางปัญฺจปาปีแล้ว
 เพื่อกกระทำตามรับสั่ง เห็นรูปร่างแล้ว
 ก็เกิดความเดือดร้อนเกลียดชังว่า “อญฺญ
 นางปีศาจ” ไม่อาจจะถูกต้อนได้. ก็ครั้น
 นำนางมาแล้ว ก็ให้อยู่ในม่านที่หน้า
 พระลานหลวง ให้ชาวพระนครทั้งหมด
 มาประชุมพร้อมกัน. นางปัญฺจปาปีก็จับ
 มือบุรุษที่มาแล้ว ๆ ยื่นเข้าไปโดยช่องม่าน
 บอกว่า “บุรุษนี้ไม่ใช่ (สามี)”. บุรุษ
 ทั้งหลายที่ถูกต้อนสัมผัสของนางเช่นกับ
 สัมผัสทิพย์ ก็ไม่อาจจะไปได้ พวกกัน
 คิดว่า “ถ้าหญิงนี้ควรแก่สินไหม เราให้
 สินไหมก็ตาม เข้าถึงความเป็นทาส

เอตัง สมเร กริสฺสามิ"ติ จินฺตยีสฺส. อถ เต ราชปฺริสา ทณฺฑเทหิ โภฏญฺจตุวา ปลาเยสฺส. อุปรราชํ อาที กตฺวา สพฺเพ อุมฺมตฺตกา วีย อเหสฺสุ.

อถ ราชา "กจฺจि อหิปี ภเวยฺยนุ"ติ หตฺถํ ปสาเรสิ. สํ ตํ หตฺถे คเหตุวาว "ใจโร เม คหิตฺ"ติ มหาสทฺทํ อกาสิ. อถ ราชา เต ราชปฺริเส ปุจฺฉิ. "ตุเมหฺ อตาย หตฺถे คหิตา กิ จินฺตยิตฺถา"ติ. เต ยถาภูตํ อาริเจสฺสุ.

อถ เน ราชา อาห "อหเมตํ อตฺตโน เคนฺหิ อานะตฺถุ เอวํ กาเรสิ 'เอติสฺสา สมฺผลสฺสํ อชานนฺตนา หิ มํ ปริมเวยฺยนุ"ติ จินฺตยีสฺสํ ตสฺมา มยา สพฺเพ ตุมฺเห ชานาปีตา วทถทานิ กสฺเสสา เคนฺเห ภวิตฺถุ ยุตฺตา"ติ. "ตุมฺหากํ เทวา"ติ.

กรรมกรกัตาม จักทำการเลี้ยงดูหญิงนี้ไว้ในเรือน". ลำดับนั้น ราชบุรุษทั้งหลาย โยยชนเหล่านั้น ด้วยท่อนไม้ให้หนีไปแล้ว. คนทั้งปวง ตั้งแต่อุปราชเป็นต้นไป มีอาการเหมือนจะเป็นบ้า.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสว่า "พึงเป็นเราเองบ้างกระมัง" จึงยื่นพระหัตถ์เข้าไป. นางปัญจปาปีนั้น พอจับพระเจ้าพาราณสีนั้นที่พระหัตถ์ ได้ร้องเสียงดังลั่นว่า "เราจับใจได้แล้ว". ต่อมาพระราชาตรัสถามราชบุรุษเหล่านั้นว่า "พวกท่านถูกนางนี้จับมือเข้าแล้วพากันคิดอย่างไร". พวกราชบุรุษเหล่านั้น ก็กราบทูลตามความจริง.

ลำดับนั้น พระเจ้าพาราณสีตรัสกับราชบุรุษเหล่านั้นว่า "เราให้กระทำอย่างนี้ เพื่อจะนำหญิงนี้มาไว้ในวังของตน แต่เราคิดแล้วว่า 'ราชบุรุษเหล่านี้ ไม่รู้สัมผัสของหญิงนี้ ก็จะมีนประมาทเราได้' เพราะเหตุนั้น เราจึงให้ท่านทั้งหลายรู้ไว้บัดนี้ ท่านจงกล่าวเถิดว่า หญิงนี้สมควรจะอยู่ในเรือนของใคร". ราชบุรุษทั้งหลาย ก็กราบทูลว่า "หญิงนี้สมควรจะอยู่ในวังของพระองค์ พระเจ้าข้า".

อถ นั ราชา อภิสัญจิตวา อคฺคมเหสี
 อกาสิ มาตาปิตุณฺปิสุสา อิสฺสรียํ
 ทาเปสิ. ตโต ปฏฺจาย จ ปน ตาย
 สมฺมตฺโต เนว วินิจฺฉยํ ปฏฺจเปสิ น
 อญฺญํ อิตฺถิ โอลิเกสิ. ตา ตสุสา
 อนฺตรํ ปริเยสีสุ. सा एकत्वस् त्विन्नं
 राक्षुं अकृमहेसिभावय सुपिने निमित्तं
 तिसुवा रणुघे आरोजसि.

ราชา सुปินปาสเก ปกุโกสาเปตฺวา
 “เอวรูปे सुปิเน ทิฏฺฐเ กิ ภาวิสุสตี”ติ
 ปุจฺฉิ. เต อิตราสํ อิตฺถินํ สนฺตिका
 ลญฺจํ คเหตุวา “มหाराช เทเวया
 สพฺพเสตสุส หตฺถิโน ชนฺธะ นิสินฺนภาโว
 ตุมฺหากํ มรณฺสุส ปุพฺพนิมิตฺตํ
 หตฺถิกุชนฺธะ จิตาย จนฺทปรามสนํ
 ตุมฺหากํ ปจฺจามิตฺตราชานยนฺสุส
 ปุพฺพนิมิตฺตนุ”ติ วตฺวา “อิทานิ กิ
 กาทพฺพนุ”ติ วุตฺเต “เทว อิมํ มาเรตุํ

ต่อมา พระเจ้าพาราณสีจึงพระราชทาน
 อภิเชก ตั้งนางให้เป็นอัครมเหสี และให้
 พระราชทานอิสริยยศ แก่มารดาบิดา
 ของนาง. ก็แลตั้งแต่นั้นมา พระเจ้า
 พาราณสีก็ทรงเมามัวด้วยนางปัญจปาปีนั้น
 ไม่ทรงสนพระทัยวินิจฉัย (ในอรรถคดี)
 ไม่ทรงเหลียวแลหญิงอื่น. พวกนางสนม
 เหล่านั้น คอยแสวงหาช่อง (โทษ) แก่
 นางปัญจปาปีนั้น. ต่อมาวันหนึ่ง นาง
 ปัญจปาปีนั้นฝันเห็นนิมิตที่ตนจะได้เป็น
 อัครมเหสีของพระราชา ๒ พระองค์ จึง
 กราบทูลพระราชา (ให้ทรงทราบ).

พระเจ้าพาราณสีรับสั่งให้หาผู้ทำนายฝัน
 เข้าเฝ้าตรัสถามว่า “เมื่อนางปัญจปาปี
 ฝันเห็นอย่างนี้ จะมีผลเป็นอย่างไร”.
 พวกทำนายฝันเหล่านั้น ได้รับสินบนจาก
 สำนักของนางสนมเหล่าอื่น จึงทูลทำนาย
 ว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า ความที่พระเทวี
 ทรงพระสุบินว่า ได้นั่งบนคอช้างเผือกเป็น
 บุญนิमितแห่งความมรณะแห่งพระองค์
 การที่พระเทวีทรงพระสุบินว่า ประทับอยู่
 บนคอช้างแล้วลูบคลำพระจันทร์นั้น เป็น
 บุญนิमितที่น่าพระราชาผู้เป็นข้าศึกมาแก่
 พระองค์” เมื่อพระเจ้าพาราณสีตรัสถาม
 ว่า “บัดนี้ เราควรทำอย่างไร” จึงกราบทูล

น สกุกา นาวาย ปน นั จเปตวา
 นทียั วิสขุเซตฺตํ วมุฏตี"ติ วทีสุ. ราชา
 อาหารวตถาลงกาเรหิ สทฺธิ รตฺติภาเค
 ตํ นาวายํ จเปตวา นทียั วิสขุชาเปสิ.

สา นทียา วุญหามาณา เหฎฺฐา
 นทียา นาวาย อุกทกกีฬิ กิฬินฺตสฺส
 พาวริยรณฺโณ อภิมุขญฺจานํ ปาปุณฺนิ.
 ตสฺส เสนาปติ นาวํ ทิสฺวา "อัย
 นาวา มยฺหนุ"ติ อาห. ราชา "นาวาย
 ภณฺทํ มยฺหนุ"ติ วตฺวา อาคตาย
 นาวาย ตํ ทิสฺวา "กา นาม ตฺวํ
 ปีสาจสทิสสา"ติ ปุจฺฉิ. สา หสิตํ กตฺวา
 พกสฺส รณฺโณ อคฺคฺมเหสิภาวญฺจ
 สพฺพิ ปวตฺติญฺจ ตสฺส กเถสิ. สา
 ปน "ปญฺจปาปี"ติ สกฺลชมฺพุทฺธิเป
 ปากฺภา.

อถ นั ราชา หตฺถเ คเหตุวา อุกฺขิปี.
 สห คหณฺเนว ผสฺสราคฺรตฺโต อญฺเญสุ
 อิตฺถิสฺสุ สณฺณํ อกตฺวา ตํ อคฺคฺมเหสิญ-

ว่า "ขอเดชะ พระองค์ไม่ควรให้ฆ่า
 พระนางนี้ แต่ควรจับพระนางใส่ในเรือ
 ปล่อยให้ลอยในแม่น้ำ". พระราชาจึงให้
 จับพระนางปัญจปาปี ใส่ลงไปในเรือ
 พร้อมด้วยอาหาร ผ้า และเครื่องอลังการ
 ในเวลารাত্রี แล้วก็ปล่อยให้ลอยไป
 ในแม่น้ำ.

เรือนางปัญจปาปีนั้น ลอยไปตาม
 แม่น้ำ ไปถึงที่เฉพาะพระพักตร์ของ
 พระเจ้าพาวริย์ ซึ่งทรงเล่นกีฬาทางน้ำ
 ด้วยเรือทางแม่น้ำตอนใต้ เสนาบดีของ
 พระเจ้าพาวริย์แลเห็นเรือแล้ว จึงร้องว่า
 "เรือนี้เป็นเรือของเรา". พระราชาตรัสว่า
 "ของในเรือเป็นของเรา" เมื่อเรือมาถึง
 ทอดพระเนตรเห็นนางปัญจปาปีนั้น จึง
 ตรัสถามว่า "เจ้าชื่ออะไร รูปร่างคล้าย
 ปีศาจ". นางปัญจปาปีนั้นหัวเราะ แล้ว
 ทูลความที่ตนเป็นอักรรมเหสีของพระเจ้าพกะ
 และเล่าเรื่องทั้งปวง แต่พระองค์
 ก็พระนางปรากฏไปในชมพูทวีปทั้งสิ้นว่า
 "ปัญจปาปี".

ลำดับนั้น พระราชาจึงจับมือนางดึงขึ้น
 ไป. พร้อมกับการจับนั่นเอง พระองค์
 ก็ทรงกำหนดยินดีในสัมผัส ไม่ทรงให้

จาเน จเปสิ. สา ตสฺส ปาณสฺมา
 อโหสิ. พโก ราชฺชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
 “นาหนตสฺส ตํ อคฺคมเหสี กาทุ
 ทสฺสามิ”ติ เสนํ สํกทฺตฺมิตฺวา เสนาย
 คจฺจมาโน นทิตฺตฺเถ นิवासํ ปตฺวา
 ปณฺณํ เปเสสิ “ภริยํ วา เม เทตฺ
 ยฺยทฺธํ วา”ติ.

โส “ยฺยทฺธํ ทสฺสามิ น ภริยณฺ”ติ วตฺวา
 ยฺยทฺธสฺสชฺโช อโหสิ. อุกฺกิณฺนํ อมจฺจา
 “มาตฺตุคาม นิสฺสสาย มรณกิจฺจํ อยฺยตฺตํ
 ปุริมสํมิทฺตฺตา เอสา พกสฺส ปาปฺณาติ
 นาวาย ลทฺตฺตฺตา พาวริยสฺสาติ ตสฺมา
 เอเกกสฺส รณฺโอบ เคเห สตฺต สตฺต
 ทิวสํนิ โหตฺตุ”ติ มนฺเตตฺวา เทวปี
 ราชานํ สญฺญาเปสฺ. เต อุกฺกิณฺปิ
 อตฺตมฺนา หุตฺวา ติตฺถปฺปฏิตฺตฺเถ นครานํ
 มาเปตฺวา วสฺสิสุ.

ความสำคัญในหญิงทั้งหลายอื่น จึงทรง
 ตั้งนางปัญจปาปีไว้ในตำแหน่งอัคมเหสี.
 นางเป็นที่รักเสมอด้วยพระชนมชีพของ
 พระเจ้าพาวริยนั้น. พระเจ้าพกะทรงสดับ
 ชื่อนั้นแล้ว ทรงดำริว่า “เราจักไม่ให้
 พระเจ้าพาวริยนั้น ตั้งนางปัญจปาปีนั้น
 เป็นอัคมเหสี” จึงรวบรวมเสนาเสด็จไป
 เป็นขบวนทัพ ตั้งค่ายพักอาศัยที่ท่าน้ำ
 แล้ว ทรงส่งราชสาส์นไปว่า “พระเจ้า
 พาวริยจะคืนภรรยาแก่เรา หรือจะรบ”.

พระเจ้าพาวริยนั้น จึงตอบไปว่า “เรา
 จักรบ จักไม่ให้ภรรยา” แล้วตระเตรียม
 การรบ. พวกอำมาตย์ของพระราชา
 ทั้งสองฝ่ายจึงปรึกษากันว่า ‘กิจคือ
 การตาย เพราะอาศัยมาตุคาม เป็นการ
 ไม่สมควร พระนางปัญจปาปีนี้ ย่อมถึง
 แก่พระเจ้าพกะ เพราะเป็นสามีคนแรก
 แต่ถึงแก่พระเจ้าพาวริย เพราะทรงได้ใน
 เรือ เพราะฉะนั้น พระนางปัญจปาปีนี้
 จงอยู่ในพระราชนิเวศน์ของพระราชา
 พระองค์ละ ๗ วัน ด้วยประการฉะนี้’
 กราบทูลให้พระราชาแม่ทั้งสองทรงสัญญา
 กันแล้ว”. พระราชาทั้งสองพระองค์นั้น
 ก็พอพระทัย รับสั่งให้สร้างพระนครขึ้นที่ท่า
 และท่าตรงกันข้ามแล้ว ประทับอยู่.

สา ทูวินุปี เตลล์ อคฺคฺมเหสีตี อกาสิ.
 เทวปี ตสฺสา สมฺมตฺตา อหฺลํ สา
 ปน เอเกกสฺส ฆเร สตฺตานิ วสิตฺวา
 นาวาย อิตฺรสุเสตฺรสุส ฆริ คฺจฺจนฺตี
 นาวํ ปาเชตฺวา เนนฺเตน เอเคน
 มหฺลลกขุชฺชเกวณฺเณน สทฺธิ นทิมชฺเณ
 ปาปมกาสิ. ตทา กุณาโล สกฺุณราชา
 พโก ราชา อโหสิ ตสฺมา อิํ อตฺตนา
 ทิฏฺจํ อานริตฺวา ทสฺเสนฺโต อาห

๓๑๒. “พกสฺส จ พาวริยสฺส รมฺโณ
 อจฺจนฺตคามานุคตสฺส ภริยา
 อนาจริ ปฏฺจวसानุคตสฺส
 กํ วา อิตฺถิ นาทิจเร ตทญฺญนฺ”ติ.

ตตฺถ อจฺจนฺตคามานุคตสฺสาติ
 อจฺจนฺตคามํ อานุคตสฺส. อนาจริติ
 อนาจารย์ จริ.

พระนางปัญจปาปีนั้น ได้ทำหน้าที่เป็น
 อัครมเหสีของพระราชาแม่ทั้งสองเหล่านั้น.
 แม้พระราชาทั้งสอง ได้เป็นผู้สม่าเสมอ
 แก่พระนางปัญจปาปีนั้น. แต่พระนาง
 ปัญจปาปีนั้น อยู่ในพระราชนิเวศน์ของ
 พระราชาองค์หนึ่งตลอด ๗ วันแล้ว
 เมื่อไปยังพระราชนิเวศน์ของพระราชา
 อีกองค์หนึ่งด้วยเรือ ได้ทำกรรมอันลามก
 ในท่ามกลางแม่น้ำ กับชาวประมงแก่
 และค่อมคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ขับเรือ. ในครั้งนั้น
 พญานกคุณาละ ได้เกิดเป็นพระเจ้าพกะ
 เพราะเหตุนั้น เมื่อนำเรื่องนี้ที่ตนได้
 ประสบมาแสดง จึงกล่าวว่า

๓๑๒. “พระมเหสีของพระเจ้าพกะ และ
 พระเจ้าพาวริย์ ผู้หมกมุ่นอยู่ใน
 กามเกินส่วน ประพฤติอนาจาร
 กับคนใช้ที่ใกล้ชิด และยังตกอยู่ใน
 ในอำนาจ มีหรือที่หญิงจะไม่
 ประพฤติล่วงชายนอื่น นอกจาก
 ชายคนนั้นอีก”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
 ผู้หมกมุ่นในกามเกินส่วน ความว่า
 หมกมุ่นในกามเกินประมาณ. คำว่า
 ประพฤติอนาจาร คือ ประพฤติผิด.

ปฏทวสานุคตสุสาติ ปฏทจสุส อตฺตโน
 วสานุคตสุส อตฺตโน เปสนการกสุส
 สนฺตฺติเกติ อตฺตโน. กรณตฺตเถ วา
 สามิวจัน. เตน สทฺธิ ปาปมกาสิตี
 วุตฺตํ โหติ.

ตทณฺณนฺตฺติ กตฺริ ตํ อณฺณํ ปุริสํ
 นาติจเรยฺยาติ อตฺตโน.

อปฺราปี อตีเต พุรุมทตฺตสุส
 ภริยา ปิงคิยานี นาม อคฺคฺมเหสี
 สีหปณฺชริ วิวริตฺวา โอลิเกนฺตี
 มงฺคฺลอสฺสุโคปกํ ทิสฺวา ปฏฺทิพทฺตจิตฺตา
 หุตฺวา รณฺโณ นิทฺโทกฺกมฺนกาเล
 วาตปาเนน โอรุຍฺหฺ เตน สทฺธิ
 อติจริตฺวา ปุณฺ ปาสาทํ อภิริหิตฺวา
 คนฺธเหหิ สรีริ อุกฺพฺพฏฺฐิตฺวา รณฺณวา
 สทฺธิ นิปชฺชติ.

อถกทิวสํ ราชฯ "กึ นุ โข เทวียฯ
 อทฺตมฺรตฺตสมเย นิจฺจํ สรีริ สีตลํ
 อโหสิ ปฺริคฺคณฺหิสฺสุสามิ นนฺ"ติ อถกทิวสํ
 นิทฺทูปคโต วิย หุตฺวา ตํ อญฺจาย

คำว่่า กับคนใช้ที่ใกล้ชิดและยังตกอยู่
 ในอำนาจ ความว่่า ประพฤติล่วง
 ในสำนักแห่งชาย ผู้ทำการรับใช้ของตน
 ซึ่งอยู่ใกล้ชิด และเป็นไปในอำนาจ
 ของตน. อีกอย่างหนึ่ง จัฏฐิวีภตฺติ ลงใน
 อรรถแห่งตติยาวิภตฺติ. มีคำอธิบายว่่า
 ได้กระทำความอันลามกกับคนใช้นั้น.

คำว่่า ชายอื่นนอกจากชายคนนั้น
 ความว่่า ใจนเล้า หญิงจะไม่ประพฤติ
 ล่วงกับชายอื่น นอกจากชายนั้นอีก.

ยังมีหญิงอื่นอีก ในอดีตกาล
 อัคฺคฺมเหสีของพระเจ้าพรมทตฺต พระนาม
 ว่่าปิงคิยานี เปิดสีหบัญชรแลดูไปเห็น
 คนเลี้ยงม้ามงคฺล ก็มีจิตรักใคร่ ในเวลา
 พระเจ้าพรมทตฺตบรรทมหลับ ก็ลงมาทาง
 หน้าต่างได้ประพฤติกิติดกับคนเลี้ยงม้า
 แล้วก็กลับขึ้นปราสาท ประพรมสรีระ
 ร่างกายด้วยของหอม แล้วไปนอนกับ
 พระราชา.

ภายหลังวันหนึ่ง พระเจ้าพรมทตฺต
 ทรงดำริว่่า "เพราะเหตุอะไรหนอ เวลา
 เที่ยงคืน พระเทวีจึงมีสรีระเย็นเสมอ
 เราจักคอยจับดูพระเทวี" วันหนึ่งพระ
 ราชฯ ทรงทำเหมื่อนบรรทมหลับ

คจฺจนฺตี อนุพนฺธิตฺวา อสฺสพฺนฺธเณ สทฺธิ
 อติจฺรณฺตี ทิสฺวา นินฺวตฺติตฺวา สยนํ
 อภิรฺุหิ. สปิ อติจฺริตฺวา อาคนฺตฺวา
 จลฺลสฺยเน นินฺปชฺชติ.

ปฺนทิวเส ราชฺา อมจฺจคณฺมชฺุณฺเณเยว ตํ
 ปกฺโกสาเปตฺวา ตํ กิจฺจํ อาวิกตฺวา
 “สพฺพาว อิตฺถิโย ปาปธฺมา”ติ ตสฺสา
 วรพฺนฺธเชชฺชเมชฺชชารหิ ทิสฺสิ ชมิตฺวา
 จานา จาเวตฺวา อญฺญํ อคฺคฺมเหสี
 อกาสิ. ตทา กุณฺาโล สกฺุณราชฺา
 พุรฺหมทตฺโต อโหสิ เตน ตํ อตฺตนา
 ทิฏฺฐกํ ทสฺเสนฺตฺโต อาห

๓๑๓. “ปิงฺคิยานิ สพฺพโลกิสฺสรสฺส
 รณฺโถ ปิยา พุรฺหมทตฺตสฺส ภริยา
 อนาจารี ปฏฺจวसानุคฺคสฺส
 ตํ วาปิ สา นาชฺุณฺคฺคา กามกามินี”ติ.

พอนางลุกขึ้นไป พระองค์ก็ติดตามไป
 ทอดพระเนตรเห็นนางประพฤตินิดกับ
 คนเลี้ยงม้าแล้วก็เสด็จกลับขึ้นสู่ที่บรรทม.
 ฝ่ายพระนางปิงคิยานี ประพฤติผิดแล้ว
 ก็กลับมาบรรทมบนที่บรรทมน้อย.

ในวันรุ่งขึ้น พระราชารับสั่งให้นางปิงคิยานี
 มาทรงทำกิจนั้น ให้เห็นแจ้งในท่ามกลาง
 หมู่อำมาตย์นั้นแหละ แล้วตรัสว่า “หญิง
 ทั้งปวงมีกรรมอันลามก” แล้วพระองค์
 ทรงงดโทษอันสมควรแก่การฆ่า, การ
 จองจำ, การตัด, การทำลาย ทรงให้
 ถอดจากตำแหน่ง ทรงตั้งหญิงอื่น
 ให้เป็นอัครมเหสีต่อไป. ในครั้งนั้น
 พญานกคุณาละได้เกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัต
 เพราะเหตุนั้น เมื่อแสดงเหตุที่ตนเห็น
 มาเอง จึงกล่าววว่า

๓๑๓. “พระนางปิงคิยานี พระมเหสีที่รัก
 ของพระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นใหญ่
 ในโลกทั้งปวง ได้ประพฤตินิด
 อนาจาร กับคนเลี้ยงม้าผู้ใกล้ชิด
 และเป็นไปในอำนาจแล้ว พระนาง
 ผู้ใคร่กามนั้น ก็ไม่ได้ประสบ
 สิ่งทั้งสองนั้น”.

ตตถ ตํ วาปีติ เอวํ อติจาร์
จรรนุตี ตํ วา อสฺสพนฺธํ ตํ วา
อคุคมเหสิญฺจานนฺติ อุกฺกยํปี น
อชฺฌคฺมา อุกฺกโต ภฺภูจฺา อโหสิ.
กามกามินี กามํ อภิปตฺถยมาณา.

เอวํ ปาปธฺมา อิตฺถิโยติ
อตีตวตฺถุสฺมี อิตฺถินํ โทสํ กเถตฺวา
อปเรณปี ปรียาเยน ตาสํ โทสเมว
กเถนฺโต อาห

๓๑๔. “ขุทฺทานํ ลหุจิตฺตานํ
อกตญฺญุน ทฺพุภินํ
นาเทวสฺตฺโต ปุริโส
ถินํ สทฺธาตฺมรหฺติ.

๓๑๕. น ตา ปชานนฺติ กตํ น กิจจํ
น มาตริํ ปิตริํ ภาตริํ วา
อนริยา สมตฺกุกนฺตธฺมา
สฺสเสว จิตฺตสฺส วสํ วชฺนฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **สิ่งทั้ง**
สองนั้น ความว่า พระนางผู้ปรารถนา
กามนั้น ประพฤตินอกใจอยู่อย่างนี้
ก็ไม่ได้ประสบสิ่งแม่ทั้งสอง คือคน
เลี้ยงม้านั้น ๑ ตำแหน่งอัครมเหสีนั้น ๑
คือได้เป็นผู้พลัดแล้วจากสิ่งน่าปรารถนา
ทั้งสอง. คำว่า **พระนางผู้ใคร่กาม**
คือพระนาง ผู้ปรารถนากามอย่างยิ่ง.

พญานกกุณาละ กล่าวโทษหญิง
ทั้งหลาย ในเรื่องอดีต ด้วยคำว่า
“หญิงทั้งหลาย มีกรรมอันลามกอย่างนี้”
เมื่อจะกล่าวโทษหญิงเหล่านั้น โดยปริยาย
แม่อื่นอีก จึงกล่าววว่า

๓๑๔. “บุรุษ ผู้ไม่ถูกผีสิง ไม่ควรเชื่อ
หญิงทั้งหลาย ผู้หยาบช้า ใจเบา
อกตัญญู ประทุษร้ายมิตร.

๓๑๕. หญิงเหล่านั้น ไม่รู้จักสิ่งที่กระทำ
แล้ว สิ่งทีควรกระทำ ไม่รู้จักบิดา
มารดาหรือพี่น้อง ไม่มีความ
ละอาย ล่วงเสียซึ่งธรรม ย่อมไป
ตามอำนาจจิตของตนเท่านั้น.

๓๑๖. จิรานุวุตถึปี ปิยํ มนาปี
 อนุกรมปํกั ปาณสมํปิ สนุตํ
 อาวาสุ กิจฺเจสุ จ นํ ชนฺตติ
 ตสฺมาหิ อิตฺถินํ น วิสฺสสามิ.
๓๑๖. เมื่อมีอันตราย และเมื่อกิจเกิดขึ้น
 ย่อมละทิ้งสามีนั่น แม้จะอยู่ด้วย
 กันมานาน เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ
 เป็นที่อนุเคราะห์ แม้เสมอด้วย
 ชีวิต เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่
 วิสาสะกับหญิงทั้งหลาย.
๓๑๗. ถินํ หิ จิตฺตํ ยถา วานรสฺส
 กนฺนปฺปกนฺนํ ยถา รุกฺขฉายา
 จลาจลํ หทยํ อิตฺถियานํ
 จกฺกสฺส เนมิ วิย ปริวตฺตติ.
๓๑๗. จริงอยู่ จิตของหญิงเหมือนจิต
 ของวานร ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เหมือน
 เงาไม้ หัวใจของหญิงไหวไปมา
 เหมือนล้อรถกำลังหมุน.
๓๑๘. ยทา ตา ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานา
 อาเทยฺยรูปํ ปุริสฺสฺส วิตฺตํ
 สณฺหาหิ วาจาหิ นยฺนฺติเมนํ
 กมฺโพชกา ชลเชเนว อสฺสํ.
๓๑๘. เมื่อใด หญิงทั้งหลาย ผู้มุ่งหวัง
 เห็นทรัพย์ของบุรุษ ที่ควรจะ
 ถือเอาได้ เมื่อนั้น ก็ใช้วาจา
 อ่อนหวาน ชักนำบุรุษไปได้
 เหมือนชาวกัมโพชะ ลวงม้า
 ด้วยสาหร่าย ฉะนั้น.
๓๑๙. ยทา น ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานา
 อาเทยฺยรูปํ ปุริสฺสฺส วิตฺตํ
 สมฺนฺตโต ตํ ปริวชฺชยฺนฺติ
 ตินฺนฺนํ นทีปารคโตว กุลฺลํ.
๓๑๙. เมื่อใด หญิงทั้งหลายผู้มุ่งหวัง
 ไม่เห็นทรัพย์ของบุรุษ ที่ควร
 ถือเอาได้ เมื่อนั้น ย่อมละทิ้ง
 บุรุษนั้นไป เหมือนคนข้ามฟาก
 ถึงฝั่งโน้นแล้ว ก็ละทิ้งแพไป
 ฉะนั้น.

๓๒๐. สีเลสุปมา สีขีริว สพุพภกฺขา
 ติกฺขมายา นทิวริว สีสมโสตา
 เสวนฺติ หตตา ปิยมปฺปิยญฺจ
 นาวา ยถา โอรรกฺลํ ปรญฺจ.

๓๒๑. น ตา เอกสฺส น ทฺวิณฺณํ
 อาปโณว ปาสาริตโต
 โย ตา มยฺหนฺติ มญฺเญยฺย
 วาตํ ชาเลน พนฺธเย.

๓๒๒. ยถา นที จ ปนฺโถ จ
 ปานาคาริ สภา ปปา
 เอวํ โลกิตฺตฺติโย นาม
 เวลา ตาสํ น วิชฺชติ.

๓๒๓. สมฺตาสนฺสมา เอตา
 กณฺหสฺสปฺปสิรูปมา
 คาโว พหิ ตินฺสฺเสว
 โอมสนฺติ วริ วริ.

๓๒๐. หญิงทั้งหลาย เปรียบด้วยเครื่อง
 ผูกมัด กินทุกอย่าง เหมือน
 เปลวไฟ มีมายากล้าแข็ง เหมือน
 แม่น้ำมีกระแสเชี่ยว ย่อมคบบุรุษ
 ได้ทั้งที่นารัก ทั้งที่ไม่นารัก เหมือน
 เรือจอดไม่เลือก ผั่งนี้และผั่งโน้น
 ฉะนั้น.

๓๒๑. หญิงทั้งหลาย ไม่ใช่ของบุรุษ
 คนเดียวหรือสองคน ย่อมรองรับ
 ทั่วไป เหมือนร้านตลาด บุรุษผู้
 ที่สำคัญว่า หญิงเหล่านั้นเป็น
 ของเรา ก็เท่ากับดักลมด้วย
 ตาข่าย.

๓๒๒. แม่น้ำ หนทาง โรงดื่ม สภา
 บ่อน้ำ ชันไค หญิงในโลก ก็ฉนั้น
 ชีตชั้นของหญิงเหล่านั้น ไม่มี.

๓๒๓. หญิงทั้งหลาย เสมอด้วยไฟกิน
 เปรียง เปรียบด้วยห้วงเหว ย่อม
 เลือกคบแต่บุรุษผู้มีทรัพย์ เหมือน
 ไคเลือกกินหญ้าที่ดีๆ ในภายนอก
 ฉะนั้น.

๓๒๔. สมตาสันน์ กุญชรĩ กณฺหสปรปĩ
มฺหุทฺธามิสิตุตĩ ปมทา จ สพฺพา
เอเต นโร นิจฺจยโต ภเชถ
เตสĩ หเว ทฺพพิทุ สจฺจภาโว.

๓๒๕. นาจจฺนตฺวณฺณา น พหฺน กนฺตา
น ทกฺขิณา ปมฺทา เสวิตพฺพา
น ปรสฺส ภริยา น ธนสฺส เหตุ
เอติตฺถิโย ปญฺจ น เสวิตพฺพา.

ตตฺถ ชฺพฺทานนฺติ ลฺหฺทานĩ.
กณฺเวรชาตเก วย พนฺธใจเรปี สารชฺชนĩ
สนฺธาเยตĩ วุตฺตĩ. ลฺหฺจิตฺตานนฺติ ตĩ
มฺหุตฺตเมว ปริวตฺตจิตฺตานĩ. จุลลธฺนคฺคห-
ชาตเกเนตĩ ทีเปตพฺพĩ.

อกตณฺญตฺตา ปนฺ เอตาสĩ เอกนิปาเต
ตกฺการิชชาตเกน ทีเปตพฺพา. นาเทว-

๓๒๔. ไฟกินเปรียง ๑ ช้างสาร ๑ งูเห่า ๑
พระราชารู้ได้รับมูรธาภิเศกแล้ว ๑
หญิงทั้งปวง ๑ สิ่งทั้ง ๕ นี้ นรชน
ฟังคบ ด้วยความระวังเป็นนิตยĩ
เพราะสิ่งทั้ง ๕ นี้ รุ้สภาพที่แน่นอน
ได้ยาก.

๓๒๕. หญิงที่งามเกินไป ๑ หญิงที่คน
หม้่มากรักใคร่ ๑ หญิงที่เหมือน
มือขวา ๑ หญิงที่เป็นภรรยา
คนอื่น ๑ หญิงที่คบหาด้วย
เพราะเหตุแห่งทรัพย์ ๑ หญิง ๕
จำพวกนี้ไม่ควรคบ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
ผู้หยาบช้า ได้แก่ ผู้ร้ายกาจ. คำว่า
ผู้หยาบช้านี้ ท่านกล่าวหมายเอาหญิง
ที่มีความกำหนัดรักใคร่ แม้ในใจ ที่เขา
ผูกนำไปฆ่า เหมือนในเรื่องกณเวรชาดก
ฉะนั้น. คำว่า ใจเบา ความว่า ช้วครู่
เดียวเท่านั้น ก็มีใจเปลี่ยนไปมา. เรื่อง
หญิงใจเบานี้ บัณฑิตพึงแสดงด้วยเรื่อง
จุลลธฺนคฺคหบัณฑิตชาดก.

ส่วนความเป็นผู้ไม่รู้จักคุณคน ของหญิง
พวกนี้ บัณฑิตพึงแสดงด้วยเรื่อง
ตักการิชชาดก ในเอกนิบาต. คำว่า

สตโตติ น อเทวสตโต เทเวณ อสตโต
อนาสตโต อยกุชคหิตโก อภูตาวภูฏิตโต
ปุริโส ถีนํ สีลวตวาทำ สทฐาตุ อรหติ
ภูตาวภูฏ โปน สททเหยย.

กตฺนฺติ อตฺตโน กตํ อุปการํ. กิจฺจนฺติ
อตฺตนา กตฺตพฺพกิจฺจํ.

น มาตฺรณฺติ สพฺเพปิ ภาตเก
ฉทฺเขตฺตวา ยสฺมี ปฏฺิพทฺฐจิตฺตา โหนฺติ
ตถฺเบว อณฺุพณฺุณฺโต เอเต มาตาทโยปิ
น ชานนฺติ นาม มหาปณฺุถกมาตา วีย.

อนริยาติ นิลฺลชฺชา. สสฺเสวาติ สกสฺส.
อาวาสุติ อาปทาสุ. กิจฺเจสุติ เตสุ
เตสุ กรณฺีเยสุ.

กนฺนปฺปกนฺนนฺติ โอตินฺุณฺโณตินฺุณฺณํ.
ยถา หิ วิสเม ปเทเส รุกฺขฉายา

ผู้ไม่ถูกผีสิง ความว่า บุรุษที่ไม่ถูก
เทวดาเข้าสิง คือไม่ถูกเทวดาเข้า
เกี่ยวข้อง ได้แก่ ไม่ถูกเทวดาเข้าจับต้อง
ไม่ถูกยักษ์เข้าสิง ไม่ถูกภูตผีเข้าสิง
ไม่ควรเชื่อวาทะ ของหญิงทั้งหลายว่า
ตนมีศีลพรต ส่วนบุรุษที่ถูกภูตผีเข้าสิง
จึงควรเชื่อ.

คำว่า สิ่งที่ทำแล้ว คืออุปการะที่
คนอื่นทำแล้วแก่ตน. คำว่า สิ่งที่ควร
กระทำ คือกิจการงานอันตนควรกระทำ.

คำว่า ไม่รู้จักมารดา ความว่า
หญิงเหล่านี้ละทิ้งญาติแม่ทั้งหมด ชื่อว่า
ไม่รู้จักแม่มารดาเป็นต้น เพราะคอย
ติดตามบุรุษ ที่ตนมีจิตรักใคร่ ผู้เดียว
เท่านั้น เหมือนมารดาของมหาบัณฑิต
ฉะนั้น.

คำว่า ไม่มีความละอาย คือไม่มี
ความอาย. คำว่า ของตนเท่านั้น คือ
ของตัวเอง. คำว่า เมื่อมีอันตราย ได้แก่
เมื่อมีอันตรายทุกอย่าง. คำว่า เมื่อกิจ
ได้แก่ เมื่อกิจที่ควรกระทำนั้น ๆ.

คำว่า ลุ่ม ๆ ดอน ๆ คือขึ้น ๆ
ลง ๆ. เหมือนอย่างว่า เงามต้นไม้ใน

นิมน์ปี โอโรหติ ถลัมปี โอโรหติ ตเถว
 ตาสัมปี จิตตัม น กณฺหิจิ อุตฺตมาธมฺม
 วชฺเชติ. **จลาจลนฺติ** เอกสมฺมิญฺเณว
 อปฺปติฏฺฐจิตฺตํ.

เนมิตฺติ สกฺกฺสุส คจฺจโต จกฺกเนมิ วิย
 ปริวตฺตมานา.

อาเทยฺยรูปนฺติ คเหตุพฺพชาติกํ. **วิตฺตนฺติ**
 ธนํ. **นยฺนตฺติ** อตฺตโน วสํ เนนฺติ.

ชลเชนาติ ชลชาตเสวาเลน. กมฺโพชฺชรูจ-
 วาสีโน กิร ยทา อฏฺวิโต อสุเส
 คณฺหิตุกามา โหณฺติ ตทา เอกสมฺมิ
 จาเน วตี ปริกฺขิปิตฺวา ทวารํ โยเชตฺวา
 อสุสานํ อุกทปานปิฏฺฐเส เสवालํ มธฺนา
 มกฺขेतฺวา เสवालลํพฺนุธานิ ตีเร ตินฺยานิ
 อาที กตฺวา ยาว ปริกฺขเปทฺวารา
 มกฺขเนนฺติ อสุสา ปานีโย ปิวิตฺวา
 รสคิทฺธา มธฺมกฺขิตานิ ตินฺยานิ ชาทิตุํ
 จรฺนฺตา อนุกฺกเมน ตํ จานํ ปวิสฺนฺติ

ประเทศที่มีพื้นที่ไม่เสมอกัน ย่อมลงไปสู่
 ที่ลุ่มบ้าง ย่อมขึ้นไปสู่ที่ดอนบ้าง ฉะนั้น
 แม้ใจของหญิงเหล่านั้น ก็ย่อมไม่เว้น
 ใคร ๆ ทั้งคนสูงสุดและคนต่ำช้า ฉะนั้น
 เหมือนกัน. คำว่า **ไหวไปมา** คือไม่
 ตั้งอยู่ในที่เดียว.

คำว่า **ล้อรถ** ความว่า ใจของหญิง
 ย่อมหมุนไป เหมือนกงล้อแห่งเกวียน
 หมุนไป ฉะนั้น.

คำว่า **ที่ควรจะถือเอาได้** ได้แก่ ทรัพย์
 อันเป็นวัตถุที่ควรจะถือเอาได้. คำว่า
ทรัพย์ ได้แก่ เงิน. คำว่า **ชักนำไป**
 คือ ชักนำไปสู่อำนาจของตน.

คำว่า **ด้วยสาหร่าย** ได้แก่ ด้วยสาหร่าย
 ที่เกิดในน้ำ. อธิบายว่า ได้ยินว่า
 ชาวแคว้นกัมโพชะทั้งหลาย ในกาลที่
 ปรรณนาจะจับม้าจากดง จึงกั้นคอกในที่
 แห่งหนึ่ง ตกแต่งประตูแล้ว จึงเอาน้ำผึ้ง
 ทาสาหร่ายที่ลอยอยู่บนผิวน้ำที่ม้าทั้งหลาย
 เคยมากิน แล้วทอดหญ้าบนฝั่งให้
 ต่อเนื่องกันไปกับสาหร่าย จนถึงประตูคอก
 ทาน้ำผึ้งตลอดมา พวกม้าลงไปดื่มน้ำ
 แล้วติดใจในรส จึงเที่ยวไปกินหญ้า
 ทาน้ำผึ้ง ก็ยอมเข้าไปสู่ที่นั้นโดยลำดับ

อิติ ยถา เต ชลเชน ปโลภตวา
 อสุสํ วสํ เนนุติ ตถา เอตาปี ฐนํ
 ทิสฺวา เอตสฺส คหณตฺถาย สณฺหาหิ
 วาจาหิ ปุริสํ วสํ เนนุตีติ อตฺถโถ.

กุกฺคฺลนฺติ ปารตรณตฺถาย ยํ กิณฺจ
 คหิตํ พนฺธํ.

สิเลสุปมาติ ปุริสานํ จิตฺตพฺนฺธเนน
 สิเลสสทิสฺสา. ติกฺขมายาติ ติชินฺมายา
 สีสฺมายา. นทิวราติ ยถา ปพฺพเตยฺยา
 นที สีสฺมโสตา เอวํ สีสฺมายาติ อตฺถโถ.

อาปโณติ ยถา จ ปสวริตาปโณ เยสํ
 ฐนानํ มฺลํ อตฺถติ เตสํเยว อฺปกาวโร
 ตเถว ตาปี.

โย ตาติ โย ปุริโส ตา อิตฺถิโย.
 พนฺธเยติ โส ชาเลน วาตํปี พนฺธเยย.

พวกชาวแคว้นกัมโพชะเหล่านั้น ล้อมมา
 ด้วยสหาร่าย นำไปสู่อำนาจได้ ฉันท
 แม้หญิงเหล่านั้น เห็นทรัพย์แล้ว
 ย่อมชักนำบุรุษไปสู่อำนาจ ด้วยถ้อยคำ
 อ่อนหวาน เพราะต้องการจะเอาทรัพย์นั้น
 ก็ฉันทนั้น.

คำว่า แพ ได้แก่ วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ที่เขาผูกมัดรวมกันแล้ว ยึดถือเพื่อ
 ต้องการจะข้ามฟาก.

คำว่า เปรียบด้วยเครื่องผูกมัด
 ความว่า เช่นกับเครื่องผูกมัด เพราะ
 ผูกใจของบุรุษทั้งหลายไว้. คำว่า มีมายา
 กล้าแข็ง คือมีมายาหลักแหลม มีมายา
 เร็ว. คำว่า เหมือนแม่น้ำ ความว่า
 หญิงทั้งหลาย มีมายาเร็วพลัน เหมือน
 แม่น้ำมีกระแสน้ำไหลเชี่ยว ตกจากภูเขา
 ฉะนั้น.

คำว่า เหมือนร้านตลาด ความว่า ร้าน
 ตลาดที่เขาวางของขาย ย่อมเป็นอุปการะ
 แก่ทรัพย์ที่มีมูลค่า ฉันท แม้พวกหญิง
 เหล่านี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน.

คำว่า ผู้ที่ ความว่า บุรุษผู้ที่สำคัญว่า
 หญิงเหล่านั้นเป็นของตน. คำว่า ดัก
 ความว่า บุรุษนั้นพึงดักกลมด้วยตาข่าย.

เวลา ตาส์ น วิชชตีติ ยถา เอเตสส์
นทีอาทีนั "อสุกเวลายเมว เอตถ
คนุตพพนุ"ติ เวลา นตฺถิ รตฺตีปี ทิวาปี
อิจฺฉิตฺติจฺฉิตกฺขณเณ อูปคนุตพฺพา เนว
อสุเกน วาตีปี มรียาทา นตฺถิ
อตฺถิเกน อูปคนุตพฺพา เนว ตถา
เอตาส์ปีติ อตฺถิ.

มตาสนสมาติ ยถา อคฺคิ
อินฺทเนน น ตปฺปติ เอวฺ เอตานิ
กิเลสฺรติยา น ตปฺปนฺนติ.

กณฺหสฺปฺปสิรฺรปฺมาติ โภชนตฺตาย โสมฺร-
วิสฺตตฺตาย อูปนาหตฺตาย ทฺทฺชิวฺหตฺตาย
มิตฺตทฺทฺพฺภิตฺตายาติ อิเมหิ ปญฺจหิ
การณฺเหหิ กณฺหสฺปฺปสิรฺรสฺทิสฺสา. ตตฺถ
พหุสฺราคตฺตาย โสมฺรวิสฺตตา ปิสฺสุนฺตตฺตาย
ทฺทฺชิวฺหตา อติจฺวาริตฺตาย มิตฺตทฺทฺพฺภิตฺตา
เวทิตฺพฺพา.

คำว่า ชิดชั้นของหญิงเหล่านั้นไม่มี
ความว่า สถานที่มีแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้
ย่อมไม่มีเขตคั่นว่า "จะพึงไปได้ในที่นี้
ในเวลาโน้นเท่านั้น" บุคคลพึงเข้าไปได้
ในทุกขณะที่ตนปรารถนาแล้ว ทั้งกลางคืน
ทั้งกลางวัน ไม่มีกำหนดว่าเวลาโน้น
เท่านั้น จึงจะเข้าไปได้ ผู้มีความต้องการ
จะเข้าไป พึงเข้าไปได้ทุกคน ฉนฺได
แม้ชิดชั้นของพวกหญิงเหล่านี้ ก็ย่อมไม่มี
ฉนฺนํนเหมือนกัน.

คำว่า เสมอด้วยไฟกินเปรียง
ความว่า ไฟย่อมไม่อิ่มด้วยเชื้อ ฉนฺได
แม้หญิงเหล่านี้ก็ย่อมไม่อิ่ม ด้วยความ
ยินดีในกิเลส ฉนฺนํน.

คำว่า เปรียบด้วยหัวงูเห่า ความว่า
หญิงทั้งหลายเช่นกับหัวงูเห่า ด้วยเหตุ ๕
ประการเหล่านี้คือ ด้วยเป็นผู้มักโกรธ ๑
มีพิษร้าย ๑ ผูกโกรธไว้ ๑ มีลิ้นชั่ว ๑
ประทุษร้ายมิตร ๑. บรรดาเหตุทั้ง ๕
อย่างนั้น บัณฑิตพึงทราบว่ามีพิษร้ายแรง
เพราะมีความกำหนัดมาก มีลิ้นชั่ว
เพราะกล่าวคำส่อเสียด ประทุษร้ายมิตร
เพราะประพฤตินอกใจสามี.

พหิ ตินฺนุสฺสาติ ยถา คาโว
 ขาทิตพฺพญฺจานํ ฉทฺเขตฺตวา พหิ
 มนาปมฺนาปสฺส ตินฺนุสฺส วรี วรี
 โอมสนฺติ ขาทนฺติ เอวเมตาปี นิทฺธนํ
 ปุริสํ ฉทฺเขตฺตวา อญฺญํ สณฺนเมว
 ภาชนฺตีติ อตฺถโก.

มฺหุทธาภิสิตฺตุนฺติ ราชานํ ปมฺทา จ
 สพฺพาติ สพฺพา อิตฺถิโย. เอเตติ เอเต
 ปญฺจ ชเน.

นิจฺจยโตติ นิจฺจสํยโต อฺปฺภูจิตฺสติ
 อํปฺปมตฺโตว หุตฺตวาติ อตฺถโก.

ทฺพฺพิทฺติ ทฺชฺชาโน. สจฺจภาโวติ
 อชฺฌมาสโย. จิรปริจฺฉินฺโณปี หิ อคฺคิ
 ทฺหติ. จิรวิสฺสาสิโกปี กุณฺชโร ชฺมาญฺติ.
 จิรจิตฺตปี โฆรวิสฺโส สปฺโป ทํสฺติ.
 จิรวิสฺสาสิโกปี ราชา อนตฺถกโร โหติ.

คำว่า หญ้าในภายนอก ความว่า
 เหมือนโคทั้งหลาย ละทิ้งที่ซึ่งตนเคย
 หากินแล้ว เลือกกินหญ้าที่อร่อย ที่ตน
 ชอบใจ ในภายนอก ฉนฺได แม้หญิง
 เหล่านี้ ก็ฉนฺไดเหมือนกัน ละทิ้งบุรุษ
 ที่หมดทรัพย์แล้ว คบกับชายที่มีทรัพย์
 คนอื่นต่อไป.

คำว่า ได้มฺหุทธาภิเชกแล้ว คือได้เป็น
 พระเจ้าแผ่นดิน. คำว่า หญิงทั้งปวง
 ได้แก่ หญิงทุกคน. คำว่า เหล่านี้ ได้แก่
 ชน ๕ จำพวกเหล่านี้.

คำว่า ด้วยความระวังเป็นนิตยฺ ความว่า
 นรชนมีสติตั้งมั่น คือเป็นผู้ไม่ประมาท
 โดยระวังอยู่เป็นนิตยฺ.

คำว่า รู้ได้ยาก คือรู้ได้แสนยาก. คำว่า
 สภาพที่แน่นอน ได้แก่ อธิยาศย.
 อธิบายว่า จริงอยู่ ไฟถึงจะบำเรออยู่นาน
 ถ้าเปลวก็ไหม้ได้. ช้างสารถึงคู้เคยกัน
 มานาน ก็ฆ่าคนเลี้ยงได้. งูมีพิษร้ายแรง
 แม้เลี้ยงไว้จนเชื่อง ถ้าประมาท ก็กัดคน
 เลี้ยงได้. พระราชาแม้ทรงโปรดปราน
 มานาน ถ้าพลาดย่อมนำสิ่งที่ไม่เป็น
 ประโยชน์ได้. หญิงทั้งหลายก็เหมือนกัน
 ถึงคลุกคลีกันมานาน ถ้าเกิดร้ายราน

เอวํ จิรปริจิณฺณาปิ อิตฺติโย วิปฺปการํ
ทสฺเสนฺติ.

นาจฺจนฺตวณฺณาติ น อตีวณฺณา.
น พฺหูน กนฺตาทิ อชฺฐมกาสิกคณิกา
วีย น พฺหุณํ ปิยา มนฺนาปา.

น ทกฺขิณาติ นจฺจคิตฺตกุสลา. ตถารูปา
หิ พฺหุหิ ปตฺติตา พหุमितฺตา โหนฺติ
ตสฺมา น เสวิตพฺพา.

น ธนสฺส เหตุติ ยา ธนเหตุเยว
ภชฺติ सा อปริคฺคหาปิ น เสวิตพฺพา
สา หิ ธนํ. อลฺภมานา กุชฺฌมติ.

เอวํ วุตฺเต มหาชนิ มหาสตุตสฺส
มธุรรหมมกํ สุตฺวา “อโห สุกฺกิตนฺ”ติ

ก็จะแสดงอาการอันแปลก (อาจให้ถึง
ตายได้).

คำว่าหญิงที่งามเกินไปไม่ควรคบ
ความว่า ไม่ควรคบหญิงที่สวยงาม
เกินไป. คำว่า หญิงที่คนหนุ่มมากรักใคร่
ได้แก่ ไม่ควรคบหญิง อันเป็นที่รักใคร่
เป็นที่ชอบใจ ของชายเป็นอันมาก
ประหนึ่งหญิงงามเมือง เป็นที่รักเป็นที่
พอใจของชายชาวกาสิ ตั้งครั้งแคว้น
ฉะนั้น.

คำว่า หญิงที่เหมือนมือขวา ได้แก่
หญิง ที่ฉลาดในการผ่อนรำและขับร้อง.
จริงอยู่ หญิงเช่นนั้น คนเป็นอันมาก
ปรารถนามีมิตรมาก เพราะฉะนั้น จึงไม่
ควรคบ.

คำว่า เพราะเหตุแห่งทรัพย์ ความว่า
หญิงใดคบชาย เพราะเห็นแก่ทรัพย์
อย่างเดียว หญิงนั้น ถึงจะไม่มีใคร
หวงแหน ชายก็ไม่ควรคบ เพราะว่า
หญิงนั้น เมื่อไม่ได้ทรัพย์ ย่อมโกรธ.

เมื่อพญานกคุณาละกล่าวอย่างนี้แล้ว
มหาชน ได้ฟังธรรมกถาอันไพเราะของ
พระมหาสัตว์ แล้วก็ให้สาธุการว่า
“น่าชมเชย ท่านกล่าวดีจริง ๆ”.

สาธุการมหาสิ. โสปี เขตตเกหิ
การณเหหิ อิตถีนัง อคฺฉนัง กเถตฺวา ตฺถนุหิ
อโหสิ.

ตํ สุตฺวา อานนฺโท ติชฺฌมราชา “สมฺม
กฺุณาลราชา อหํปิ อตฺตโน ฅาณพเลน
อิตถีนัง อคฺฉนัง กเถสฺสามิ”ติ วตฺวา
อคฺฉนกถํ อารภิ.

ตํ ทสฺเสนฺโต สตฺธา อาท “อถ ชลฺ
โก อานนฺโท ติชฺฌมราชา กฺุณาลสฺส
สฺกฺุณสฺส. อาทิมชฺฌคาถาปริโยสานํ
วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมมา คาถา
อภาสิ

๓๒๖. “ปฺุณฺณมฺปิ เจมํ ปจฺวี ฐเนน
ทชฺชิตฺติยา ปฺุริโส สมฺมตาย
ลทฺธา ชนฺ อติมญฺเญยฺย ตํปิ
ตาสํ วสํ อสตีนํ น คจฺเจ.

๓๒๗. อญฺจาหกฺุณฺเจว อลีนฺวตฺติ
โกมารภตฺตารํ ปิยํ มนาปี

แม้พญานกกุณาละนั้น ครั้นได้กล่าวโทษ
ของหญิงทั้งหลาย ด้วยเหตุมีประมาณ
เท่านี้แล้ว ได้นิ่งอยู่.

พญาแร้งอานนท์ ครั้นได้ฟังคํานั้นแล้ว
จึงกล่าวว่า “ดูกรพญานกกุณาละผู้สหาย
แม้ข้าพเจ้า ก็จักขอกกล่าวโทษของหญิง
ตามกำลังความรู้ของข้าพเจ้าบ้าง” ดังนี้
แล้ว จึงเริ่มกล่าวโทษต่อไป.

พระศาสดา เมื่อทรงแสดงเรื่องราวที่
พญาแร้งปรารภจะกล่าวโทษของหญิงนั้น
จึงตรัสว่า “ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย
ได้ยินว่า ในครั้งนั้น พญาแร้งอานนท์
รู้แจ้งคาถาเบื้องต้น ท่ามกลางและ
เบื้องปลายของพญานกกุณาละแล้ว จึง
ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

๓๒๖. “ถ้าบุรุษจะฟังให้แผ่นดิน อันเต็ม
ด้วยทรัพย์นี้ แก่หญิงที่ตนนับถือ
ไซ้ไร หญิงนั้นได้ชองก็จะต้อง
ดูหมิ่นบุรุษผู้นั้น เราจึงไม่ยอม
ตกอยู่ในอำนาจ ของพวกหญิง
เปลอเวอ.

๓๒๗. เมื่อมีอันตราย และเมื่อมีภิกษุระ
เกิดขึ้น หญิง ย่อมละทิ้งผิวหนุ่ม

อวาสุ กิจฺเจสุ จ นํ ชนฺตติ
ตสฺมาหิ อิตฺถินํ น วิสฺสสามิ.

ผู้หมั่นขยัน มีความประพฤติ
ไม่เหลวไหล เป็นที่รัก เป็นที่
พอใจ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่
วิสาสะกับหญิงทั้งหลาย.

๓๒๘. น วิสฺสเส อิจฺฉติ มนฺตติ โปโส
น วิสฺสเส โรทติ เม สกาเส
เสวนฺตติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ
นาวา ยถา โอรุฏลํ ปฺรณฺจ.

๓๒๘. บุรุษไม่ควรวางใจว่า หญิงคนนี้
อยากได้เรา ไม่ควรวางใจว่า
หญิงคนนี้ ร้องให้กระชกกระชี่เรา
เพราะหญิงเหล่านี้ ย่อมคบบุรุษ
ได้ทั้งน่ารักและไม่น่ารัก เหมือน
เรือ จอดได้ทั้งฝั่งโน้นและฝั่งนี้
ฉะนั้น.

๓๒๙. น วิสฺสเส สาขปฺุราณสนฺตติ
น วิสฺสเส มิตฺตปฺุราณโจริ
น วิสฺสเส ราชา สขา มมนฺตติ
น วิสฺสเส อิตฺถิ ทสนฺน มาตริ.

๓๒๙. บุรุษไม่ควรวางใจ กิ่งไม้ลาดที่เก่า
ไม่ควรวางใจมิตรเก่า ผู้เป็นโจร
ไม่ควรวางใจพระราชาวา เป็น
เพื่อนของเรา ไม่ควรวางใจหญิง
ถึงจะเป็นมารดาของบุตร ๑๐ คน
แล้ว.

๓๓๐. น วิสฺสเส รามกฺราสุ นาริสฺสุ
อจฺฉนฺตสิลาสุ อสญฺญตาสฺสุ
อจฺฉนฺตเปมานุคตสฺสุ ภริยา
น วิสฺสเส ติตฺถสฺมา หิ นาริโย.

๓๓๐. ไม่ควรวางใจ ในหญิงที่กระทำ
ความยินดีให้ เป็นผู้ล่วงศีล ไม่
สำรวม ถึงแม้ภรรยาของบุคคล
ผู้มีความรักแน่นแฟ้น ก็ไม่ควร
วางใจ เพราะว่า หญิงทั้งหลาย
เสมอกับทำน้ำ.

๓๓๑. หเนยฺยํปี ฉินฺทเทยฺยํปี เจทาเปยฺยํปี
กณฺฐํปี เจตฺวา รุธิริ ปิเวยฺยํ
มา ทินกามาสุ อสญฺญตาสุ
ภาวํกเร คงฺคติตฺถุปมาสุ.

๓๓๒. มุสา ตาสํ ยถา สจฺจํ
สจฺจํ ตาสํ ยถา มุสา
คาโว พหิ ตินฺสเสว
โอมสนฺติ วริ วริ.

๓๓๓. คเตน ตา ปโลณนฺติ
เปกฺขิตฺเตน หลิตฺเตน จ
อโถปิ ทุนฺนิวตฺเตน
มณฺชุนา ภณิตฺเตน จ.

๓๓๔. ใจฺริโย กจินา หета
วาฟา จ ลปฺสกุขรา
น ตา กิณฺจि น ชานนฺติ
ยํ มนุสฺเสสฺสุ วญฺจัน.

๓๓๕. อสา โลกิตฺถิโย นาม
เวลา ตาสํ น วิชฺชติ

๓๓๑. หญิงทั้งหลาย ฟิงฆ่าชายก็ได้
ฟิงตัดเองก็ได้ ฟิงใช้ให้ผู้อื่นตัด
ก็ได้ ฟิงตัดคอดี้มเลือดก็ได้
อย่าฟิงกระทำความรักใคร่ ใน
หญิงผู้มีความรักใคร่ อันเลวทราม
ผู้ไม่สำรวม ผู้เปรียบด้วยท่อน้ำ.

๓๓๒. คำเท็จของหญิง เหมือนคำจริง
คำจริงของหญิง เหมือนคำเท็จ
หญิงทั้งหลาย ย่อมเลือกคบชาย
ที่ร่ารวยมีทรัพย์ เหมือนโคเลือก
กินหญ้าที่ดี ๆ ในภายนอก ฉะนั้น.

๓๓๓. หญิงทั้งหลาย ย่อมประเล้า
ประโลมชายด้วยการเดิน การ
จ้องดู การยิ้มแย้ม อนึ่ง แม้ด้วย
การนุ่งผ้าหลุด ๆ ลุย ๆ และด้วย
พูดไพเราะ.

๓๓๔. หญิงทั้งหลาย เป็นใจร หัวใจแข็ง
ดุร้าย บ่นเป็นน้ำตาลกรวด หญิง
ทั้งหลายเหล่านั้น จะไม่รู้ว่าอะไร
เป็นเครื่องล่อลวง ในมนุษย์ทั้งหลาย
ก็หาไม่ได้.

๓๓๕. ขึ้นชื่อว่าหญิงในโลก เป็นคน
ลามก ชีตชั้นของหญิงเหล่านั้น

สารตฺตา จ ปคพฺภา จ
 สีขี สพฺพชฺโส ยถา.

ไม่มี เป็นผู้กำหนดทุกเมื่อ และ
 คะนอง เหมือนเปลวไฟไหม้เชื้อ
 ทุกอย่าง ฉะนั้น.

๓๓๖. นตฺถิตฺถินํ ปิโย นาม
 อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ
 เสวนฺติ หตา ปิยมปฺปิยญฺจ
 นาวา ยถา โอรุญฺลํ ปฺรณฺจ.

๓๓๖. บุรุษ ชื่อว่าเป็นที่รักของหญิง
 ไม่มี ไม่เป็นที่รัก ก็ไม่มี เพราะ
 ว่าหญิงยอมคบได้ ทั้งบุรุษผู้เป็น
 ที่รัก และไม่เป็นที่รัก เหมือนเรือ
 จอดได้ทั้งฝั่งนี้และฝั่งโน้น.

๓๓๗. นตฺถิตฺถินํ ปิโย นาม
 อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ
 ธนตฺถา ปฏฺิวเณลฺลนฺติ
 ลตาว ทุมนิสฺสุสิตา.

๓๓๗. บุรุษ ชื่อว่าเป็นที่รักของหญิง
 ไม่มี ไม่เป็นที่รัก ก็ไม่มี หญิง
 ทั้งหลาย ย่อมผูกพันชาย เพราะ
 ต้องการทรัพย์ เหมือนเถาวัลย์
 พันต้นไม้ ฉะนั้น.

๓๓๘. หตฺถิพฺนุํ อสฺสุพฺนุํ
 โคปุริสญฺจ จณฺฑาลํ
 ฉวทาหํ ปุปฺผฉทฺทํ
 สธฺนํ อนุปฺตฺนฺติ นารีโย.

๓๓๘. หญิงทั้งหลาย ย่อมติดตามชาย
 ผู้มีทรัพย์ ถึงจะเป็นคนเลี้ยวข้าง
 เลี้ยวม้า เลี้ยวโค คนจัญฑาล
 สับหระอ คนเทหยากเยือกก็ตาม.

๓๓๙. กุลปฺตฺตํปี ชฺหนฺติ
 อภิณฺจันํ ฉวกสมํ
 สทิสํ อนุปฺตฺนฺติ
 ธนเหตุ จ นารีโย”ติ.

๓๓๙. หญิงทั้งหลาย ย่อมละทิ้งชาย
 ผู้มีตระกูล แต่ไม่มีอะไร เหมือน
 ชากศพ แต่ติดตามชายเช่นนั้นได้
 เพราะเหตุแห่งทรัพย์”.

ตตฺถ อาทิมชฺฐมคฺคาถาปริโยसानนฺติ
 คาคาถา อาทิมชฺฐมปริโยसानํ วิทิตฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า คาคา
 อันเป็นเบื้องต้นท่ามกลางและเบื้องปลาย

ลทฐา ขณนติ โโอกาสํ ลภิตวา. **อิจฺฉติ**
มฺนฺติ มํ เอลา อิจฺฉตีตีปี บุริโส
 อิตถีนํ น วิสฺสเสยฺย.

สาขปฺราณสนฺถนฺติ หิยโย วา ปุเร
 วา สนฺถํ ปฺราณสาขสนฺถํ น วิสฺสเส
 อปฺไปเสตฺวา อปฺจเวกฺขิตฺวา น
 ปริภุญฺเชยฺย. ตตฺถ หิ ทีฆชาติโก วา
 ปวิสิตฺวา ติฏฺฐเสยฺย ปฺจจามิตฺโต วา
 สตถํ นิภฺชิเปยฺย.

มิตฺตปฺราณโจรฺนฺติ ปนฺถทฺพฺภนฺนุจฺจาเน
 จิตฺโจริ “ไปฺราณมิตฺโต เม”ติ น
 วิสฺสเส. โจรา หิ เย เต สญฺชานนฺติ
 เตเยว มาเรนฺติ. **สขา มมนฺติ** โส หิ
 ชิปฺปเมว กุชฺฌมติ ตสฺมา ราชานํ “สขา
 เม”ติ น วิสฺสเส.

ทสนฺน มาตฺรฺนฺติ อย์ มหฺลฺลิกา อิทานิ
 น อติจฺริสฺสติ อตฺตานํ รกฺขิสฺสตีติ น

คือ พญาแร้ง รู้แจ้งเบื้องต้นท่ามกลาง
 และเบื้องปลายแห่งคาถา. คำว่า ได้ช่อง
 คือได้โอกาส. คำว่า **อยากได้เรา**
 ความว่า บุรุษไม่พึงวางใจหญิงทั้งหลาย
 ว่า หญิงนี้อยากได้เรา.

คำว่า **กิ่งไม้ลาดที่เก่า** ความว่า บุรุษ
 ไม่พึงวางใจกิ่งไม้ลาดซึ่งเก่าที่เขาลาดไว้
 แล้วเมื่อวานนี้ หรือในวันก่อนๆ เมื่อยังมี
 ได้ลองตบดูก่อน หรือยังมีได้พิจารณา
 ดูแล้ว ไม่พึงใช้สอย. ด้วยว่า สัตว์
 เลื่อยคลานพึงเข้าไปอาศัยอยู่ หรือว่า
 ศัตรูพึงชุกคัสตราไว้ในเครื่องลาดนั้น.

คำว่า **เพื่อนเก่าที่เป็นโจร** ความว่า
 โจรที่ชุมนุมอยู่ในที่เป็นที่ประทุษร้ายคนเดินทาง
 บุคคลไม่ควรวางใจว่า “เป็นมิตรเก่า
 ของเรา”. เพราะว่ามีโจรทั้งหลายย่อมฆ่าคน
 ที่รู้จักตนเสียก่อน. คำว่า **เป็นเพื่อน
 ของเรา** ความว่า ด้วยว่าพระราชานั้น
 ย่อมมักกริ้วโดยเร็วพลัน เพราะฉะนั้น
 บุคคลไม่ควรวางใจ พระราชาว่า “เป็น
 เพื่อนของเรา”.

คำว่า **หญิงถึงจะเป็นมารดาของบุตร
 ๑๐ คน** ความว่า บุรุษไม่พึงวางใจหญิง
 ด้วยคิดว่า หญิงนี้แก่แล้ว บัดนี้ คงจะไม่

วิสุตาสิตพุพา. งามภราสูติ พาลานัน
รติการาสุ. **อจจนุตสีลาสูติ** อติกุกนุต-
สีลาสุ.

อจจนุตเปมานุคตสุสาติ สเจปี อจจนุต
อนุคตเปมา อสุส ตถาปี ตัน วิสุสเส
กีกาธนา? ติตถสมา หิ นาริโยติ
สมุพนุโธ. ติตถึ วยิ สพพสาธารณาติ
อตถเ.

หเนยฺยุนฺติ กุฑธา วา อญญัน
ปฺริสํ สารตฺตา วา หุตฺวา สพพเมตฺ
หนนาที กเรยฺยํ. มา **หีนกามาสูติ**
หีนชฺฆมาสยาสุ. ภาวนฺติ เอวรูปาสุ
สิเนหํ มา กเรยฺย.

คฺงคตฺตฺถุปมาสูติ สพพสาธารณฺญเจน
คฺงคตฺตฺถุสทิสาสุ. **มุสาติ** มุสาวาโท
ตาสํ สจฺจสทิสฺสว.

ประพตตินอกใจ จักรักษาตน ดังนี้.
คำว่า **ทำความยินดี** คือทำความ
รื่นรมย์แก่พวกคนพาลทั้งหลาย. คำว่า
เป็นผู้ล่วงศีล คือเป็นผู้ก้าวล่วงศีล.

คำว่า **ผู้มีความรักอันแน่นแฟ้น**
สัมพันธ์ว่า ถึงแม้ว่าหญิงจะมีความรัก
อันฝังแน่น แม้เช่นนั้น บุรุษก็ไม่พึงวางใจ
หญิงนั้น เพราะเหตุไร เพราะหญิง
ทั้งหลาย เสมอด้วยท่าน้ำ. อธิบายว่า
หญิงทั้งหลาย เป็นของทั่วไปแก่ชาย
ทุกคน เหมือนท่าน้ำ ฉะนั้น.

คำว่า **พึงฆ่า** คือหญิงทั้งหลาย
โกรธแล้ว หรือรักใคร่ชายอื่น พึงกระทำ
การฆ่าเป็นต้นนั้นทั้งหมดได้. คำว่า
ผู้มีความรักใคร่อันเลวทราม คือมี
อหยาศัยอันเลว. คำว่า **ความสิ้นเหา**
ความว่า อย่าพึงทำความรักใคร่ในหญิง
เห็นปานนี้.

คำว่า **เปรียบเหมือนท่าน้ำ** คือเช่นกับ
ท่าน้ำ ด้วยอรรถว่าทั่วไปแก่ชายทุกคน
คำว่า **คำเท็จ** คือคำเท็จของหญิง
เหล่านั้น เช่นกับคำจริงทีเดียว.

คเตนาติ อาทีสุ เปกฺขิตฺเตน ปโลฆาน
อุมมาทนต์ชาตกั ทุนฺนิวตฺเตน **นพินิกา-**
ชาตกั มณฺชุนา ภณฺนิเตน "ตฺวณฺณํ
โฆ อยฺยปฺตฺตก อาคฺจฺเจยฺยาสี"ติ
นนฺทตฺตฺเถรสฺส วตฺถุ กเถตพฺพํ.

โจริโยติ สมฺภตฺตฺส ธนฺตฺส วินาสเนน
โจริโย. **กจินาติ** ฤทฺธททยา.

วาฟาติ ทฺฐจา อปฺปเกเนว กุชฺฌนสีลา.

ลปฺสกุขราติ นีรตฺถกฺลปเนน สกุขรา
วีย มธฺรฺรา. **อสาติ** อสฺติโย ลามกา.

สวตฺตฺตาติ สพฺพทา สวตฺตฺตา. **ปคพฺภาติ**
กายปคพฺภิยาทีหิ ปคพฺภา. ยถาติ ยถา

ในคำว่า ด้วยการเดิน เป็นต้น บัณฑิต
พึงแสดง อุมมาทนต์ชาดก ด้วยการ
จัดดูและการประเล้าประโลม พึงแสดง
เรื่อง นพินิกาชาดก ด้วยการนุ่งผ้า
หลุดลุ่ย พึงแสดงเรื่องของพระนันทเถระ
ด้วยคำพูดอันอ่อนหวานว่า "ข้าแต่
พระลูกเจ้า ขอท่านพึงรีบกลับมาเถิด"
ดังนี้.

คำว่า เป็นโจร คือหญิงทั้งหลายเป็นโจร
ด้วยทำทรัพย์ที่สามีหามาได้ให้พินาศ.
คำว่า หัวใจแข็ง คือมีดวงใจอันแข็ง
กระด้าง.

คำว่า ดุร้าย คือมีใจประทุษร้าย ได้แก่
มักโกรธด้วยเหตุเล็กน้อยเท่านั้น.

คำว่า บ่นเป็นน้ำตาลกรวด คือมีวาจา
อ่อนหวานดุจน้ำตาลกรวด ด้วยการบ่น
แต่ถ้อยคำอันหาประโยชน์มิได้. คำว่า
เป็นคนลามก ความว่าเป็นผู้ขาดสติ
คือเป็นผู้เลวทราม.

คำว่า เป็นผู้กำหนด คือกำหนดยินดี
ในกาลทุกเมื่อ. คำว่า คะนอง คือเป็นผู้
คะนอง ด้วยการคะนองกาย เป็นต้น.
คำว่า เหมือนเปลวไฟ ความว่า

สีขี สพฺพมโส เอวํ ตาปี สพฺพมสา. แปลวไฟกินเชื้อทั้งหมด (ไม่เลือก) ฉนฺได
 แม้หญิงเหล่านั้นก็กินทุกอย่าง (ไม่เลือก)
 ฉนฺนํเหมือนกัน.

ปฏิเวถฺลนฺตํติ ปริสฺชชฺนฺติ อุกฺคฺชนฺติ คำว่า ย่อมผูกพัน ความว่า ย่อม
 เวเจนฺติ. ลตาวาติ ยถา รุกฺขํ เวเจนฺติ เกาะติด เคล้าคลึง พัวพัน. คำว่า
 เอวเมตา ปุริสํ ปริสฺชชฺนฺติโยปี ฐนํ เหมือนเถาววัลย์ ความว่า เถาววัลย์
 ปริสฺชชฺนฺติ นาม. ย่อมพันต้นไม้ ฉนฺได แม้หญิงเหล่านั้น
 ก็ฉนฺนํ แม้ผูกพันชาย ก็ชื่อว่าย่อม
 ผูกพันทรัพย์.

หตฺถิพนฺธฺนฺติ หตฺถิพนฺธฺาทีสุ คำว่า คนเลี้ยงช้าง ความว่า
 โคปุริโส วุจฺจติ โคपालโก. จวทาหฺกนฺติ บรรดาคนเลี้ยงช้างเป็นต้น คนเลี้ยงโค
 จวานํ ทาหฺกํ. สุสานโคปกนฺติ วุตฺตํ เรียกว่าโคบุรุษ. คำว่า สัปฺหรือ ได้แก่
 โหติ. คนเผาศพ. มีคำอธิบายว่า คนเฝ้าป่าช้า.

ปุปฺผจฺจทฺทกนฺติ วุจฺจฺจฺจานโสธกํ. คำว่า คนเทหยากเยื่อ ได้แก่ คนทำ
 สฺถนฺติ เอเตสุปี สฺถนํ อนิคฺจฺจนฺติเยว. ความสะอาดฐานคือเวจ. คำว่า มีทรัพย์
 อภิณฺจินฺติ อธนํ. ความว่า บรรดาบุคคลแม่เหล่านี้ หญิง
 ย่อมติดตามชายที่มีทรัพย์เท่านั้น. คำว่า
 ไม่มีอะไร ได้แก่ ไม่มีทรัพย์.

จวกสมํ สทิสฺนฺติ สุนฺชมํสาทาทก- คำว่า เหมือนซากศพ คือเช่นกับคน
 จณฺทาเลน สทิสํ. เตน นิพฺพิเสสํปี จัณฺทาลที่กินเนื้อสุนัข. หญิงทั้งหลาย
 ปุริสํ คจฺจนฺติ ภาชฺนฺติ ตสฺมา อนฺุปตฺนฺติ ย่อมถึง คือย่อมคบบุรุษแม้ไม่แตกต่างกัน
 ธนเหตุ นาริโย. กับคนจัณฺทาลนั้น เพราะฉะนั้น หญิง
 ทั้งหลาย ชื่อว่าย่อมติดตามชาย
 เพราะเหตุแห่งทรัพย์.

เอวํ อตฺตโน ฅาณ ฅตฺวา
 อานนุโท ฅิฑฺฒราชา อิตฺถีนํ อคฺฉํ
 กเถตฺวา ตฺณฺหิ อโหสิ. ตสฺส วจฺนํ
 สฺตฺวา นารโท อีสึ อตฺตโน ฅาณ
 ฅตฺวา ตาสํ อคฺฉํ กเถสิ. ตํ
 ทสฺเสนฺโต สตฺถา อาห

“อถ ฅลฺ โภ นารโท อีสึ
 พฺราหฺมณฺ อานนุทสฺส ฅิฑฺฒ-
 ราชสฺส อาทิมฅฒคธาปริโยสานํ
 วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อีมา
 คธาโย อภาสิ

๓๔๐. “ฅตฺตาโรเม น ปุเรนฺติ
 เต เม สฺฐนาถ ภาสโต
 สฺมฺพุโท พฺราหฺมณฺ ราชา
 อิตฺถิ วาปี ทิฅมฺปติ.

๓๔๑. สฺริตา สาคฺริ ฅนฺติ
 ยากาจิ ปจฺวิสฺสิตา
 ตา สฺมฺพุทํ น ปุเรนฺติ
 โอนตฺตา หิ น ปุริติ.

พญาเร้งอานนทํ ดำรงอยู่ในความรู้อ
 ของตน กล่าวโทษแห่งหญิงทั้งหลาย
 อย่างนี้แล้วได้นิ่งอยู่. นารทฤาษีฟังคำ
 ของพญาเร้งอานนทํนั้นแล้ว ก็ดำรงอยู่ใน
 ฅญาณของตน กล่าวโทษแห่งหญิง
 เหล่านั้นบ้าง. พระศาสดา เมื่อจะ
 ทรงแสดงเรื่องของนารทฤาษีผู้กล่าวโทษ
 แห่งหญิงนั้น จึงตรัสว่า

“ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้
 ยินว่า ในครั้งนั้น พราหฺมณฺฤาษี
 นารทะ รู้แจ้งชัดเบื้องต้น
 ท่ามกลาง และเบื้องปลายแห่ง
 คธาของพญาเร้งอานนทํ จึงได้
 ภาษิตคธาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

๓๔๐. “ดูกรพญานก ท่านทั้งหลาย
 จงฟังข้าพเจ้ากล่าว มหาสมฺพุทฺธ ๑
 พราหฺมณฺ ๑ พระราชา ๑ หญิง ๑
 ๔ อย่างนี้ ย่อมไม่เต็ม.

๓๔๑. แม่น้ำสายใดสายหนึ่ง อาคัย
 แม่นดิน ย่อมไหลชานไปสู่
 มหาสมฺพุทฺธ แม่น้ำเหล่านั้น ก็ทำ
 มหาสมฺพุทฺธให้เต็มไม่ได้ ด้วยว่า
 มหาสมฺพุทฺธ ชื่อว่าไม่เต็ม เพราะ
 ยังพร่อง.

๓๔๒. พุราหมณเณ จ อธิยาน
 เวทมกุชานปญจมัม
 ภิชโยปิ สุตมิจุเฉยย
 โอนตตาทิ น ปุรติ.

๓๔๓. ราชา จ ปจวี สพุพพิ
 สสมุททำ สปพพตัม
 อชฎมาวสั วิชินิตวา
 อนนตตรตโนจิตัม
 ปาริ สมุททำ ปตเถติ
 โอนตตาทิ น ปุรติ.

๓๔๔. เอกเมกาย อิตติยา
 อฏจฏจ ปติโน สियัม
 สุรา จ พลวนโต จ
 สพุพกามรสหารา
 กเรยย นวเม ฉนุทำ
 โอนตตาทิ น ปุรติ.

๓๔๕. สพุพิตติโย สีขีริว สพุพภกษา
 สพุพิตติโย นทีริว สพุพวาหินี
 สพุพิตติโย กณฏกานังว สาขา
 สพุพิตติโย ธนเหตุ วชนุตติ.

๓๔๒. ส่วนพราหมณ์ เรียนเวท อันมี
 การบอกเวทเป็นที่ ๕ ได้แล้ว
 ยังปรารถนาการเรียน ยิ่งขึ้นไป
 ด้วยว่า พราหมณ์ ชื่อว่าไม่เต็ม
 เพราะยังพร่อง.

๓๔๓. ส่วนพระราชาทรงชนะแผ่นดิน
 ทั้งหมด อันสมบุรณ์ด้วยรัตนะ
 นับไม่ถ้วน พร้อมทั้งมหาสมุทร
 และภูเขา ครอบครองอยู่ ยัง
 ปรารถนา มหาสมุทรฝั่งโน้นอีก
 ด้วยว่า พระราชาชื่อว่าไม่เต็ม
 เพราะยังพร่อง.

๓๔๔. หญิงคนหนึ่ง ๆ มีสามีคนละ
 ๘ คน สามีล้วนเป็นคนแกล้งกล้า
 มีกำลัง สามารถนำมาซึ่งกามรส
 ทุกอย่าง หญิงยังกระทำความ
 พอใจ ในชายคนที่ ๙ อีก
 ด้วยว่า หญิง ชื่อว่าไม่เต็ม
 เพราะยังพร่อง.

๓๔๕. หญิงทุกคน กินทุกอย่าง เหมือน
 เปลวไฟ หญิงทุกคน พาไปได้
 ทุกอย่างเหมือนแม่น้ำ หญิงทุกคน
 เหมือนกิ่งไม้มีหนาม หญิงทุกคน
 ย่อมไป เพราะเหตุแห่งทรัพย์.

๓๔๖. วาตญจ ชาเลน นโร ปรามเส
โอสัญญเย สาครเมกปาณินา
สเกน หตฺเถน หเนยฺย โฆสฺ
โย สพุพภาวํ ปมทาสฺ โอสุสเส.

๓๔๗. ใจรินํ พหุพุทธินํ
ยาสุ สจฺจํ สุทูลลภํ
ถีนํ ภาโว ทูราชาโน
มจฺจสุเสไวทเก คตฺ.

๓๔๘. อนลา มุทฺสมุภาสา
ทุปฺปุรา ตา นทีสมา
สีทนต์ิ นํ วิทิตฺวาน
อารกา ปริวชฺชเย.

๓๔๙. อาวฏฺฏนี มหามายา
พฺรหฺมจฺริยวิโกปนา
สีทนต์ิ นํ วิทิตฺวาน
อารกา ปริวชฺชเย.

๓๕๐. ยญฺเจตา อุปเสวนต์ิ
ฉนฺทสา วา ธเนน วา
ชาตเวโทว สณฺจานํ
ชิปฺปี ฉนฺทนต์ิ นนฺ"ติ.

๓๔๖. ชายใด ฟังวางความรักทั้งหมด
ในหญิง ชายนั้น เหมือนดักลม
ด้วยตาข่าย เหมือนตักน้ำใส่
มหาสมุทร ด้วยมือข้างเดียว
จะฟังได้ยิน แต่เสียงมือของตน
ฉะนั้น.

๓๔๗. ภาวะของหญิง ที่เป็นใจ รู้มาก
หาความจริงได้ยาก มีอาการที่
ใคร ๆ รู้ได้ยาก เหมือนรอย
ทางปลาในน้ำ ฉะนั้น.

๓๔๘. หญิง ไม่มีความพอ อ่อนโยน
พูดไพเราะ ให้เต็มได้ยาก เสมอ
ด้วยแม่น้ำ ทำให้ลุ่มจม บุคคล
รู้เหตุนี้แล้ว ฟังเว้นเสียให้ห่างไกล.

๓๔๙. หญิงเป็นเหมือนน้ำวน มีมายา
มาก ทำพรหมจรรย์ให้กำเริบ
ทำให้ลุ่มจม บุคคลรู้เหตุนี้แล้ว
ฟังเว้นเสียให้ห่างไกล.

๓๕๐. ก็หญิงเหล่านี้ เข้าไปคบบุรุษ
คนใด เพราะความพอใจหรือ
เพราะทรัพย์ ไม่ช้าก็เผาบุรุษ
คนนั้นเสีย เหมือนไฟป่าเผา
ที่เกิดของตน ฉะนั้น".

ตตถ **ทิมฺมปตฺติ** ทิชฺเชฏฺฐกฺกณาลํ
 อาลปตฺติ. **สริตาทิ**อาทิจปิตมาติกาย
 ภาชนตฺถํ **วุดฺตํ**. **โอนตฺตาทิ**
 อุกกปติฏฺฐานสฺส มหนุตตาย โอนาเยว.

อธิยานาติ อชฺฐมายิตฺวาน. **เวทมกฺขาน-**
ปญฺจมนฺติ อิติหาสปญฺจมํ เวทจตฺถกํ.
โอนตฺตาทิ โส หิ อชฺฐมาสยมหนุตตาย
 สิชฺชิตพฺพสฺส น ปฺรติ.

รตโนจิตฺตุนฺติ นานารตเนหิ **โอจิตํ**
 ปรีปฺณณํ. **โอนตฺตาทิ** โส หิ ตณฺหาย
 มหนุตตาย น ปฺรติ. **สียาติ** สียํ.
 อยเมว วา ปาโจ. **สพฺพกามรสาหฺราติ**
 สพฺเพสํ กามรसानํ อاهرกา.

บรรดาคำเหล่านั้น พระนารทฤาษี
 เรียกพญานกคุณาละ ผู้ประเสริฐกว่า
 พวกนกกว่า **ทิมฺมปตฺติ**. คำว่า **โหลชานไป**
 เป็นต้น ท่านกล่าวแล้วเพื่อแสดงที่ซึ่ง
 แห่งเหมืองที่ตั้งอยู่แล้ว. คำว่า **เพราะ**
ยังพ่อง คือชื่อว่ายังพ่องอยู่ที่เดียว
 เพราะมหาสมุทรนั้นเป็นที่ซึ่งห้วงน้ำใหญ่.

คำว่า **เรียนเวท** ได้แก่ ท่องพระเวทแล้ว.
 คำว่า **มีการบอกเวทเป็นที่ ๕** ได้แก่
 เวททั้ง ๔ หมวด มีอิติหาสเวทเป็นที่ ๕.
 คำว่า **เพราะยังพ่อง** ความว่า ด้วยว่า
 พราหมณ์นั้น ชื่อว่าย่อมไม่เต็ม ด้วย
 พระเวทที่ตนพึงศึกษา เพราะตนมี
 อหฺยาศัยใหญ่.

คำว่า **ประกอบด้วยรัตนะ** คือประกอบ
 ได้แก่ บริบูรณ์ด้วยรัตนะต่าง ๆ. คำว่า
เพราะยังพ่อง ความว่า จริงอยู่
 พระราชานั้นชื่อว่าย่อมไม่เต็ม เพราะ
 ตนมีความอยากมาก. คำว่า **มี** ได้แก่
 มี(สามมี). อีกอย่างหนึ่ง บาลีก็อย่างนี้
 เหมือนกัน. คำว่า **สามารถนำมาซึ่ง**
กามรสทุกอย่าง คือนำรสแห่งกาม
 ทุกอย่างมา.

นวเมติ อฏฺฐหิ อติกฺกนฺตภาวทสฺสนตฺถํ
 วุตฺตํ. สปิ ทสเมปิ วิสตีเมปิ ตโต
 อุตฺตริตเรปิ ฌนฺทํ กโรเตว. โอนตฺตาติ
 สปิ กามตฺนฺหาย มหนฺตตาย น
 ปฺปฺรติ.

กณฺฏกานํว สาขาคี สมฺพาธมคฺเค
 กณฺฏกสาขสฺทิสสา. ยถา หิ สา
 ลคฺคิตฺวา อากทฺตมฺติ เอวเมตาปิ รุปาทีหิ
 กทฺตมฺนฺติ. ยถา จ สาขา หตฺถาทีสุ
 วิชฺฐมิตฺวา ทุกฺขํ อปฺปาเทติ เอวเมตาปิ
 ผุฏฺฐมตฺตา สรีรสมฺผลฺเสน วิชฺฐมิตฺวา
 มหาวินาสํ ปาเปนฺติ. วชฺนฺตฺติ ปฺรปฺริสฺส
 วชฺนฺติ. อนฺวชฺนฺติ.

ปฺรามเสติ คณฺเหยย. โอสฺสญฺเจติ
 นหายิตฺตุํ โอสฺสญฺเณ เอเกน ปาณินา
 สกลํ สมฺมทฺทกํ โอสฺสญฺเจยฺย คเหตุวา
 คเหตุวา ฌทฺเตยฺย. สเกนาติ เอเกน

คำว่า คนที่ ๙ นี้ ท่านกล่าวไว้ เพื่อ
 จะแสดงภาวะที่ชายล่วงมาแล้ว ๘ คน.
 แม้หญิงนั้น ก็ย่อมกระทำความพอใจ
 แม้ในชาย คนที่ ๑๐ บ้าง คนที่ ๒๐ บ้าง
 ในคนที่ยิ่งไปกว่านั้นบ้าง. คำว่า เพราะ
 ยังพร่อง ความว่า แม้หญิงนั้น ก็ย่อม
 ไม่เต็ม เพราะมีกามตัณหามาก.

คำว่า เหมือนกิ่งไม้มีหนาม คือเช่นกับ
 กิ่งไม้มีหนามในหนทางอันแคบ. จริงอยู่
 หนามนั้นย่อมคล้องเกี่ยวเอาบุรุษมาฉับใด.
 หญิงแม่เหล่านั้น ย่อมจุดบุรุษมาด้วยรูป
 เป็นต้น ฉับนั้น. อนึ่ง กิ่งไม้แทงที่อวัยวะ
 มีมือเป็นต้น ย่อมให้เกิดทุกข์ ฉับใด
 แม้หญิงเหล่านี้ แต่เพียงถูกต้องเท่านั้น
 ก็เสียดแทงด้วยผัสสะแห่งสรีระ ย่อม
 ให้ถึงความพินาศอย่างใหญ่หลวง ฉับนั้น.
 คำว่า ไป คือไป ได้แก่ ติดตาม
 ชายนั้นไป.

คำว่า ตัก ได้แก่ จับ. คำว่า
 ตักน้ำ ความว่า บุคคล ลงสู่แม่น้ำ
 เพื่อจะอาบ จึงตักน้ำมาหาสมุทรรทั้งสิ้น
 ด้วยมือข้างเดียว คือวกเอาวกเอาแล้วทิ้ง
 ทิ้งไป. คำว่า ของตน ความว่า

วิโกปนาติ นาสนฺนุเจน จ คหณฺนุเจน
จ พุรฺหมจฺริยสฺส วิโกปนา. **อนุทสา**
วาติ ปิยสฺวาเสน วา. **ธเนน** วาติ
ธนเหตุนา วา.

สณฺจานนฺติ ยถา ชาตเวโท อตฺตโน
จํนํ ยํ ยํ ปเทสํ อลฺลียติ ตํ ตํ ทหติ
ตถา เอตาปิ ยํ ยํ บุริสํ กิเลสวเสน
เสวนฺติ ตํ ตํ **อนุทหนฺติ** มหาวินาสํ
ปาเปนฺติ.

เอวํ นารเทน อิตฺถินํ อคฺเณ
ปกาสิตะ ปุณฺปี มหาสตุโต วิเสเสตฺวา
ตาสํ อคฺเณ ปกาเสติ. ตํ ทสฺเสนฺโต
สตุถา อาห

“อถ ขลฺ โภ กุณาโล สกุณ
นารทสฺส เทวพุราหฺมณสฺส
อาทิมชฺฌคาถาปริโยสานํ วิทิตฺวา

คำว่า **ให้กำเริบ** ความว่า ชื่อว่าทำ
พหุมาจรรยให้กำเริบ เพราะอรรถว่า
ให้พินาศ และเพราะอรรถว่ายึดไว้.
คำว่า **ด้วยความพอใจ** คือด้วยการ
อยู่ร่วมกัน ด้วยความรักใคร่. คำว่า
หรือเพราะทรัพย์ คือ หรือเพราะเหตุ
แห่งทรัพย์.

คำว่า **ที่เกิดของตน** ความว่า ไฟป่า
ไหม้ไปยังประเทศใด ๆ ก็เผาประเทศ
นั้น ๆ ซึ่งเป็นที่เกิดของตน ฉนั้นใด แม้
หญิงเหล่านี้ ก็ฉนั้นนั้น คบกับบุรุษ
คนใด ๆ ด้วยอำนาจกิเลส ก็ตามเผาบุรุษ
คนนั้น ๆ คือให้ถึงความพินาศอย่าง
ใหญ่หลวง.

เมื่อพระนารทฤาษี ประกาศโทษ
ของหญิงทั้งหลายอย่างนี้แล้ว พระ
มหาสัตว์ก็ประกาศโทษของหญิงเหล่านั้น
ให้วิเศษขึ้นไปอีก. พระศาสดาเมื่อจะทรง
แสดงข้อความที่พญานกกุณาละประกาศ
โทษของหญิงโดยวิเศษนั้น จึงตรัสว่า

“ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้
ยินว่า ครั้งนั้น พญานกกุณาละ
รู้แจ้งแล้วซึ่งเบื้องต้น ท่ามกลาง
และที่สุด แห่งคาถาของนารท-

ตายั เวลายั อีมา คาทาโย
อภาสิ

พราหมณ์ผู้ประเสริฐ จึงได้ภาษิต
คาถาทิ้งหลายนี้ ในเวลานั้นว่า

๓๕๑. "สลลเป นิสิตชคฺคปาณินา
ปณฺหิตโต อปี ปิสาจโทสินา
อุคฺคเตชฺช อฺรคฺปิ อาสิเท
เอโก เอกาย ปมฺุทหาย นาลเป.

๓๕๑. "บัณฑิต ฟังเจรจากับบุรุษ ผู้ถือ
ดาบอันคมกล้า อนึ่ง ฟังเจรจา
กับปีศาจผู้ร้าย แม้จะฟังเข้าไป
นั่งใกล้ผู้มีพิษร้าย แต่ไม่ควร
เจรจากับหญิงตัวต่อตัว.

๓๕๒. โลกจิตตมถนา หิ นารีโย
นจฺจคฺคิตภณิตมฺุหิตาวุธา
พาทยนฺุติ อณฺุปฏิจิตฺตสฺสตี
ทีเป รกฺขสิคณาว วาณิเช.

๓๕๒. เพราะว่าหญิงทั้งหลายเป็นผู้ย้าย
จิตใจของชาวโลก ถือเอาอาวุธ
คือ การฟ้อนรำขับร้อง และการ
เจรจา ย่อมเบียดเบียนบุรุษผู้ไม่
ตั้งสติไว้ เหมือนหมู่นางรากษส
บนเกาะ เบียดเบียนพวกพ่อค้า
ฉะนั้น.

๓๕๓. นตฺุถิ ตาสํ วินโย น สํวโร
มชฺชมฺุสนิรตา อสญฺุณตา
ตา คิลนฺุติ ปุริสสฺส ปาภตํ
สาครเว มกรํ ติมิงฺคโล.

๓๕๓. หญิงเหล่านั้น ไม่มีวินัยหรือสงวร
หญิงเหล่านั้น ยินดีในน้ำเมาและ
เนื้อสัตว์ ไม่สำรวม ย่อมผลาญ
ทรัพย์ ที่บุรุษหามาได้โดยยาก
เหมือนปลาติมิงคละ กลืนกิน
มังกร ในมหาสมุทร ฉะนั้น.

๓๕๔. ปญฺุจกามคฺุณสาตโคจฺรา
อุทฺุทธตา อนิยตา อสญฺุณตา

๓๕๔. หญิงทั้งหลาย มีกามคุณ ๕ อัน
นำยินดีเป็นทำเลหากิน เป็น

- โอสรณฺดี ปมฺหา ปมาทินํ
โลณโตยวติยํ อาปคา.
๓๕๕. ยํ นรํ อุปลเปนฺติ นาริโย
ฉนฺทสา วา รติยา วา ธเนน วา
ชาตเวทสทิสฺปิ ตาทิสํ
ราคโทสวริโย ทนฺตํ นํ.
๓๕๖. อทฺธํ ฅตฺวา ปุริสํ มหทฺธนํ
โอสรณฺดี สรณํ สหตฺตนา
รตฺตจิตฺตํ อติเวจฺยนฺตํ นํ.
สาลํ มาลฺวลตาว กานเน.
๓๕๗. ตา อุเปนฺติ วิวิธเนน ฉนฺทสา
จิตฺตพิมฺมุขิโย อลงฺกตา
โอสรณฺดี ปหฺสนฺตํ นาริโย
สํวโร สตมายโกวิทา.
- คนหยิ่ง มีจิตไม่เที่ยงตรง ไม่
สำรวม ย่อมไปหาชายผู้ประมาท
เหมือนแม่น้ำทั้งหลาย อันไหลไป
มหาสมุทร ฉะนั้น.
๓๕๕. หญิงทั้งหลาย ผู้ชื่อว่าฆ่าชาย
ด้วยราคาและโทษะ เมื่อเข้าไปหา
ชายคนใด ด้วยความพอใจ หรือ
ด้วยความกำหนัด หรือเพราะ
ต้องการทรัพย์ ย่อมเผาชาย
คนนั้นเสีย ดังเช่นเปลวไฟ.
๓๕๖. หญิงทั้งหลาย รู้ว่า บุรุษมั่งคั่ง
มีทรัพย์มาก ก็ยอมเข้าไปหา
ยอมให้ทั้งทรัพย์ พร้อมทั้งตนเอง
ยอมเกาะชาย ผู้มีจิตถูกราคา
ยอมแล้ว เหมือนเถายานทราย
เกาะไม้สาละในป่า ฉะนั้น.
๓๕๗. หญิงทั้งหลายนั้น ตกแต่งร่างกาย
หน้าตา ให้สวยงาม แล้วเข้าไป
หาชาย ด้วยความพอใจ มี
ประการต่างๆ ทำยืมน้อยยืมใหญ่
ฉลาด ใช้มายาตั้งร้อย เหมือน
คนเล่นกลและอสุรินทรานู ฉะนั้น.

๓๕๘. ชาตรูปมณีมุตตภูสิตา
 สกุกตา ปติกุเลสฺ นารีโย
 รกฺษิตา อติจรฺนฺติ สามิกํ
 ทานวํ หทยนฺตรนิสฺสุสิตา.

๓๕๙. เตชวาปี หิ นโร วิจกฺขณเณ
 สกุกโต พหุชนสฺส ปุชฺชิตो
 นารีนํ วสฺงคโต น ภาสตี
 ราหุณา อุปฺหโตว จนฺทิมทา.

๓๖๐. ยํ กเรยฺย กุปีโต ทิสฺโส ทิสฺสํ
 ทุฏฺฐจิตฺโตว สฺมาคตํ อริ
 เตน ภิชฺโย พุยสนํ นิคฺจฺจติ
 นารีนํ วสฺงคโต อเปกฺขวา.

๓๖๑. เกสฺลุนนขฉินฺนตฺตชฺชิตา
 ปาทปาณิกสทณฺฑตฺตาพิตา
 หีนเมวูปคตา หิ นารีโย
 ตา รมนฺติ กุณเปว มกฺชิกา.

๓๕๘. หญิงประดับ ด้วยทอง แก้วมณี
 และแก้วมุกดา ถึงจะมีคนสักการะ
 และรักษาไว้ในตระกูลสามี ก็ยัง
 ประพัตินอกใจสามี ดังหญิง
 ที่อยู่ในทรวงอก ยังประพัติน
 นอกใจทานพ ฉะนั้น.

๓๕๙. จริงอยู่ นรชนผู้มีปัญญาเครื่อง
 พิจารณา แม้จะมีเดช มีมหาชน
 สักการบูชา ถ้าตกอยู่ในอำนาจ
 ของหญิงแล้ว ย่อมไม่รุ่งเรือง
 เหมือนพระจันทร์ ถูกราหูจับ
 ฉะนั้น.

๓๖๐. โจรผู้มีจิตโกรธ คิดประทุษร้าย
 ฟังกระทำแก่โจรอื่น ซึ่งเป็นข้าศึก
 ที่มาประจัญหน้า ส่วนนระ
 ผู้มุ่งหวังตกอยู่ในอำนาจ ของหญิง
 ทั้งหลายแล้ว ย่อมเข้าถึงความ
 พิณาศยิ่งกว่านั้น.

๓๖๑. หญิง ถึงถูกชายจุดกระชาก
 ลากผม และหยิกข่วนด้วยเล็บ
 คุกคามทุบตีด้วยเท้า ด้วยมือ
 และท่อนไม้ ก็ยอมยินดีเข้าหา
 คนเลวอย่างเดิม เหมือนหมู
 แมลงวันยินดีในซากศพ ฉะนั้น.

๓๖๒. ตา กุเลสุ วิสิขนุตเรสุ วา
 ราชธานีสุ นิคเมสุ วา ปน
 โอิทฺฐิตํ นมุจิปาสวาคูริ
 จกฺขุมา ปริวชฺเชยฺย สุขตฺถิโก.

๓๖๓. โอสฺสชิตฺวา กุสลํ ตไปคฺคณํ
 โย อนริยจริตานิ มาจริ
 เทวตานิ นิรยํ นิมิสฺสติ
 เจทคามิมณฺเฑว วาณิไซ.

๓๖๔. โส อธิ ครหิตโต ปรัตถ จ
 ทุมมตี อฺปฺหโต สกมฺมฺนา
 คจฺฉติ อนิยโต คลาคลํ
 ทฺฏฺจคทฺรภรโถว อฺปฺปเถ.

๓๖๕. โส อฺเปติ นิรยํ ปตาปนํ
 สตฺตฺติสิมฺพลิวณฺญจ อายสํ
 อาวสิตฺวาน ติริจฺฉานโยนฺยํ
 เปตราชวิสยํ น มฺญจติ.

๓๖๒. บุรุษผู้มีจักษุคือปัญญา ปราารถนา
 ความสุขแก่ตน ฟังเว้าหญิง
 เหล่านั้นเสีย เหมือนบ่วงปอและ
 ป่านที่ดักไว้ในตระกูล ในถนน
 ในราชธานี หรือในนิคม ฉะนั้น.

๓๖๓. ผู้ใด สละเสียซึ่งตบคุณ อันเป็น
 กุศล มาประพฤติจริต อันมิใช่
 ของพระอริยะ ผู้นั้นจักเคลื่อน
 จากเทวดา ไปคลุกเคล้าอยู่
 ในนรก เหมือนพ่อค้าซื้อหม้อแตก
 ฉะนั้น.

๓๖๔. บุรุษผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งหญิงนั้น
 ย่อมถูกตีเตียน ทั้งในโลกนี้
 และโลกหน้า อันกรรมของตน
 กระทบแล้ว เป็นคนโง่เขลา
 ย่อมไปพลั้ง ๆ พลาด ๆ โดยไม่
 แน่นอน เหมือนรถที่เทียมด้วย
 ลาโง่ ย่อมไปผิดทาง ฉะนั้น.

๓๖๕. ผู้ตกอยู่ในอำนาจ แห่งหญิงนั้น
 ย่อมเข้าถึงนรก อันเป็นที่เผาสัตว์
 ให้รุ่มร้อน และนรกอันมีป่าไม้จ้าว
 มีหนามแหลม ดังหอกเหล็กแล้ว
 จะมาอยู่ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน
 ไม่พ้นจากวิสัยเปรต และอสุรกาย.

๓๖๖. ทิพฺยา ชิทฺฐา รติโย จ นนฺทเน
จกฺกวตฺติจริตฺตฺว จ มานุเส
นาสยนฺติ ปมฺทา ปมาทินิ
ทฺคฺคตฺติญฺจ ปฏฺิปาทยนฺติ น.
๓๖๖. หญิงทั้งหลาย ย่อมทำลาย
การเล่นหัว ความยินดี ความ
เพลิดเพลิน อันเป็นทิพย์
และจักรพรรดิสมบัติ ในมนุษย์
ของชายผู้ประมาท ให้พินาศไป
และยังทำชายผู้นั้น ให้ถึงทุกติ
อีกด้วย.
๓๖๗. ทิพฺยา ชิทฺฐา รติโย น ทฺลลภา
จกฺกวตฺติจริตฺตฺว จ มานุเส
โสวณฺณพฺยมนฺนิลยา จ อจฺฉรา
เย จรฺนฺติ ปมฺทาหนตฺติกา.
๓๖๗. บุรุษเหล่าใด ไม่ต้องการหญิงแล้ว
ประพฤติพรหมจรรย์ บุรุษเหล่านั้น
พึงได้การเล่นหัว และความยินดี
อันเป็นทิพย์ จักรพรรดิสมบัติ
ในมนุษย์ และนางเทพอัปสรผู้อยู่
ในวิมานทอง โดยไม่ยากนัก.
๓๖๘. กามธาตฺสุมติกฺกมา คติ
รฺูปธาตฺสุมภโว น ทฺลลโก
วิตฺราควิสฺยุปฺปตฺติ ยา
เย จรฺนฺติ ปมฺทาหนตฺติกา.
๓๖๘. บุรุษเหล่าใด ไม่ต้องการหญิงแล้ว
ประพฤติพรหมจรรย์ บุรุษเหล่านั้น
พึงได้คติที่ก้าวล่วงเสียซึ่งกามธาต
รูปธาตฺสุมภพและคติ ที่เข้าถึง
วิสัย ความปราศจากราคะ
โดยไม่ยากนัก.
๓๖๙. สพฺพทฺกฺขสมติกฺกมํ สีวํ
อจฺจนฺตํ อจฺลิตํ อสงฺขตํ
๓๖๙. บุรุษเหล่าใด ไม่ต้องการหญิงแล้ว
ประพฤติพรหมจรรย์ บุรุษเหล่านั้น
เป็นผู้ดับแล้ว สะอาด พึงได้
นิพพานอันเกษม ก้าวล่วงทุกข์

นิพพุเตหิ สุจีหิ น ทูลลภ
เย จรณติ ปมฺพทาหนตฺติกา”ติ.

ตตฺถ สลฺลเปติ สเจ มยา สทฺธิ
สลฺลปิสุสฺสี สีสฺนุเต ปาเตสุสามีติ
วตฺวา ขคฺคํ อาทาย จิตฺตนาปิ
สลฺลเปยฺย “สลฺลปีตมตฺเตเยว ตํ
ชาทิตฺวา ชีวิตินาสํ ปาเปสุสามี”ติ
โทสิณา หุตฺวา จิตฺตนา สทฺธิ สลฺลเปยฺย
“อุปคตํ ตํ ทํสิตฺวา นาสฺเสสุสามี”ติ
จิตฺตํ อุกฺคเตชํ อฺรคฺปิ อาสิเทยฺย เอโก
ปน หุตฺวา รโห เอกาย ปมฺพทาย น
หิ อาลเปยฺย.

โลกจิตฺตมถนาติ โลกสุส จิตฺตสุส มถนา
โลกจิตฺตสุสาภิฆาฏิกา. **รกฺขสึคณาติ**
ยถา ทีเป จิตา รกฺขสึคณา มนุสฺสเวเสน
วานิเช อุปฺลาเปตฺวา อตฺตโน วเส
คเต กตฺวา ชาทฺนติ เอวํ อิมานิ
ปณฺจหิ ฐปาทีหิ กามคฺเณหิ อตฺตโน

ทั้งปวง ล่วงสวน ไม่หวั่นไหว
ไม่มีอะไรปรุงแต่ง โดยไม่ยากนัก”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **พึงเจรจา**
ความว่า บัณฑิตพึงเจรจาแม้กับบุรุษ
ผู้ยื่นถือดาบ พูดยว่า “ถ้าท่านจักเจรจ
กับเรา เราจักตัดศีรษะของท่าน” อนึ่ง
บัณฑิตพึงเจรจากับปีศาจผู้กำลังโกรธจัด
ยื่นกล่าววว่า “เราจักกินท่านเสีย ในขณะที่
ที่ท่านเจรจาทีเดียว จักทำให้ท่านถึง
ความพินาศแห่งชีวิต”. พึงเข้าไปนั่งใกล้
ผู้มีพิษร้ายกล่าวอยู่ว่า “เราจักกัดท่านผู้
เข้ามาใกล้ แล้วทำให้พินาศเสีย” แต่อยู่
คนเดียวแล้วอย่าได้เจรจากับหญิงคนเดียว
ในที่ลับ (สองต่อสอง) เป็นอันขาด.

คำว่า **เป็นผู้ยำยิจิตใจ**ของชาวโลก
ความว่า หญิงทั้งหลาย เป็นผู้เหยียบย่ำ
จิตใจของสัตว์โลก คือบีบคั้นจิตใจของ
ชาวโลก. คำว่า **เหมือนหมูนางรากล**
ษส หมูนางรากล อาศัยอยู่ที่เกาะกลาง
มหาสมุทร จำแลงเพศเป็นหญิงมนุษย์มา
ล่อลวงพวกพ่อค้า ทำพวกเขาให้อยู่ใน
อำนาจของตนแล้วเคี้ยวกินเสีย ฉนั้นใด
แม้หญิงเหล่านี้ก็ฉนั้นนั้น กระทำสัตว์โลก
ให้อยู่ในอำนาจของตนด้วยกามคุณทั้ง ๕

วเส กตฺวา สตุเต มหาวินาสํ ปาเปนฺติ
อตฺถเ.

มีรูปเป็นต้นแล้ว ให้สัตว์ถึงความพินาศ
อย่างใหญ่หลวง.

วินโยติ อจาโร. สฺวโรติ มรียาทา.
ปาภตฺนฺติ ทุกฺขสมฺภตํ ฐนํ คิลนฺติ
วินาเสนฺติ.

คำว่า วินัย ได้แก่ ความประพฤติ.
คำว่า สวรร ได้แก่ มรยาท. คำว่า
หามาได้ ความว่า หญิงทั้งหลาย
ยอมผลาญ คือยอมทำทรัพย์ที่สามี
หามาได้ด้วยความเหน้อยยากให้พินาศ.

อนิยตาติ อนิยตจิตฺตา. โลกฺนโตย-
วตฺตียนฺติ โลกฺโตยวณฺตํ, สมฺพุทฺทนฺติ
อตฺถเ. อาปคฺคาติ นทฺติโย. อยเมว วา
ปาโจ.

คำว่า ไม่เที่ยงตรง คือมีจิตไม่
แน่นอน. คำว่า อันไหลไปมหาสมุทร
คือไหลไปสู่ น้ำเค็ม อธิบายว่า มหาสมุทร.
คำว่า แม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำทุกสาย.
อีกอย่างหนึ่ง พระบาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน.

ยถา สมฺพุทฺทํ นทฺติโย โสสรนฺติ เอวํ
ปมาทึนํ ปมาเทน ปมฺพทาติ อตฺถเ.

อธิบายว่า แม่น้ำทั้งหลาย ย่อมไหล
ไปมหาสมุทร ฉนฺใด หญิงทั้งหลาย
ยอมชานไปหาชายผู้ประมาท ด้วยความ
ประมาท ฉนนันเหมือนกัน.

ฉนฺทสาติ เปเมน. รตฺติยาติ ปญฺจ-
กามคฺุณฺรตฺติยา. ฐเนน วาติ ฐนเหตุวา.
ชาตเวทสทิสฺนฺติ อคฺุณฺสมฺปตฺติยา
อคฺุคฺมิว ชลิตํปี.

คำว่า ด้วยความพอใจ คือด้วยความรัก.
คำว่า ด้วยความกำหนัด คือด้วยความ
กำหนัดในกามคุณทั้ง ๕. คำว่า
เพราะต้องการทรัพย์ ได้แก่ เพราะ
เหตุแห่งทรัพย์. คำว่า ดังเช่นเปลวไฟ
ความว่า ประดุจไฟลุกโผลงแล้ว เพราะ
ความถึงพร้อมแห่งโทษ.

ราคโทสวธิโยติ กามราคโทเสหิ วธิกา.
“ราคโทสคตियो”ติ วา ปาโจ.

โอสรณุตติ มธรวจเนน ตั พนุณนุติโย
อุปคจจนุติ. สรณนุติ สรณา. อยเมว
วา ปาโจ.

วตถาลงการตถาย ยั กญฺจิ อตฺตโน
ธนั ทตฺวาปี โอสรณุตติ อตฺถโถ.
สหนตฺตนาติ อตฺตภาเวน สหุธิ
อตฺตภาวปี ตสฺเสว ปริจฺจชนุติโย วีย
โหนติ. อติเวชยนุติติ ธนคณตถาย
อติวีย เวชยนุติ ปิเพฺนุติ.

วิวิธเน ธนุทสาติ นานาวิธเน
อากาเรน. จิตฺรพิมุพฺมุขียติ อลงฺการ-
วเสน วิจิตฺรสรีรา วิจิตฺรมุขีย โหตฺวา.
โอสรณุตติ มหาหสิตํ หสนุติ. ปหสนุติติ
มนุทหสิตํ หสนุติ. สฺวโร วาติ

คำว่า ฆ่าชายด้วยราคาและโทสะ คือ
เป็นผู้ฆ่าด้วยกามราคาและโทสะทั้งหลาย
อีกอย่างหนึ่ง บาลีเป็น “ราคโทสคตियो”
ดังนี้ก็มี.

คำว่า ย่อมชานไปหา ความว่า เข้าไป
ผูกพันชายนั้น ด้วยถ้อยคำอันไพเราะ.
คำว่า ทั้งทรัพย์ คือมีเงิน. อีกอย่างหนึ่ง
บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน.

อธิบายว่า แม้ให้ทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ของตนแล้ว ก็ยังชานไปหาเพื่อต้องการ
ผ้าและเครื่องประดับ. คำว่า พร้อมทั้ง
ตนเอง ความว่า ย่อมเป็นเหมือน
เสียสละตัวของตัวเองแก่ชายนั้นที่ดีียว.
คำว่า ย่อมเกาะ ความว่า ย่อมพัวพัน
คือบีบคั้นอย่างยิ่ง เพื่อต้องการถือเอา
ทรัพย์.

คำว่า ด้วยความพอใจมีประการ
ต่าง ๆ คือด้วยอาการมีวิธีต่าง ๆ. คำว่า
ประดับร่างกายหน้าตาให้สวยงาม คือ
มีร่างกายงดงาม และมีหน้างดงาม
ด้วยอำนาจแห่งเครื่องประดับ. คำว่า
ยิ้มใหญ่ ได้แก่ หัวเราะเสียงดัง. คำว่า
ยิ้มน้อย ได้แก่ หัวเราะเสียงเบา. คำว่า
เหมือนคนเล่นกลและอสุรินทรานู

มายาการบุริไส วีย อสุรินโท วีย จ.

ได้แก่ ดุจนักมายากลและดุจท้าวอสุรินทร์
ฉะนั้น.

ทานว์ว หทยนุตรนิสฺสิตาติ ยถา “กุโต
นุ อาคจฺฉณ โภ ตโย ชนา”ติ
กรณฺทชาตเก หทยนุตรนิสฺสิตา อนุโต-
อุทรคตาปี ทานว์ว จุฑุฑุเตตฺวา อณฺเณน
วิษฺชาธเรน สห อติจฺริ เอวํ อติจฺรณฺติ
อรกฺขิตา เหตฺวาติ ทีเปติ.

คำว่า ดังหญิงที่อยู่ในทรวงอก ยัง
ประพุดตินอกใจทานพ ฉะนั้น
ความว่า (ทานพตนหนึ่ง ให้ภรรยา นั่ง
ในผอบแล้ว ก็กลืนเข้าไปในท้อง วันหนึ่ง
ไปคายผอบออก ชมเชยกัน แล้วลง
อาบน้ำในสระ วิชาธรตนหนึ่งเหาะมา
เห็นภรรยาทานพ ก็ลงไปทำชู้ด้วย
พอทานพขึ้นจากน้ำ นางก็อมวิชาธรเสีย
ทานพก็เอาภรรยาอมชู้ใส่ผอบไปอีก)
พระอรรถกถาจารย์แสดงว่า หญิงที่อยู่ใน
ในทรวงอก แม้ไปอยู่ในท้อง ยังทิ้งทานพ
เสีย ประพุดติล่วงกับวิชาธรตนอื่น
ดังในเรื่องกรัณทชาดกมีคำเป็นต้นว่า
“ดูกรท่านผู้เจริญ ท่านทั้ง ๓ คนมาจาก
ที่ไหนหนอ” ดังนี้ หญิงทั้งหลาย ย่อม
ประพุดตินอกใจอย่างนี้ จริงอยู่ หญิง
ทั้งหลายนี้ไม่มีใครดูแลรักษา.

น ภาสตีติ น วิโรจติ หาริตโลมกสฺสป-
กุสราชา วีย. เตนาติ ตมฺหา อมิตฺเตน

คำว่า ไม่รุ่งเรือง อธิบายว่า ย่อมไม่
รุ่งโรจน์เหมือนหาริตดาบส โลมกัสสป-
ดาบส และพระเจ้ากุสะ ฉะนั้น. คำว่า
นั้น ความว่า ย่อมถึงความพินาศยิ่งกว่า

กตพยุสนา อติเรกตรัม พยุสนนุติ อตุโธ.
อเปกขวาติ สตโณห.

เกสสุนนขฉินนตชชิตาติ อากทตุมิตวา
สุนเกสา นเชหิ ฉินนคตตวา ตชชิตา.
ตาพิตาทิ ปาทาทิหิ จ ตาพิตาว
หุตวา, โย กลิวเสน เอเต วิปฺปกारे
กโรติ ตาทิสํ หีนเมว อุปคตา นารีโย
รมนุติ น เอเต วิปฺปกारे ปริหรนุติ.
มธฺรสมจาเร กีการณา น รมนุติ.
กฺุณเปว มกฺุชีกาติ ยสฺมา เชคฺุจฺเจ
หตฺุติกฺุณปาติมฺหิ มกฺุชีกา วิย ตา
หีนเเยว รมนุตีติ อตุโธ. **โอบุทิตนุติ**
น เอตา อิตฺุติโย นาม อถไซ อิเมสุ
จาเนสฺสุ นมุจฺิโน กิเลสमारสฺสุ มิคปฺกฺุชฺิ
คหณตฺุถิ ลุทฺุทเกหิ ปาสํ เทวาตฺุรญฺจาปี

ความพินาศ ที่ศัตรูกระทำให้นั้น. คำว่า
ยังเพ่งมอง ได้แก่ ยังมีความอยาก.

คำว่า ถึงถูกชายจุดกระชาก
ลากम्म และหยิกข่วนด้วยเล็บ
คุกคาม ความว่า มีผมถูกจุดกระชาก
มีตัวถูกข่วนด้วยเล็บ ถูกเขาคุกคามแล้ว.
คำว่า ทุบตี ความว่า และถูกทุบตีด้วย
อวัยวะมีเท้าเป็นต้น, ชายคนใด ย่อม
กระทำอาการอันแปลกเหล่านี้ด้วยอำนาจ
กลีโหษ หญิงทั้งหลาย ย่อมเข้าไปหา
ชายผู้เลวทรามเช่นนั้น แล้วอภิมรณด้วย
นางย่อมไม่หลีกเลี่ยง ชายที่มีอาการ
อันแปลกเหล่านี้ ถ้ามว่า เพราะเหตุไร
นางจึงไม่ยินดีในชายผู้มีความประพฤติ
เรียบร้อย. แก้วว่า เพราะนางเป็นเหมือน
หมู่มแมลงวัน ยินดีซากศพ ฉะนั้น.
อธิบายว่า เพราะหญิงเหล่านั้นย่อมยินดี
ชายผู้เลวเท่านั้น เหมือนแมลงวันยินดี
ในซากศพข้างเป็นต้นอันน่าเกลียด ฉะนั้น.
คำว่า **ที่ดักไว้** ความว่า ไม่เฉพาะหญิง
ทั้งหลายเหล่านั้นเท่านั้น โดยที่แท้ บุรุษ
ผู้มีจักษุด้วยดวงตาคือปัญญา มีความ
ต้องการด้วยความสุขอันเป็นทิพย์ และ
ความสุขอันเป็นของมนุษย์ สำคัญว่า
หญิงนั้นเท่ากับเป็นบ่วงและตาข่ายของ

ตี มณฑลมาโน ปณฺณจากุชฺฐา จกุชฺฐมา
ทิพฺพมานุสฺสเกน สุเขน อตฺถิโก ปวิวชฺเชยฺย.

กามเทพ คือกิเลสमार ซึ่งดักไว้ในที่
เหล่านี้แล้ว ฟังแว่นเสียด เหมือนเนื้อและ
นกกั้งหลาย หลบหลีกบ่วงและตาข่าย
ที่นายพรานดักไว้เพื่อจับตน ฉะนั้น

โอสฺสชิตฺวาติ เทวมนุสฺสเสสฺสุ มหา-
สมฺปตฺติทายกํ ตไปคฺณํ จชฺชเตตฺวา.
โยติ โย ปุริโส อนริเยสฺสุ อปริสุทฺเธสฺสุ
ปณฺจกามคฺเณสฺสุ กามคฺเณวตฺติจริตานิ
อาจริ. เทวตานิ นิรยํ นิมิสฺสตีติ โส
เทวโลกโต นีวตฺติตฺวา นิรยํ คณฺหิสฺสตีติ.

คำว่า สละเสียด คือทิ้งเสียดซึ่งคุณ
คือตบะ อันสามารถให้มหาสมบัติใน
เทวดาและมนุษย์. คำว่า ผู้ใด ความว่า
บุรุษใดมาประพฤติจริต คือความยินดี
กามคุณ ในกามคุณ ๕ อันไม่ประเสริฐ
ไม่บริสุทธิ์. คำว่า จักเคลื่อนจากเทวดา
ไปคลุกเคล้าอยู่ในนรก ความว่า บุรุษ
ผู้นั้นจักกลับจากเทวโลกแล้วมาถือกำเนิด
ในนรก.

เจตคามิมณิยํ วาณิโชติ ยถา
พาลวาณิโช มหคฺชฆณฺฑํ ทตฺวา
เจตคามิ มณิกํ คณฺหตี ตถารูโป อัย
โหตีติ อตฺถิโก.

คำว่า เหมือนพ่อค้าซื้อหม้อแตก
ฉะนั้น ความว่า พ่อค้าโง่ให้สิ่งของราคา
มาก แลกเอาหม้อน้ำที่แตกไป ฉะนั้น
บุรุษนี้ก็เป็นเหมือนอย่างนั้นแล.

โสติ อิตฺถินํ วสฺสงคโต. อนิยโตติ เอตฺตํ
นาม กาลํ อปาเยสฺสุ ปจฺจิสฺสตีติ
อนิยโต.

คำว่า บุรุษนั้น ได้แก่ บุรุษผู้ตกอยู่ใน
อำนาจหญิงทั้งหลาย. คำว่า โดยไม่
แน่นอน ความว่า ชื่อว่าไม่แน่นอน
เพราะอรรถว่า จักใหม่ในอบายทั้งหลาย
ตลอดกาล ชื่อมีประมาณเท่านั้น.

คลาคลนฺติ เทวโลกา วา มนุสฺสโลกา
 วา คลิตฺวา อปายเมว คจฺจตฺติ อตุเณ.
 ยถา ก็ ? **ทฎฺฐคทฺฐภรโถติ.** ยถา
 ทฎฺฐคทฺฐภยฺตุโต รโถ มคฺคา โยกุกมิตฺวา
 อุปฺปะถเยว คจฺจตฺติ ตถา.

สตฺตีสิมฺพลินญฺจาติ สตฺตีสทิสฺเสหิ
 กณฺณฺเกหิ ยุตฺตํ อายสฺสํ สิมฺพลินฺ.
เปตฺราชาวิสยณฺติ เปตวิสยญฺจ กาลกณฺชิ-
 กอสุรวิสยญฺจ.

ปมาทินนฺติ ปมตฺตานํ. เต หิ
 ปมฺทาสฺส ปมตฺตา ตาสฺสํ สมฺปตฺตินํ
 มุลฺลฏฺตํ กุสฺลํ น กโรนฺติ. อิติ เตสฺสํ
 ปมาทินํ สพฺพา ตา นาสฺเสนฺติ นาม.

ปฏฺิปาทยนฺติ นนฺติ ตถาวินฺธิ ปุริสฺสํ ตา
 ปมาทวเสเนว อกุสฺลํ กาทเรตฺวา ทฺคฺคตฺติ

คำว่า **พลัง ๆ พลาด ๆ** ความว่า
 พลาดจากเทวโลก หรือมนุษย์โลกแล้ว
 จะไปสู่อบายอย่างเดียว. ถ้ามว่า
 เปรียบเหมือนอะไร ก็ว่า **เหมือนรถ
 ที่เทียมด้วยลาไถง ย่อมไปผิดทาง
 ฉะนั้น.** อธิบายว่า รถที่เทียมด้วยลาไถง
 ย่อมแวงออกจากทางไปนอกทางอย่างเดียว
 ฉนใด บุรุษผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งหญิง
 ก็ฉนนั่น.

คำว่า **อันมีป่าไม้จิวมีหนามแหลม
 ดังหอกเหล็ก** ความว่า นรคนั้น
 มีป่าไม้จิวเป็นเหล็ก ประกอบด้วยหนาม
 เหมือนหอก. คำว่า **วิสัยแห่งเปรตและ
 อสุรกาย** ได้แก่ วิสัยแห่งเปรตและวิสัย
 แห่งกาลกัญชิกอสุร.

คำว่า **ผู้ประมาท** คือผู้เลินเล่อ.
 จริงอยู่ ชายเหล่านั้นเป็นผู้ประมาทแล้ว
 ในหญิงทั้งหลาย ย่อมไม่กระทำความดี
 อันเป็นมูลราก แห่งสมบัติเหล่านั้น.
 หญิงเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าย่อมทำบุรุษ
 ผู้ประมาทแล้วเหล่านั้น ให้พินาศไป
 ด้วยประการฉะนี้.

คำว่า **ทำชายผู้นั้นให้ถึง** ความว่า
 หญิงเหล่านั้น ย่อมยังบุรุษเห็นปานนั้น

ปฏิปาเทนุติ นาม. **โสวณฺณพยมุหนิลยาติ**
สุวณฺณมยวิมานวาสิณิโย ปมุทาหนตฺติกาติ
 เย ปุริสา ปมุทาหิ อนตฺติกา หุตฺวา
 พรหมจริยํ จรฺนติ.

กามธาตฺสมตฺติกฺกมาติ กามธาตฺ-
 สมตฺติกฺกเมน ยา คฺติ. **รูปธาตฺสมภโวติ**
 โย กามธาตฺสมตฺติกฺกมคฺติสงฺขาโต รูปธาตฺ-
 สมภโว เตสํ น ทฺลลโก. **วितฺราค-**
วิสยฺอุปฺตฺติ ยาติ ยา **วิตฺราควิสเย**
 สุทฺธาवासโลเก อุปฺตฺติ สปิ เตสํ
 น ทฺลลภาติ อตฺถเ.

อจฺจนฺตฺนฺติ อนตฺตีตํ อวินาสธมฺมตํ.
อจฺลิตฺนฺติ กิเลสฺเห อกมฺปิตํ. **นิพฺพุเตภีติ**
 นิพฺพุตฺกิเลสฺเห. **สุจฺภิติ** สุจฺภิหิ ปริสุทฺเธหิ
 เอวรูปํ นิพฺพานํ น ทฺลลภํ.

ให้กระทำอกุศลด้วยอำนาจความประมาท
 โดยแท้ ซึ่งว่าย่อมทำบุรุษนั้นให้ตกไปสู่
 ทุกคติ. คำว่า **ผู้อยู่ในวิมานทอง** คือ
 มีปกติอยู่ในวิมาน อันสำเร็จด้วยทอง.
 คำว่า **ไม่ต้องการหญิงแล้ว** ความว่า
 ชายเหล่าใดเป็นผู้ไม่ต้องการด้วยหญิง
 ทั้งหลายแล้ว ย่อมประพฤติพรหมจรรย์.

คำว่า **ที่ก้าวล่วงเสียซึ่งกามธาตุ** ได้แก่
 ทางดำเนินเพราะก้าวล่วงซึ่งกามธาตุ.
 คำว่า **รูปธาตุสมภพ** ได้แก่ บุรุษ
 เหล่านั้น พึงได้ความมีพร้อมแห่งรูปธาตุ
 กล่าวคือทางดำเนินที่ก้าวล่วงกามธาตุ
 โดยไม่ยากนัก. คำว่า **คติที่เข้าถึงวิสัย**
ความปราศจากราคะ ความว่า บุรุษ
 เหล่านั้น พึงได้การเกิดขึ้นในเทวโลกชั้น
 สุทธาวาสในวิสัยแห่งบุคคลผู้ปราศจากราคะ
 โดยไม่ยากนัก.

คำว่า **ล่วงส่วน** อธิบายว่า ไม่เป็น
 ไปล่วง คือมีความไม่พินาศเป็นธรรมดา.
 คำว่า **ไม่หวั่นไหว** คือไม่กำเริบด้วยกิเลส
 ทั้งหลาย. คำว่า **ดับ** คือมีกิเลสอันดับ
 แล้ว. คำว่า **สะอาด** คือพระนิพพาน
 เห็นปานนี้ อันท่านผู้สะอาดบริสุทธิ์
 ทั้งหลายจะพึงได้โดยไม่ยากเลย.

เอว มหาสตุโต อมต มหานิพพาน
ปาเปตฺวา เทสนํ นิฏฺจาเปสิ. หิมวฺนฺเต
กิณฺนรฺมโหระคาทโย อากาเส จิตา
เทวตา จ “อโห พุทฺธลีลาเย สุกฺกิตฺติ
สาธฺมฺ สาทฺมฺ”ติ สาธฺมฺกาโร อทฺมฺสุ.

อานนฺโท คิชฺฌมฺราชา นารโธ พุราหฺมณเณ
ปุณฺณมฺมุโข จ ปุสฺสโกกิลเ อตฺตโน
อตฺตโน ปริสํ อาทาย สกฺกฺจฺจานเมว
อคมฺมฺสุ.

มหาสตุโตปิ สกฺกฺจฺจานเมว คโต. อิตเร
ปน อนฺตรนฺตฺรา อาคนฺตฺวา มหาสตุตฺตฺสฺส
สนฺติเก โอิวาทะ จตฺวา สคฺคฺปฺราเยนา
อเหสิ.

สตุตา อิมํ ธมฺมเทสนํ อหริตฺวา
ชาตกํ สโมธาเนนฺโต โอสานคาถมาห

๓๗๐. “กุณาโลหิ ปุเร อาสิ
อุทายี ปุสฺสโกกิลเ
อานนฺโท คิชฺฌมฺราชาสิ
สารีปฺตฺโต จ นารโธ

พระมหาสัตว์ โปรดสัตว์ให้บรรลุ
อมตมหานิพพานแล้ว ก็จบเทศนาลง
ด้วยประการฉะนี้. สัตว์ทั้งหลายมีกินนร
และพญานาคเป็นต้น ในป่าหิมพานต์
และเทวดาทั้งหลาย ผู้อยู่ในอากาศ
ได้ให้สาธุการว่า “น่าอัศจรรย์จริง
พญานกกุณาละ กล่าวดีแล้วอย่างลีลา
ของพระพุทธเจ้าดีแล้ว ฯ”.

พญาแร้งอานนท์ พราหมณ์ฤาษีนารทะ
และพญานกดุเหว่าชาวปุณณมุขะได้พา
บริษัทของตนไปสู่ที่อยู่เดิมแล้ว.

แม้พระมหาสัตว์ ก็ไปสู่ที่อยู่ของตน
เช่นเดียวกัน. ฝ่ายสัตว์ทั้งหลายนอกนี้
มาแล้ว ในระหว่าง ๆ ตั้งอยู่ในโอวาท
ในสำนักของพระมหาสัตว์เป็นผู้มีสวรรค์
เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว เมื่อจะทรงประชุมชาดก
จึงตรัสคาถาที่สุดว่า

๓๗๐. “พญานกกุณาละ ในครั้งนั้น
เป็นเรา พญานกดุเหว่าชาว
เป็นอุทายี พญาแร้ง เป็นอานนท์
นารทฤาษี เป็นสารีบุตร บริษัท

ปริสา พุทธปริสา
เอวี่ ธาเรถ ชาตกนุ"ติ.

ทั้งหลาย เป็นพุทธบริษัท
เธอทั้งหลาย จงทรงจำชาดกไว้
อย่างนี้แล".

เต ปน ภิกขุ คมนกาลे สตุถ
อานุกาเวน คนตุวา อาคมนกาลे
อตฺตโน จ อานุกาเวน อาคตาติ.
เตสึ สตุถา มหาเวเนเยว กम्मฏฺจानิ
กเถสิ. เต ตึ ทิวสเมว อรหตุตติ
ปาปฺณิสฺสุ. มหาเทวดาสมาคโม อโหสิ.
อถ ภควา มหาสมยสุตฺตึ กเถสิ.
คาถาปริโยसाने พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ
ปาปฺณิสฺสุติ.

ฝ่ายภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น เวลาไป
ไปด้วยอานุภาพของพระศาสดา เวลา
มาด้วยอานุภาพของตน. พระศาสดา
ทรงแสดงกัมมัฏฐาน แก่ภิกษุเหล่านั้น
ในป่ามหาวันนั้นแล. ภิกษุเหล่านั้น
ได้บรรลุพระอรหัตในวันนั้นเอง. มหา
สมาคมเทวดาได้มีแล้ว. ครั้งนั้น พระผู้มี
พระภาคทรงแสดงมหาสมยสูตร. ในเวลา
จบคาถา เทวดาเป็นอันมากได้บรรลุผล
ทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

คุณาลชาตกวรรณนา จตุตฺถา.

พรรณนาคุณาลชาดก ที่ ๔ จบ.

๕. มหาสุตโสมชาตก (๕๓๗)

๓๗๑. "กสุมา ตูว์ รสก เอทิสานิ
กโรสิ กมฺมานิ สุทารุณานิ
หนาสี อิตฺถี ปฺริเส ๑ มุโพห
มัสฺสสุ เหตุ อาทุ^๑ ธนฺสฺส การณา.

๓๗๒. น อตฺตเหตุ น ธนฺสฺส การณา
น ปุตฺตทารุสฺส สหายณฺดาตินิ
ภตฺตา ๑ เม ภควา ภูมิปาโล
โส ขาทติ มัสฺสิ ภาทฺนฺเต เอทิสฺสิ.

๓๗๓. สเจ ตูว์ ภตฺตฺรตฺถ ปยุตฺโต
กโรสิ กมฺมานิ สุทารุณานิ
ปาโตว อนฺเตปฺริ ปาปฺณิตฺวา
ลเปยฺยาสี เม ราชีโน สมฺมุเข ติ.

๓๗๔. ตถา กริสฺสามิ อหิ ภาทฺนฺเต
ยถา ตูว์^๒ ภาสฺสิ กาทฺหตฺถิ

๕. มหาสุตโสมชาตก (๕๓๗)

๓๗๑. "ดูกรคนทำเครื่องต้น ทำไมเจ้าจึง
ทำกรรมอันร้ายกาจเช่นนั้น เจ้าเป็น
คนหลง ซ่าหญิงและชายทั้งหลาย
เพราะเหตุแห่งเนื้อ หรือเพราะเหตุ
แห่งทรัพย์.

๓๗๒. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มิใช่เพราะ
เหตุแห่งตน มิใช่เพราะเหตุแห่ง
ทรัพย์ มิใช่เพราะเหตุแห่งบุตร
ภรรยา สหายและญาติ แต่
พระจอมภูมิบาล ผู้เป็นนายของ
ข้าพเจ้า พระองค์เสวยมังสะเช่นนั้น.

๓๗๓. ถ้าเจ้าขวนขวายในประโยชน์ ของ
เจ้านาย กระทำกรรมอันร้ายกาจ
เช่นนั้น เวลาเข้าท่านเข้าไปถึง
ภายในพระราชวังแล้ว ฟังแถลง
เหตุนั้นแก่เรา ในที่เฉพาะ
พระพักตร์พระเจ้าอยู่หัว.

๓๗๔. ข้าแต่ท่านกาฬหัตถี ผู้เจริญ
ข้าพเจ้า จักกระทำตามที่ท่านสั่ง

^๑ ฉ. อท.

^๒ ส. ยเมว ตูว์.

ปาโตว อนุเตปุรี ปาปุณิตวา
วกุขามิ เต ราชีโน สมมุเข ตံ.

เวลาเช้า ข้าพเจ้าเข้าไปถึงภายใน
พระราชวังแล้ว จักแถลงเหตุนั้น
แก่ท่าน เฉพาะพระพักตร์
พระเจ้าอยู่หัว.

๓๗๕. ตโต รตฺยา วิวสเน^๑
สุริยสุศุคฺคมนิ^๒ ปติ
กาไฟ รสกมาทาย
ราชานํ อุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา^๓ ราชานํ
อิทํ วจนมพฺรวิ.

๓๗๕. แต่นั้น ครั้นราตรีสว่างแล้ว
พระอาทิตย์อุทัย กาฬหัตถี
เสนาบดี ได้นำตัวคนทำเครื่องต้น
เข้าเฝ้าพระราชธา ครั้นเข้าเฝ้า
พระราชธาแล้วจึงได้กราบทูลคำนี้ว่า

๓๗๖. สจฺจํ กิร มหาราช
รสโก เปสฺสิตอ ตยา
หนติ อิตฺถิปฺริเส
ตุวํ มิสานิ ขาทสิ.

๓๗๖. ข้าแต่มหาราช ได้ยินว่า คนทำ
เครื่องต้น ถูกพระองค์ใช้ไปฆ่า
หญิงและบุรุษเป็นอันมาก พระองค์
เสวยเนื้อมนุษย์ เป็นความจริง
หรือ พระเจ้าข้า.

๓๗๗. เอวเมว ตถา กภาพ
รสโก เปสฺสิตอ มยา
มม อตฺถํ กโรนฺตสฺส
กิเมตํ ปรีภาสสิ.

๓๗๗. ดูกรท่านกาฬหัตถี เป็นความจริง
อย่างนั้น คนทำเครื่องต้นนั้น
เราใช้ไปเอง เมื่อมันทำประโยชน์
แก่เรา ท่านบริภาษมันทำไม.

^๑ ฉ. วิวसानเน.

^๒ ฉ. สุริยสุคฺคมนิ.

^๓ ฉ. อุปสงฺกมม.

๓๗๘. อานนุโท สพพมจฺฉานํ
 ขาทิตฺวา รสคิทฺธิมา
 ปริกฺชีณาย ปริสาย
 อตฺตานํ ขาทิยา มโต.

๓๗๙. เหวํ ปมตฺโต รสคารเว รโต^๑
 พาโล ยที อายติ นาวพฺชฺฉณสิ
 วิธมฺม ปฺตฺเต จชฺ ฌาตเก จ
 ปริวตฺติยา อตฺตานนฺนฺว^๒ ขาทติ.

๓๘๐. อิทํ เต สุตฺวาน วิเคตฺว^๓ ฉนฺนุโท
 มา ภกฺขยิ^๔ ราช มนุสฺสมํสํ
 มา ตฺวํ อิมํ เกวลํ วาริชฺว
 ทฺวิปทาธิป สฺสณฺณมกาสิ ฏฺฐจํ.

๓๗๘. ปลาอานนทฺ ผู้ติดในรสของปลา
 ทุกชนิด กินปลาพวกเดียวกัน
 จนหมด เมื่อบริษัทั้งหมดไป
 ก็กินตัวเองตายแล้ว.

๓๗๙. พระองค์เป็นผู้ประมาทแล้ว ยินดี
 หนักในรสอย่างนี้ ถ้ายังเป็นพาล
 ไม่รู้สึกต่อไป จำจะต้องละทิ้ง
 พระโอรส พระมเหสี และพระ
 ประยูรญาติ กลับเสวยพระองค์
 เอง เหมือนอย่างปลาอานนทฺ
 ฉะนั้น.

๓๘๐. เพราะได้สดับเรื่องนี้ ขอความพอ
 พระทัยของพระองค์ จงคลายไป
 ข้าแต่พระราชา ผู้เป็นใหญ่กว่า
 มนุษย์ ขอพระองค์อย่าได้โปรด
 เสวยเนื้อมนุษย์เลย อย่าได้
 ทรงทำ แვნแคว้นทั้งมวลนี้ให้
 ว่างเปล่า เหมือนอย่างปลา
 ฉะนั้นเลย.

^๑ ฉ. รตฺโต.

^๒ สฺ. อ. อตฺตานเมว.

^๓ สฺ. อ. วิเหตุ.

^๔ สฺ. อ. มา ภกฺขยิ. ฉ. มา ภกฺขายิ.

๓๘๑. สุชาโต นาม นามเนน
 โอรโส ตสฺส อตฺรโช
 ชมฺพุเปสึ อลฺทธาน
 มโต โส ตสฺส สงฺขเย.

๓๘๒. เอวเมว อหิ กภาพ
 ภูตฺวา ภกฺขิ รสฺสฺตมมํ
 อลฺทธา มานุสฺสํ มํสํ
 มณฺเฎ เหสฺสสามิ^๑ ชีวิตํ.

๓๘๓. มาณว อภิรุโปสึ
 ภูเล ชาโตสึ โสตฺถิเย
 น ตฺวํ อรหสิ ตาต
 อภกฺขิ ภกฺขเยตเว

๓๘๔. รसानญฺญตฺริ เอตํ
 กสฺมา^๒ มํ ตฺวํ นิวารเย
 โสหิ ตตฺถ คมิสฺสสามิ
 ยตฺถ ลจฺฉามิ เอทิสํ.

๓๘๕. โสวาทิ นิปฺปตฺติสฺสสามิ
 น เต วจฺฉามิ สนฺตฺติเก
 อสฺส^๓ เม ทสฺสเนน ตฺวํ
 นาภินนฺทสิ พุราหฺมณ.

๓๘๑. กุญฺมพินามว่าสุชาตํนั้น เป็นโอรส
 เกิดแต่ตัวของเขา ไม่ได้ขึ้นชมพู
 เขาตายแล้ว เพราะสิ้นขึ้นชมพู
 นั้น ฉันใด.

๓๘๒. ดูกรท่านกภาพหัตถิ ตัวเราก็จันนั้น
 เคยบริโภคอาหาร มีรสอันสูงสุด
 แล้ว ไม่ได้เนื้อมนุษย์ เห็นจะต้อง
 สละชีวิตไปเป็นแน่.

๓๘๓. ดูกรมาณพ เจ้าเป็นผู้มีรูปงาม
 เกิดในตระกูลพราหมณ์โสตถิยะ
 เจ้าไม่ควรกิน สิ่งที่ไม่ควรกิน
 นะพ่อ.

๓๘๔. บรรดาสทั้งหลาย ปานะนี้ก็นับ
 ว่าเป็นรสอย่างหนึ่ง ทำไมคุณพ่อ
 จึงห้ามผม ผมจักไปในสถานที่
 ที่ผมจะได้รสเช่นนี้.

๓๘๕. ผมนั้นจักออกจากบ้านไป จักไม่
 อยู่ในสำนักของคุณพ่อ เพราะผม
 เป็นผู้ที่คุณพ่อไม่ยินดีจะเห็นหน้า.

^๑ ฉ. หิสฺสสามิ. เอวมุปริปิ.

^๒ ส. อี. ยสฺมา.

^๓ ฉ. ยสฺส.

๓๘๖. อทฐา อญฺเณปี ทายาท
 ปุตเต ลจฺฉาม มาณว
 ตฺวญฺจ ชมฺม วินสฺสสฺส
 ยตฺถ ปตฺตํ น ตํ สฺสณ.

๓๘๗. เอวเมว ตฺวํ ราช
 ทิปทินฺท สฺสฺสณฺนิ เม
 ปพฺพาเชสฺสฺสนฺติ^๑ ตํ ฏฺฐา
 โสณฺทํ มาณวํ ยถา.

๓๘๘. สฺสาโต นาม นามเน
 ภาวิตตฺตาน สวโก
 อจฺฉริ กามยฺนฺโตว
 น โส ภูณฺชิ น โส ปิวิ.

๓๘๙. กุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส^๒
 สมฺมทฺเต อุกกํ มิเน
 เอวํ มานุสฺสิกา กามา
 ทิปฺพกามา น สฺนฺติเก.

๓๙๐. เอวเมว อหิ กาท
 ภูตฺวา ภกฺขิ รสฺสฺสฺสฺส

๓๘๖. ดูกรมาณพ ข้าจักได้บุตร
 ที่เป็นทายาท แม้เหล่าอื่นอีก
 อย่างแน่นอน แน่เจ้าคนชาติชั่ว
 เจ้าจงพินาศ เจ้าจงไปในสถานที่
 ที่ข้าจะไม่พึงได้ยินชื่อของเจ้า.

๓๘๗. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นจอมชน
 พระองค์ก็เหมือนกัน จงทรงสดับ
 ถ้อยคำของข้าพระองค์ ข้าจัก
 เสร็จเทศพระองค์เสียจากแว่นแคว้น
 เหมือนมาณพนักดื่มสุรา ฉะนั้น.

๓๘๘. สาวกของเหล่าฤาษี ผู้มีตนอัน
 อบรมแล้ว นามว่าสฺสาต
 เขาอยากได้นางอัปสร จนไม่กิน
 ไม่ดื่ม.

๓๘๙. กามของมนุษย์ ในสำนักกาม
 อันเป็นทิพย์ เหมือนเอาปลาย
 หน้ำค้ำจุ่มน้ำ มาเทียบกับน้ำ
 ในมหาสมุทร.

๓๙๐. ท่านกาฬหัตถี เราได้บริโภคของ
 กินที่มีรสดีที่สุดแล้ว ไม่ได้

^๑ ฉ. ปพฺพาเชสฺสฺสนฺติ.

^๒ ส. อ. กุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส.

- อลทฐา มานุสฺมึ มํสึ
มณฺเฎ เวสฺสคามิ ชีวิตฺตํ.
๓๙๑. ยถาปี เต ฐตฺตฺตฺตฺต
หึสา เวหายสงฺคมา
อญฺตฺตปริโกเคน^๑
สพฺเพ อพฺภตฺตตํ คตา.
๓๙๒. เอวเมว ตฺวํ ราชา
ทิปทินฺท สุโณหิ เม
อมกฺขํ ราชา ภกฺเขสิ
ตสฺมา ปพฺพชิสฺสนฺติ^๒ ตํ.
๓๙๓. ติฏฺฐาหิติ มยา วุตฺโต
โส ตฺวํ คจฺฉสิ ปมฺมุโข
อญฺจิตฺตํ ตฺวํ จิตฺตมฺหิติ
ลปฺสิ พุรฺหมจารินิ
อิทํ เต สมณายุตฺตํ
อสิญฺจ เม มณฺเฎสิ กงฺกปตฺตํ^๓.
๓๙๔. จิตฺตมฺสุมิ สธฺมเมสฺสุ ราชา
น นามโคตฺตํ ปริวตฺตยามิ
๓๙๑. เนือมนุชฺชํ เห็นจตฺตองฺละทิงชีวิต
ไป เหมือนอยางสุชาต ฉะนั้น.
๓๙๑. พวกหงส์ธตฺตฺต เป็นสัตว์สัจฺจ
ทางอากาศ ได้ถึงความตายด้วย
กันทั้งหมด เพราะบริโภคอาหาร
ที่ไม่ควร จันใด.
๓๙๒. ข้าแต่พระราชา ผู้เป็นจอมแห่ง
ประชาชนถึงพระองค์ก็เหมือนกัน
จันนั้น โปรดทรงสัดบถ้อยคำของ
ข้าพระองค์ เพราะพระองค์เสวย
มังสะที่ไม่ควรเสวย ฉะนั้น เขา
จักเนรเทศพระองค์.
๓๙๓. ท่านอันเรากล่าวว่าจงหยุด ก็เดิน
ไม่เหลียวหลัง ดูกรพรมจารี
ท่านไม่ได้หยุดกล่าวว่า หยุดแล้ว
การประพฤติอย่างนี้ ไม่สมควร
แก่สมณะ ดาบของเราท่านเข้าใจ
ว่า เป็นขนนกกระสาหรือ.
๓๙๔. ดูกรพระราชา อาตมาเป็นผู้หยุด
แล้วในธรรมของตน ไม่ได้เปลี่ยน

^๑ ฉ. อญฺตฺตปริโกเคน.

^๒ ฉ. ปพฺพชยฺนฺติ.

^๓ ฉ. กงฺกปตฺตํ.

โจรณฺจ โลกเก อจิตฺ ฺวทนฺติ
อปาณิกํ เนรยิกํ อิตฺ จุตฺ.

๓๙๕. สเจ ตฺวํ สทฺทหสิ^๑ ราช
สฺตํ คณฺหาหิ ขตฺตีย^๒
เตน ยณฺณํ ยชิตฺวาน
เอวํ สคฺคํ คมิสฺสสิ.

๓๙๖. กสฺมี นุ รมฺเญ ตว ชาตฺถิณฺมิ
อถ เกน อตฺถเณ อิทานฺนฺปตฺโต
อกฺขาหิ เม พฺราหฺมณฺ เอตมตฺถํ
กิมิจฺฉสิ เทมิ ตยชฺช ปตฺถิตฺ.

๓๙๗. คาถา จตฺสฺโส ฐรณฺมฺหิสฺสร
สฺคฺมฺภีรตฺถวรา สาคฺฐปฺมา

นามและโคตร ส่วนนักปราชญ์
กล่าวโจรว่าไม่หยุดในโลก เคลื่อน
จากโลกนี้แล้ว ต้องเกิดในอบาย
หรือนรก.

๓๙๕. ดูกรพระราชา ถ้าพระองค์ทรงเชื่อ
อาตมา ต้องจับพระเจ้าสุตโสม
ผู้เป็นกษัตริย์ พระองค์บุชายัญ
ด้วยพระเจ้าสุตโสมนั้นแล้ว จัก
เสด็จไปสวรรคต ด้วยประการ
อย่างนี้.

๓๙๖. ชาตัญญิของท่าน อยู่ในแคว้น
ไหนหนอ ท่านมาถึงพระนครนี้
ด้วยประโยชน์อะไร ดูกรท่าน
พราหมณ์ ขอท่านจงบอก
ประโยชน์นั้นแก่ข้าพเจ้า ท่าน
ปรารถนาอะไร ข้าพเจ้าจะให้สิ่ง
ที่ท่านปรารถนาในวันนี้.

๓๙๗. ข้าแต่พระเจ้าอมรรณิ คาถา
๔ คาถา มีอรรถอันลึกประเสริฐนัก
เปรียบด้วยสาคร หม่อมฉันมา
ในพระนครนี้ เพื่อประโยชน์

^๑ ส. อ. สเจ สหสิ.

^๒ ฉ. ขตฺตีย.

ตเวว อตถาย อิธาคโตสุมิ
 สุณเหิ คากา ปรมตถสญหิตา.

แก่พระองค์เท่านั้น ขอพระองค์
 โปรดทรงสดับคากา อันประกอบ
 ด้วยประโยชน์ อย่างยอดเยี่ยม
 เกิด.

๓๙๘. น เว รุทนต์ิ มติมนุโต สปญญา
 พหุสุสุตา เย พหุจันจินติโน
 ทิปิ หิ เอตัง ปรมัง นรานัง
 ยัง ปญทิตา โสกันฐา ภวนติ.

๓๙๘. ชนเหล่าใด มีความรู้ มีปัญญา
 เป็นพหูสูต คิดเหตุการณ์ได้มาก
 ชนเหล่านั้น ย่อมไม่ร้องให้
 การที่บัณฑิตทั้งหลาย เป็นผู้
 บรรเทาความเศร้าโศก ของผู้อื่นได้
 นี้แหละเป็นที่พึงอย่างยอดเยี่ยม
 ของนรชน.

๓๙๙. อตตานิ^๑ ภาตี อูทาหุ^๒ ปุตตทารี
 ธญญัง ธนัง รชตัง ชาตรูปัง
 กิเมว ตวั สุตโสมมานุตปุเป
 โกรพย เสฏฐ วจันัง สุณนม เต.

๓๙๙. ดูกรท่านสุตโสม พระองค์ทรง
 เศร้าโศกถึงอะไร พระองค์เอง
 พระประยูรญาติ พระโอรส พระ
 อัครมเหสี ข้าวเปลือก ทรัพย์
 หรือเงินทอง ดูกรท่านโกรัพยะ
 ผู้ประเสริฐสุด หม่อมฉันขอฟัง
 พระดำรัสของพระองค์.

๔๐๐. น จาหมตตานิมนุตตุนามิ
 น ปุตตทารี น ธนัง น รญจันัง

๔๐๐. หม่อมฉัน มิได้เศร้าโศกถึงตน
 โอรส อัครมเหสี ทรัพย์ และ

^๑ น. อตตานิ.

^๒ ส. อ. อูท.

สตถุจ ฐมโม จริโต ปุราโณ
 ตั สงฺครี^๑ พุราหมณสุสานุตปุเป.

แวนแคว้น แต่ธรรมของสัตบุรุษ
 ที่ประพฤติ มาแต่เก่าก่อน
 หม่อมฉันผิดเพี้ยนไว้ต่อพราหมณ์
 หม่อมฉันเศร้าโศกถึงการผิดเพี้ยน
 นั้น.

๔๐๑ กโต มยา สงฺคโร พุราหมณน
 รฎฺเฐ สเก อีสฺสริเย จิตฺน
 ตั สงฺครี พุราหมณสมุปรทาย
 สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสุสฺส.

๔๐๑. หม่อมฉัน ดำรงอยู่ในฐานะเป็น
 พระเจ้าแผ่นดิน ในแวนแคว้น
 ของตน ได้ทำการผิดเพี้ยนไว้กับ
 พราหมณ์ (ถ้าพระองค์ทรงปล่อย
 หม่อมฉันไป หม่อมฉันได้
 พังธรรมนั้นแล้ว) หม่อมฉัน
 เศร้าโศกถึงความผิดเพี้ยนนั้น ต่อ
 พราหมณ์ผู้ประเสริฐ จักเป็นผู้
 รักษาความสัตย์กลับมา.

๔๐๒. น วาหเมตฺตี^๒ อภิสทฺทหามิ
 สุชี นโร มจฺจมุขา ปมุตฺโต
 อมิตฺตหตฺถํ ปุนราวเชยฺย
 โกรพฺย เสฏฺฐ น หิ มํ อฺเปสิ.

๔๐๒. คนผู้มีความสุข หลุดพ้นออกจาก
 ปากของมฤตยูแล้ว จะพึงกลับมา
 สู่เงื้อมมือของศัตรูอีก ข้อนี้
 หม่อมฉันยังไม่เชื่อ ดูกรท่าน
 โกรัพยะผู้ประเสริฐสุด พระองค์
 จะไม่เสด็จเข้าใกล้หม่อมฉันละซี.

^๑ ฉ. สงฺครี. อิติ ปรี อธิสเมว.

^๒ ฉ. เนวาหเมตฺตี.

๔๐๓. มุตโต ตูมิ โปริสาทสุส หตถา
 คนตุวา สกั มนุทริ กามกามี
 มธูมิ ปิยั ชีวิตั ลทุธ ราช
 กุโต ตูมิ เอหิสสิ เม สกาสั.

๔๐๔. มตัง วเรยฺย ปริสุทฺธสีโล
 น ชีวิตัง ครหิตโต ปาปธมฺโม
 น หิ ตัง นริ ตายเต^๑ ทุคฺคตึภิ
 ยสุสาปี เหตุ อลิกัง ภาณเยย.

๔๐๕. สเจปิ วาโต คิริมาวเหยฺย
 จนุโท จ สุริโย จ จมา ปเตยฺยํ
 สพฺพา จ นชฺชโร ปฏิสโต วเชยฺยํ
 น เตววานิ ราช มุสา ภาณเยย.

๔๐๖. นมํ ฝลเยย อุทฺธิ วิสุสเส^๒
 สัวตเตยฺย^๓ ภูตธฺวา วสุนฺธฺวา

๔๐๓. พระองค์ พนมมือของโปริสาทแล้ว
 เสด็จไปถึงราชมนเทียรของพระองค์
 ทรงเปล็ดเพลินด้วยกามคุณ ข้าแต่
 พระราชา พระองค์ได้ชีวิต อันเป็น
 ที่รักแสนหวาน ที่ไหนจักเสด็จ
 กลับมายังสำนักหม่อมฉันเล่า.

๔๐๔. ผู้มีศีลบริสุทธิ์ ฟังปรารณา
 ความตาย ผู้มีธรรมอันลามกที่
 นักปราชญ์ติเตียนไม่ฟังปรารณา
 ชีวิต นรชนใด ฟังกล่าวเท็จ
 เพราะเหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนใด
 เหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนนั้น ย่อม
 ไม่รักษานรชนนั้นจากทุกคติได้เลย.

๔๐๕. ถ้าแม้มลม จะฟังพัดภูเขามาได้
 ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์
 จะฟังตกลงมา บนแผ่นดินได้
 และแม่น้ำทุกสาย จะฟังไหลทวน
 กระแสได้ ถึงอย่างนั้น หม่อมฉัน
 ไม่ฟังพูดเท็จเลยพระราชา.

๔๐๖. ท้องฟ้าจะฟังแตกได้ ทะเลจะฟัง
 แห่งได้ แผ่นดินอันทรงไว้ซึ่งภูต

^๑ ฉ. ตายติ.

^๒ ฉ. อุทฺธิปี สุสเส.

^๓ ฉ. สัวภูยเย.

- สิลฺลจฺจโย เมรุ สมฺมุลมฺปฺปเตยฺย^๑
 น เตววาทิ ราช มุสา ภาณเยยฺย.
๔๐๗. อสิญฺจ สตฺติญฺจ ปฺรามสามิ
 สปถฺปิ เต สมฺม อหิ กโรมิ
 ตยา ปมฺตฺโต อนโณ ภวิตฺวา
 สจฺจานุรกฺขี ปฺนราวชิสุสฺส.
๔๐๘. โย เต กโต สงฺคโร พุราหฺมณฺน
 รฺภูเจ สเก อสิสฺริเย จิตฺน
 ตํ สงฺครํ พุราหฺมณฺสมฺปทาย
 สจฺจานุรกฺขี ปฺนราวชฺสุสฺส.
๔๐๙. โย เม กโต สงฺคโร พุราหฺมณฺน
 รฺภูเจ สเก อสิสฺริเย จิตฺน
- จะพึงพลิกได้ เมรุบรรพต จะพึง
 เพิกถอนได้ตลอดราก ถึงอย่างนั้น
 หม่อมฉัน ก็จะไม่พูดเท็จเลยนะ
 พระราชา.
๔๐๗. หม่อมฉันจักจับดาบและหอก จะ
 กระทำแม้การสาบานแก่ท่านก็ได้
 นะสหาย หม่อมฉันพ้นจากท่าน
 ไปแล้ว เป็นผู้ใช้หนี้หมดแล้ว
 จักเป็นผู้รักษาความสัตย์กลับมา.
๔๐๘. การมัดเพี้ยนอันใด ที่พระองค์
 ผู้ดำรงอยู่ ในฐานะเป็นพระเจ้า
 แผ่นดินในแคว้นของตน ได้ทำ
 ไว้กับพราหมณ์ พระองค์เศร้าโศก
 ถึงการมัดเพี้ยนนั้น ต่อพราหมณ์
 ผู้ประเสริฐ พระองค์จะเป็น
 ผู้รักษาความสัตย์กลับมา.
๔๐๙. การมัดเพี้ยนอันใด ที่หม่อมฉัน
 ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 ในแคว้นของตน ได้ทำไว้กับ
 พราหมณ์ หม่อมฉันเศร้าโศก
 ถึงการมัดเพี้ยนนั้น ต่อพราหมณ์

^๑ ฉ. สมฺมุลมฺปฺปเต.

- ตั้ สงครี พุราหมณสมุปทาย
 สจฺจานุรกฺขี ปุณฺรราวชิสุสฺสั.
๔๑๐. มุตฺโต จ โส โปริสาทสุส หตฺถา
 คนฺตุวาน ตั้ พุราหมณั เอตทโวจ
 สุณฺณมึ^๑ คาถาโย สตาธาโย
 ยา เม สุตา อสุสุ หิตาย พุรฺหม.
๔๑๑. สกิทเว สุตโสม
 สพุทฺธิ โหติ^๒ สมากโม
 สา นั สงฺคตฺติ ปาเลติ
 นาสพุทฺธิ พหุ สงฺคโม.
๔๑๒. สพุทฺธิเรว สมากเสถ
 สพุทฺธิ กุพฺเพถ สนฺถวึ
 สตึ สทฺธมฺมมณฺเฑว
 เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.
๔๑๓. ชีรฺนฺติ เว ราชรรถา สุจิตฺตทา
 อถ สรึรมฺปิ ชรั อฺเปติ
 สตญฺจ ธมฺโม น ชรั อฺเปติ
- ผู้ประเสริฐ หม่อมฉันจักเป็น
 ผู้รักษาความสัตย์กลับมา.
๔๑๐. ก็พระเจ้าสุตโสมนั้น ทรงพ้น
 จากเงื้อมมือของเจ้าโปริสาทแล้ว
 ได้เสด็จไปตรัสกะพราหมณ์นั้นว่า
 ดูกรท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าขอฟัง
 สตาราคาถา ซึ่งได้ฟังแล้วจะฟัง
 เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ข้าพเจ้า.
๔๑๑. ข้าแต่ท่านสุตโสม การสมาคม
 กับสัตบุรุษ คราวเดียวเท่านั้น
 การสมาคมนั้น ย่อมรักษาผู้นั้นได้
 การสมาคมกับอสัตบุรุษ มากครั้ง
 ก็รักษาไม่ได้.
๔๑๒. ฟังอยู่ร่วมกับสัตบุรุษ ฟังกระทำ
 ความสนิทสนมกับสัตบุรุษ เพราะ
 รู้ทั่วถึงสัทธรรมของสัตบุรุษ ย่อม
 มีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อม.
๔๑๓. ราชรรถ อันวิจิตรตระการตา
 ยิ่งคร่ำคร่าได้ แม้สรีระย่อมเข้า
 ถึงชราโดยแท้ ส่วนธรรมของ
 สัตบุรุษ ย่อมไม่เข้าถึง ความ

^๑ ฉ. สุณฺณม.

^๒ อ. โหตุ.

- สนฺโต หเว สพุภิ ปเวทยนฺติ.
๔๑๔. นภญฺจ ทูเร ปจฺวี จ ทูเร
ปารี สมฺพุทฺตสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ
สฺตญฺจ ธมฺโม อสฺตญฺจ ราช.
๔๑๕. สาหสฺสียา^๑ อีมา คาถา
นยิมา^๒ คาถา สตารหา
จตฺตารี ตวํ สหสฺसानิ
ชิปปิ คณฺหาหิ พุราหฺมณ.
๔๑๖. อาสัติยา นาวุติยา จ คาถา
สตารหา จาปี ภเวยฺย^๓ คาถา
ปจฺจตฺตเมว สุตฺโตสม ชานาหิ
สาหสฺสียา นาม กา อตฺถิ คาถา.
๔๑๗. อิจฺฉามิ โวหิ สุตฺตวฺทฺตมิมตฺตโน
สนฺโตว มมํ สปุปฺริสา ภเชยฺยํ
- คร่ำคร่ำ สัตบุรุษกับสัตบุรุษ
ด้วยกันรู้กันได้.
๔๑๔. ฟ้ำและแผ่นดินไกลกัน ฝั่งข้างโน้น
ของมหาสมุทร เขากล่าวกันว่า
ไกล ข้าแต่พระราชา นักปราชญ์
ทั้งหลาย กล่าวธรรมของสัตบุรุษ
และธรรมของอสัตบุรุษทั้งสองว่า
ไกลยิ่งกว่านั้น.
๔๑๕. คาถาเหล่านี้ชื่อสาหัสสียา (มีค่า
ควรพัน) คาถาเหล่านี้ มิใช่ชื่อ
สตารหา (มีค่าควรร้อย) ดูกร
พราหมณ์ เชิญท่านรีบมารับเอา
ทรัพย์ ๔,๐๐๐ เถิด.
๔๑๖. คาถาควร ๘๐ และควร ๙๐ แม้
ควร ๑๐๐ ก็มี ดูกรพ่อสุตโตสม
เจ้าจงรู้ด้วยตนเอง คาถาชื่อควร
๑,๐๐๐ มีที่ไหน.
๔๑๗. “หม่อมฉัน ปรรณนาความเจริญ
ทางการศึกษาของตน สัตบุรุษ

^๑ ส. อ. สหสฺสียโย.

^๒ ฉ. นหิมา คาถา.

^๓ ฉ. ภเวยฺย.

อหิ สวณฺตีหิ มโหทธีว
 น หิ ตาต ตปฺปามิ สุภาสิตน.

ทั้งหลายผู้สงบ พึงคบหา
 หม่อมฉัน ข้าแต่พระทูลกระหม่อม
 หม่อมฉันไม่อิมด้วยสุภาสิต ดุจ
 มหาสมุทรไม่อิมด้วยแม่น้ำ ฉะนั้น.

๔๑๘. อคฺคิ ยถา ตินฺนภฺจํ ทนฺนโต
 น ตปฺปติ สาคโรว นทีหิ
 เอวํปิ เต ปณฺชิตา ราชเสฏฺฐ
 สุตฺวา น ตปฺปนฺติ สุภาสิตน.

๔๑๘. ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสุด ไฟที่
 ไหม้หญ้าและไม้ ย่อมไม่อิมและ
 สาคกร ก็ไม่อิมด้วยแม่น้ำทั้งหลาย
 ฉั้นใด แม้บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้น
 ได้สดับถ้อยคำสุภาสิตแล้ว ย่อม
 ไม่อิมด้วยสุภาสิต ฉั้นนั้น.

๔๑๙. สกฺสุส ทาสฺสุส ยथा สุณฺณมิ
 คานํ อหิ อตฺถวตี^๑ ชนินฺท
 ตเมว สกฺจฺจ นิสามยามิ
 น หิ ตาต ธมฺเมสุ มมตฺถิ ติตฺติ.

๔๑๙. ข้าแต่พระทูลกระหม่อม ผู้เป็น
 จอมประชาชน เวลาใดหม่อมฉัน
 จะฟังคาถาที่มีประโยชน์ต่อทาส
 ของตน เวลานั้น หม่อมฉันจะต้อง
 ฟังคาถานั้น โดยเคารพเหมือนกัน
 หม่อมฉัน ไม่มีความอิมในธรรม
 เลยนะพระทูลกระหม่อม.

๔๒๐. อิทนฺเต รฺภูจํ สธนํ สโยคฺคํ
 สกายูริ สพฺพกามุปฺปนฺนํ

๔๒๐. แว่นแคว้นของทูลกระหม่อมนี้
 บริบูรณ์ ด้วยสิ่งที่น่าปรารถนา
 ทุกอย่าง พร้อมทั้งทรัพย์ ยวดยาน
 และพระธำมรงค์ พระองค์จะ
 บริภาษหม่อมฉัน เพราะเหตุแห่ง

^๑ ส. อ. อหิ อตฺถวตี.

- ก็ กามเหตุ ปริภาสเส^๑ มํ
คจฺฉามหํ ไปริสาทสฺส ฌนฺเต.^๒
๔๒๑. อตฺตานุรุทฺตํ ภาวนฺติ เหเต
หตฺถาโรหา รติกา ปตฺติกา จ
อสุสฺสโรหา^๓ เย จ ฌนฺคฺคหาเส
เสนํ ปญฺญชาม หนาม สตฺตํ.
๔๒๒. สุทฺถุภํ ไปริสาทอ อกาสิ
ชีวํ คเหตุวาน อวสุสฺสชี มํ
ตํ ตาทิสํ ปุพฺพกิจฺจํ สรณฺโต
ทฺพฺพเภา อหํ ตสฺส กถํ ชนินฺท.
๔๒๓. วนฺทิตฺวา โส ปิตฺรํ มาตฺรญฺจ
อนุสฺสาเสตฺวา เนคมญฺจ พลญฺจ
สจฺจวาที สจฺจานุรุทฺตมาโน
อคมาสี โส ยตฺถ ไปริสาทอ.
- กามทำไม หม่อมฉันขอทูลลา
ไปสำนักของไปริสาท ฌ บัดนี้.
๔๒๑. กองทัพช้าง กองทัพรถ กองทัพ
เดินเท้า และกองทัพม้า ล้วนแต่
เชี่ยวชาญในการธนู ทุกหมู่เหล่า
พอที่จะรักษาตัวได้ เราจะยกทัพ
ไปฆ่าศัตรูเสีย.
๔๒๒. ไปริสาท ได้ทำกิจที่ทำได้แสนยาก
จับหม่อมฉัน ได้ทั้งเป็นแล้ว
ปล่อยมา ข้าแต่พระทูลกระหม่อม
ผู้เป็นจอมประชาชน หม่อมฉัน
ยังนึกถึงบุรพกิจเช่นนั้นของเขาอยู่
จะฟังประทุษร้ายเขาได้อย่างไร.
๔๒๓. พระโพธิสัตว์นั้น ถวายบังคม
พระราชบิดา และพระราชมารดา
ตรัสสั่งสอนชาวนิคมและพลนิกาย
แล้ว เป็นผู้ตรัสคำสัตย์ รักษา
ความสัตย์ ได้เสด็จไปสำนัก
ของไปริสาทแล้ว.

^๑ ฉ. ปริภาสสิ มํ.

^๒ ฉ. ฌตฺเต.

^๓ ฉ. อสุสฺสโรหา.

๔๒๔. กโต มยา สงฺคโร พุราหฺมณน
 รมฺเญ สเก อีสฺสริเย จิตฺน
 ตํ สงฺครํ พุราหฺมณสมฺปทาย
 สจฺจานุรกฺขี ปุณฺราคโตสมฺมิ
 ยชฺชสฺสุ ยถฺยญํ ขาท มํ โปริสาท.

๔๒๔. การผิดเพี้ยนอันใด ที่หม่อมฉัน
 ผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 ได้ทำไว้กับพราหมณ์ ในแคว้น
 ของตน หม่อมฉันเศร้าโศกถึงการ
 ผิดเพี้ยนนั้น ต่อพราหมณ์ผู้
 ประเสริฐ เป็นผู้รักษาความสัตย์
 กลับมาแล้ว ดูกรท่านโปริสาท
 เชิญท่านบุชชาญญู กินเราเถิด.

๔๒๕. น หายเต ขาทิตฺ^๑ มยฺหํ ปจฺฉา
 จิตฺกา อยํ ตาว สฺฐมกา^๒ จ
 นิทฺฐมเก ปจิตํ สาธุ ปกุกํ
 สุณฺนม^๓ คาถาโย สตาราหาโย.

๔๒๕. การกินของข้าพเจ้า ในภายหลัง
 ไม่หายไปไหนเสีย กองไฟนี้ยังมี
 ควันอยู่ เนื้อที่ปิ้งบนถ่านไม่มี
 ควันจึงสุกดีแล้ว ข้าพเจ้าขอสดับ
 สตาราหคาถาเสียก่อน.

๔๒๖. อธฺมมิโก ตวํ ปุริสาทกาสิ^๔
 รมฺเฐ จ ภฺภูโจ อุตฺรสฺสุ เหตุ
 ธฺมฺมญฺจิมมา อภิวทฺนฺติ คาถา
 ธฺมฺโม อธฺมฺโม จ กุหิ สเมติ.

๔๒๖. ดูกรท่านโปริสาท ท่านเป็นคน
 ประพฤติไม่ชอบธรรม ต้องจำจาก
 แคว้นเพราะเหตุแห่งท้อง ส่วน
 คาถาเหล่านี้ ย่อมกล่าวสรรเสริญ
 ธรรม ธรรมและอธรรมจะเข้ากัน
 ได้ที่ไหน.

^๑ น. ขาทิต.

^๒ น. สฐมิกาว.

^๓ ส. สุณนม. อ. สุนาม.

^๔ น. โปริสาทกาสิ.

๔๒๗. อธมมิกสุส ลุททสุส
 นิจจํ โลहितปาณินโน
 นตฺถิ สจฺจํ กุโต ธมฺโม
 ก็ สุเตน กริสฺสสิ.

๔๒๘. โย มัสเหตุ มิควํ จเรยฺย
 โย วา หเน ปุริสมตฺตเหตุ
 อุโปปี เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
 กสฺมา โน อธมฺมิกํ พุรุสึ มํ ตวํ.

๔๒๙. ปญฺจ ปญฺจ นชา ภกฺขา
 ขตฺติเยน ปชานตา
 อภกฺขํ ราช ภกฺเขสิ
 ตสฺมา อธมฺมิโก ตวํ.

๔๓๐. มุตฺโต ตวํ โปริสาทสุส หตฺถา
 คนฺตฺวา สกํ มนุสิริํ กามกามี
 อมิตฺตหตฺถํ ปุนราวตฺตสิ
 น ขตฺตธมฺเม^๑ กุสโลสิ ราช.

๔๒๗. คนที่ประพฤติ ไม่ชอบธรรม
 หยาบเข้า มีฝ่ามือชุ่มด้วยเลือด
 เป็นนิจ ย่อมไม่มีสัจจะ ธรรมจะมี
 ที่ไหน ท่านจะทำประโยชน์อะไร
 ด้วยการสดับเล่า.

๔๒๘. คนใด เทียวล่าเนื้อเพราะเหตุ
 แห่งเนื้อ หรือคนใดฆ่าคนเพราะ
 เหตุแห่งตน ทั้งสองคนนั้น ละไป
 แล้ว เป็นผู้เสมอกัน ทำไม่หนอ
 พระองค์จึงประณามเฉพาะหม่อมฉัน
 ว่า เป็นคนประพฤติไม่ชอบธรรม.

๔๒๙. เนื้อสัตว์ ๑๐ ชนิด อังกษัตริย์ผู้รู้
 ขัตติยธรรม ไม่ควรเสวย ดูกร
 พระราชา ท่านเสวยเนื้อมนุษย์
 ซึ่งไม่ควรเสวย เพราะฉะนั้น
 ท่านจึงเป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม.

๔๓๐. พระองค์ พ้นจากมือของโปริสาท
 แล้วไปถึงพระราชมณเฑียรของตน
 ทรงอภิรมย์ด้วยกามคุณแล้ว ยัง
 มาถึงมือของหม่อมฉัน ผู้เป็น
 ศัตรูอีก พระองค์เป็นผู้ไม่ฉลาด
 ในขัตติยธรรมเลยนะพระราชา.

^๑ น. ขตฺตธมฺเม. เหวมฺพริปี.

๔๓๑. เย ขตฺยธมฺเม กุสลา ภวนฺติ
 ปาเยน เต เนรยิกา ภวนฺติ
 ตสฺมา อหิ ขตฺยธมฺมํ ปหาย
 สจฺจานุรกฺขี ปุนฺราคะโตสฺมิ
 ยชฺชสฺสุ ยญฺญํ ขาท มํ ไปริสาท.

๔๓๒. ปาสาทวาสา ปจวีควสุสา
 กามิตฺติโย กาสิกจฺนุทฺทณฺจ
 สพฺพํ ตฺหิ ลภสฺส^๑ สามิตาย
 สจฺเจเน กิ ปสฺสตี อานิสฺสํ.

๔๓๓. เยเกจิเม อตฺถิ รสา ปจฺพยา
 สจฺจํ เตสฺสํ สาธฺตฺรํ รसानํ
 สจฺเจ จิตา สมณพฺราราหฺมณา จ
 ตฺรณฺติ ชาติมรณฺสฺส ปารี.

๔๓๔. มุตฺโต ตฺวํ ไปริสาทสฺส หตฺถา
 คนฺตุวา สกํ มนุทฺธิรํ กามกามิ

๔๓๑. คนเหล่าใด เป็นผู้ฉลาดในชาติติย-
 ธรรม คนเหล่านั้นต้องตกนรก
 โดยมาก เพราะฉะนั้น เราจึงละ
 ชาติติยธรรม เป็นผู้รักษาสัตย์กลับ
 มาแล้ว ดูกรท่านไปริสาท ท่าน
 จงบูชาัยญ กิโนเราเสียเถิด.

๔๓๒. ปราสาทราชมนเทียร แผ่นดิน โค
 ม้า สตรีที่น่าอภิรมย์ ผ้ากาสิก-
 พัสตร์ และแก่นจันทน์ พระองค์
 ทรงได้ทุกสิ่งทุกอย่าง ในพระนคร
 นั้น เพราะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 พระองค์ ทรงเห็นอานิสงส์อะไร
 ด้วยความสัตย์.

๔๓๓. รสเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีอยู่ใน
 แผ่นดิน ความสัตย์ดีกว่ารส
 เหล่านั้น เพราะว่า สมณะและ
 พราหมณ์ ผู้ตั้งอยู่ในความสัตย์
 ย่อมข้ามฝั่งแห่งชาติ และมรณะได้.

๔๓๔. พระองค์ พ้นจากมือของไปริสาท
 แล้ว เสด็จไปถึงพระราชมนเทียร
 ของพระองค์ ทรงอภิรมย์ด้วย
 กามคุณ แล้วยังกลับมาสู่มือของ

^๑ อ. ลพฺภติ.

อมิตตหตถัมภ์ ปุณราคโตสิ
 น หิ นฺน เต มรณภยัม ชนินฺท
 อลีนจิตฺโต จสิ^๑ สจฺจวาที.

หม่อมฉันผู้เป็นศัตรูอีก ข้าแต่
 พระองค์ผู้เป็นจอมชน พระองค์
 ไม่ทรงกลัว ความตายแน่ละหรือ
 ก็พระองค์ผู้ตรัสคำสัตย์ ไม่มี
 พระทัยท้อแท้บ้างเชียวหรือ.

๔๓๕. กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา
 ยถุณา ยิฎฺฐา เย วิปฺปลา ปสฺตถา
 วิโสธิตอ ปฺรโลกสฺส มคฺโค
 ธมฺเม จิตฺโต โโก มรณสฺส ภาเย.

๔๓๕. หม่อมฉัน ได้ทำกัลยาณธรรม
 หลายอย่าง ได้บูชาญัตถ์อันไพบุลย์
 ที่บัณฑิตสรรเสริญ ได้ชำระทาง
 ปรโลกให้บริสุทธิ์แล้ว ผู้ที่ตั้งอยู่
 ในธรรม ใครเล่าจะกลัวตาย.

๔๓๖. กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา
 ยถุณา ยิฎฺฐา เย วิปฺปลา ปสฺตถา
 อนานุตปฺปํ ปฺรโลกํ คมิสฺสํ
 ยชสฺสํ ยถุณํ ขาท^๒ มํ โปริสาท.

๔๓๖. หม่อมฉัน ได้ทำกัลยาณธรรม
 หลายอย่าง ได้บูชาญัตถ์อันไพบุลย์
 ที่บัณฑิตสรรเสริญ หม่อมฉัน
 ไม่ได้อดร้อน ที่จะไปปรโลก ดูกร
 ท่านโปริสาท เชิญพระองค์บูชาญัตถ์
 เสวยหม่อมฉันเถิด.

๔๓๗. ปีตา จ มาตา จ อฺปฏฺฐิตา เม
 ธมฺเมน เม อิสฺสรียํ ปสฺตถัม
 วิโสธิตอ ปฺรโลกสฺส มคฺโค
 ธมฺเม จิตฺโต โโก มรณสฺส ภาเย.

๔๓๗. หม่อมฉันได้บำรุงพระชนก และ
 พระชนนีแล้ว ได้ปกครองราช-
 สมบัติโดยธรรม ได้ชำระทาง
 ปรโลกให้บริสุทธิ์แล้ว ผู้ที่ตั้งอยู่
 ในธรรม ใครเล่าจะกลัวตาย.

^๑ ฉ. อสิ.

^๒ ฉ. อท. อิตฺโต ปรี อีทิสเมว.

- ธมฺเม จิตฺโต โภโก มรณสฺส ภาเย. ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม ใครเล่าจะ
กลัวตาย.
๔๔๒. ทินฺนํ เม ทานํ พหุธา พหุณํ ๔๔๒. หม่อมฉันได้ให้ทานโดยมาก แก่
สนฺตปฺปีตา สมณพฺราหฺมณา จ ชนเป็นอันมาก ได้อุปถัมภ์
อนานุตปฺปํ ปรโลกํ คมิสฺสํ สมณพราหมณ์ให้อิมหน้าสำราญ
ยชฺสฺสํ ยถุณํ ขาท มํ โปริสาท. จึงไม่เดือดร้อน ที่จะไปปรโลก
ดูกรท่านโปริสาท เชิญพระองค์
บุชชาญฺญ เสวยหม่อมฉันเถิด.
๔๔๓. วิสํ ปชานํ ปุริโส อเทยฺย ๔๔๓. บุรุษผู้รู้ อยู่ จะฟังกนิยาพิช หรือ
อาสีวิสํ ชลิตํ อุกุคเตชํ จับอสรพิชที่มีฤทธิ์ร้ายแรง มี
มฺหฺธาปิ ตสฺส วิมฺลเยยฺย^๑ สตุตฺตา เดชกล้าได้ หรือบุคคลใด ฟังกนิ
โย ตาทิสํ สจฺจวาที อเทยฺย. คนที่กล่าวคำสัตย์ เช่นพระองค์
แม้ศึระชะของบุคคลนั้น ฟังแตก
เป็น ๗ เสียง.
๔๔๔. สุตฺวา ธมฺมํ วิชานนฺติ ๔๔๔. นรชน ได้ฟังธรรมแล้ว ย่อมรู้แจ้ง
นรา กลฺยาณปาปกํ บุญและบาป ใจของหม่อมฉัน
อปี คาธา สุนิตฺวาน จะยินดีในธรรม เพราะได้ฟังคาธา
ธมฺเม เม รมเต มโน. บ้างกระมัง.
๔๔๕. สกิทฺเว มหาราช^๒ ๔๔๕. ดูกรมหาราช การสมาคมกับ
สพฺภี โหติ สมาคโม สัตบุรุษคราวเดียวกันเท่านั้น การ

^๑ ส. อ. วิปเตยฺย.

^๒ ส. อ. สมตี.

สา นํ สงคฺติ ปาเลติ
 นาสปุภี พนุ สงฺคโม.

สมาคมนั้น ย่อมรักษาผู้นั้นได้
 การสมาคมกับอสัตบุรุษแม้มากครั้ง
 ก็รักษาไม่ได้.

๔๔๖. สพุภีเรว สมาเสถ
 สพุภี กุพฺเพถ สนฺถวํ
 สตํ สทฺธมฺมมณฺเฑยาย
 เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

๔๔๖. พึงอยู่ร่วมกับสัตบุรุษ พึงทำ
 ความสนิทสนมกับสัตบุรุษ เพราะ
 รู้ทั่วถึงสัทธรรมของสัตบุรุษ ย่อม
 มีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อม.

๔๔๗. ซีรฺนฺติ เว ราชรรถา สุจิตฺตา
 อโถ สรีรํปิ ชรี อูเปติ
 สตณฺจ ฐมฺโม น ชรี อูเปติ
 สนฺโต หเว สพุภี ปเวทยนฺติ.

๔๔๗. ราชรถอันวิจิตรตระการตา ยัง
 คร่ำคร่าได้ และแม้สรีระก็เข้าถึง
 ชราโดยแท้ ส่วนธรรมของ
 สัตบุรุษ ย่อมไม่เข้าถึงความ
 คร่ำคร่า สัตบุรุษกับสัตบุรุษ
 ด้วยกัน รู้กันได้.

๔๔๘. นฺนณฺจ ทูเร ปจฺวี จ ทูเร
 ปาริ สมฺมทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร
 ตโต หเว ทูรตรํ วทฺนฺติ
 สตณฺจ ฐมฺโม อสตณฺจ ราช.

๔๔๘. ฟ้าและแผ่นดินไกลกัน ผังข้างโน้น
 ของมหาสมุทร เขาก็กล่าวว่า
 ไกลกัน ดูกรพระราชา นักปราชญ์
 ทั้งหลายกล่าว ธรรมของสัตบุรุษ
 และของอสัตบุรุษทั้งสองว่าไกลกัน
 ยิ่งกว่านั้น.

๔๔๙. คาถา อีมา อตฺถวตี สุพฺยณฺชนา
 สุภาสิตา ตฺยฺห ชนินฺท สุตฺวา

๔๔๙. ข้าแต่พระสหาย ผู้เป็นจอมชน
 คาถาเหล่านี้มีอรรถ มีพยัญชนะ
 อย่างดี พระองค์ตรัสไพเราะ
 ข้าพเจ้าได้สดับแล้ว เพลิดเพลิน

อานนุที วิตุโต สุขโม ปตีโต
จตุตารี เต สมุม วเร ททามิ.

๔๕๐. โย นตฺตโน มรณํ พุชฺฌเส^๑ ตฺวํ
หิตาหิตํ วินิปาตญฺจ สคฺคํ
คิทุโร รเส ทฺวจฺริเต นิวิฏฺโจะ
กึ ตฺวํ วรํ ทสฺสสิ ปาปณฺนม.

๔๕๑. อหญฺจ ตํ เทหิ วรณฺติ วชฺชํ
ตฺวญฺจาปี ทตฺวาน อวากเรยฺย
สนฺทิกฺกํ กลหิมิ วิวาทํ
โก ปณฺชิตโต ชานมฺุปพฺพเชยฺย.

๔๕๒. น ตํ วรํ อรหติ ชนฺตุ ทาตุํ
ยํ วาปี ทตฺวา น อวากเรยฺย
วรสฺสุ สมุม อวิกมฺุปมาโน
ปาณํ จชิตฺวานปี ทสฺสเมว.

ปลื้มใจ ชื่นใจ อิ่มใจ หม่อมฉัน
ขอถวายพระพร ๔ ประการ แต่
พระองค์.

๔๕๐. ดูกรพระสหาย ผู้มีธรรมอันลามก
พระองค์ ไม่รู้สึกถึงความตาย
ของพระองค์ ไม่รู้สึกถึงสิ่งที่
เป็นประโยชน์ และมีโทษประโยชน์
ทั้งนรกและสวรรค์ เป็นผู้ติดอยู่
ในรส ตังมั่นในทุจริต จักให้พร
อะไร.

๔๕๑. หม่อมฉัน ฟังทูลพระองค์ว่า จง
ประทานพร แม้พระองค์ประทาน
แล้ว จะกลับไม่ประทานก็ได้
ความทะเลาะวิวาทนี้ พระองค์พึง
เห็นเอง ใครจะเข้ามาเป็นบัณฑิต
วินิจฉัยความทะเลาะวิวาทนี้.

๔๕๒. คนเราให้พรใดแล้ว จะกลับไม่ให้
ไม่ควรให้พรนั้น ดูกรพระสหาย
ขอให้พระองค์ ทรงมั่นพระทัย
รับพรเถิด แม้ชีวิตหม่อมฉัน
ก็จะสละถวายได้.

^๑ น. พุชฺฌสิ.

๔๕๓. อริยสุส อริเยน สเมติ สกุขี^๑
 ปณฺณสุส ปณฺณาณวตา สเมติ
 ปสฺสเสยฺย ตํ วสฺสสฺสํ อโรคํ
 เอตํ วรานํ ปจฺมํ วรามิ.

๔๕๔. อริยสุส อริเยน สเมติ สกุขี
 ปณฺณสุส ปณฺณาณวตา สเมติ
 ปสฺสเสสิ มํ วสฺสสฺสํ อโรคํ
 เอวํ วรานํ ปจฺมํ ททามิ.

๔๕๕. เย ขตฺติยาเส อธิ ภูมิपालา
 มุทฺธาภิสิตฺตา กตฺนามเชยฺยา
 น ตาทีเส ภูมิปตี อเทสิ
 เอตํ วรานํ ทฺติยํ วรามิ.

๔๕๖. เย ขตฺติยาเส อธิ ภูมิपालา
 มุทฺธาภิสิตฺตา กตฺนามเชยฺยา

๔๕๓. อริเยกฺบอริเยะ ย่อมมีศักดิ์
 เสมอกัน ผู้มีปัญญากับผู้มี
 ปัญญา ย่อมมีศักดิ์เสมอกัน
 หม่อมฉัน พึงเห็นพระองค์เป็นผู้
 หาโรคมิได้ ตลอด ๑๐๐ ปี
 บรรดาพรทั้งหลาย หม่อมฉัน
 प्रารณาพรข้อที่ ๑ นี้.

๔๕๔. อริเยกฺบอริเยะ ย่อมมีศักดิ์
 เสมอกัน ผู้มีปัญญากับผู้มี
 ปัญญา ย่อมมีศักดิ์เสมอกัน
 พระองค์พึงเห็นหม่อมฉันผู้หาโรค
 มิได้ตลอด ๑๐๐ ปี บรรดาพร
 ทั้งหลายอย่างนี้ หม่อมฉันขอ
 ถวายพระพรข้อที่ ๑.

๔๕๕. พระเจ้าแผ่นดิน ผู้เป็นกษัตริย์
 ได้นามบัญญัติว่า มุทฺธาภิสิต
 เหล่าใด ในชมพูทวีปนี้ ขอ
 พระองค์ อย่ากินพระเจ้าแผ่นดิน
 เหล่านั้น บรรดาพรทั้งหลาย
 หม่อมฉันปรารณาพรข้อที่ ๒ นี้.

๔๕๖. พระเจ้าแผ่นดิน ผู้เป็นกษัตริย์
 ได้นามบัญญัติว่า มุทฺธาภิสิต

^๑ ฉ. สขุย์. เหวมฺปริปี.

น ตาทิเส ภูมิปตี อเทมิ
เอตํ วรานํ ทุตติยํ ททามิ.

เหล่าใด ในชมพูทวีปนี้ หม่อมฉัน
จะไม่กินเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น
บรรดาพรทั้งหลาย หม่อมฉัน
ขอถวายพรข้อที่ ๒ นี้

๔๕๗. ปโรสตี ขตติยา เต คหิตา^๑
ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนต์ตา
สเก เต รฎฺเฐ ปฎิปาทยามิ^๒
เอตํ วรานํ ตติยํ วรามิ.

๔๕๗. กษัตริย์ร้อยเอ็ดพระองค์เหล่านั้น
ถูกพระองค์ จับร้อยพระหัตถ์ไว้
มีพระพักตร์นองด้วยอัสสุชลกันแสง
อยู่ ขอพระองค์จงปล่อยกษัตริย์
เหล่านั้น ให้กลับไปสู่แคว้น
ของตน บรรดาพรทั้งหลาย
หม่อมฉันปรารถนาพรข้อที่ ๓ นี้.

๔๕๘. ปโรสตี ขตติยา เม คหิตา
ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนต์ตา
สเก เต รฎฺเฐ ปฎิปาทยามิ^๒
เอตํ วรานํ ตติยํ ททามิ.

๔๕๘. กษัตริย์ร้อยเอ็ดพระองค์ ที่
หม่อมฉันจับร้อยพระหัตถ์ไว้ มี
พระพักตร์นอง ด้วยอัสสุชล
กันแสงอยู่ หม่อมฉันยอมปล่อย
กษัตริย์เหล่านั้น ให้กลับไป
สู่แคว้นแคว้นของตน บรรดาพร
ทั้งหลาย หม่อมฉันขอถวายพร
ข้อที่ ๓ นี้.

๔๕๙. ฉิทฺทํ เต รฎฺเฐ พุยถิตา^๓ ภยา หิ
ปฺถุ นรา เลณมนุสฺสปฏิญฺจา

๔๕๙. แคว้นของพระองค์เป็นช่อง เพราะ
นรชนเป็นอันมาก หวาดเสียว

^๑ ฉ. คหิตา. เอวมุปริปี.

^๒ ส. สแกน รฎเฐ ปฎิปาทยามิ เต.

^๓ ส. พุยถิตํ. อ. พุยาวิต.

มนุสฺสมํสํ วิรมาหิ ราช
เอตํ วรานํ จตฺตถํ วรามิ.

เพราะความกลัว หนีเข้าไปหา
ที่ซ่อนเร้น ข้าแต่พระราชา ขอ
พระองค์จงเว้นเนื้อมนุษย์เสียเถิด
บรรดาพรทั้งหลาย หม่อมฉัน
ปรารถนาพรข้อที่ ๔ นี้.

๔๖๐. อทฺธา หิ โส ภกฺโข มมฺ^๑ มนาไป
เอตสฺส เหตุํหิ วรํ ปวิฏฺโຈ
โสหํ กถํ เอตฺโต อูปารเมยฺย
อญฺญํ วรานํ จตฺตถํ วรສສຸ.

๔๖๐. นั้นเป็นอาหารที่ชอบใจ ของ
หม่อมฉันมานานแล้ว หม่อมฉัน
เข้าป่า เพราะเหตุแห่งอาหารนี้
หม่อมฉัน จะพึงงดอาหารนี้
ได้อย่างไร บรรดาพรทั้งหลาย
ขอพระองค์ จงทรงเลือกพรข้อที่ ๔
อย่างอื่นเถิด.

๔๖๑. น เว ปิยํ เมติ ชนินฺท ตาทิโส
อตฺตํ นิงฺกตฺว^๒ ปิยานิ เสวติ
อตฺตาว เสยฺโย ปรมาว^๓ เสยฺโย
ลพฺภา ปิยา โอิจิตฺตฺเตน ปจฺฉา.

๔๖๑. ดูกรพระองค์ ผู้เป็นจอมชน
คนเช่นพระองค์ มัวคิดอยู่ว่า นี้
เป็นที่รักของเรา ทำตนให้เหินห่าง
จากความดี จะไม่ได้ประสบ
สิ่งที่รักทั้งหลาย ตนแลประเสริฐ
ที่สุด ประเสริฐอย่างยอดเยี่ยม
ทีเดียว เพราะคนมีตนอบรมแล้ว
ภายหลัง จะพึงได้สิ่งที่รักทั้งหลาย.

^๑ ฉ. มม.

^๒ ฉ. นิงฺกจฺจ. เอมฺปิริปี.

^๓ ฉ. ปรมา จ.

๔๖๒. ปิยํ เม มานุสํ มंसํ
 สุตโสเม วิชาเนหิ
 นมฺหิ สกฺโก นิวาเรตุ
 อญฺญํ ตฺวํ สมฺม วรํ วรรณํ.

๔๖๓. โย เว ปิยํ เมติ ปิยานุรทฺธิ
 อตฺตํ นิรฺงกตฺว ปิยานิ เสวติ
 โสณฺโฑว ปิตฺวา วิสมิสฺสธาลํ^๑
 เตเนว โส โหติ ทฺวทฺธิ ปรตฺถ.

๔๖๔. โย จิธฺ สงฺขาย ปิยานิ หิตฺวา
 กิจฺจเนปิ เสวติ อริยธฺมฺเม
 ทฺวทฺธิโตว ปิตฺวาน ยโถสฺธานิ
 เตเนว โส โหติ สฺวทฺธิ ปรตฺถ.

๔๖๒. เนื่อมนุษย์ เป็นที่รักของหม่อมฉัน
 ดูกรท่านสุตโสเม ขอท่านจงเข้าใจ
 หม่อมฉัน ไม่สามารถงดเว้นได้
 ดูกรพระสหาย ขอท่านจงเลือก
 พรอย่างอื่นเถิด.

๔๖๓. คนใดแล มัวรักษาของรักอยู่ว่า
 นี้เป็นที่รักของเรา ทำตนให้
 ให้เหินห่างจากความดีแล้ว เสพ
 ของรักทั้งหลายอยู่ เหมือนนักเลง
 ดื่มสุราที่เจือด้วยยาพิษ ฉะนั้น
 บุคคลนั้น จะได้ทุกข์ในโลกหน้า
 เพราะกรรมอันลามกนั้นแล.

๔๖๔. ส่วนบุคคลใด ในโลกนี้พิจารณา
 แล้ว ละของรักได้ เสพอริยธรรม
 ทั้งหมด แม้ด้วยความฝืนใจ
 เหมือนคนเป็นไข้ดื่มยา ฉะนั้น
 บุคคลนั้น จะได้รับความสุข
 ในโลกหน้า เพราะกัลยาณกรรม
 นั้น.

^๑ ฉ. วิสมิสฺสปานํ.

๔๖๕. โอิหายหิ ปิตริ มาตรวญจ
มณาปีเก กามคุณเป็^๑ ปญจ
เอตสฺส เหตุมุหิ วนํ ปวิฏฺโฐ
ตฺนุเต วริ กิณฺติมฺหิ ททามิ.

๔๖๖. น ปณฺชิตา ทิคฺคณฺมาหุ วากุญฺญิ
สจฺจปฺปฎิยฺญาว ภวณฺติ สนฺโต
วรฺสฺสฺ สมฺม อิติ มํ อโวจ
อิจฺจาพฺุริ ตฺวํ น หิ เต สเมติ.

๔๖๗. อปฺุณฺณลาภํ อยสฺ อกิตฺติ
ปาปํ พหุํ ทุจฺจริตฺ กิเลสฺ
มนุสฺสมํสฺสฺส ภโว^๒ อฺุปาคา
ตฺนุเต วริ กิณฺติมฺหิ ททเยยฺ.

๔๖๕. หม่อมฉันทั้งพระชนกและพระชนนี
ทั้งเบญจกามคุณอันน่าเพลิดเพลิน
เจริญใจ เข้าปากก็เพราะเหตุ
แห่งเนื้อมนุษย์นี้ หม่อมฉันจะ
ถวายพระพรช้อนั้น แก่พระองค์
ได้อย่างไร.

๔๖๖. บัณฑิตทั้งหลาย ไม่กล่าววาจา
เป็นสอง สัตบุรุษทั้งหลาย
ย่อมมีปฏิญญาเป็นสัตย์ โดยแท้
พระองค์ ได้ตรัสกะหม่อมฉันว่า
เชิญรับพรเถิดพระสหาย พระองค์
ได้ตรัสไว้อย่างนี้ เพราะฉะนั้น
พระดำรัส ที่พระองค์ตรัส ย่อม
ไม่สมกัน.

๔๖๗. “หม่อมฉันเข้าถึงการได้สิ่งที่ไม่ใช่บุญ
ความเสื่อมยศ เสื่อมเกียรติ
บาปทุจริต ความเศร้าหมองเป็น
อันมาก เพราะเนื้อมนุษย์เป็นเหตุ
หม่อมฉัน จะพึงถวายพระช้อนั้น
แก่พระองค์ได้อย่างไร”.

^๑ อ. กามคุณ ๑.

^๒ อ. กต.

๔๖๘. น ตัม วริ อรหติ ชนตุ ทาตุ
 ยัม วาปี ทตฺวา น อวากเรยฺย
 วรสุสุ สมฺม อวิกมฺปมาโน
 ปาณั จชิตฺวานปี ทสุสเมว.

๔๖๙. ปาณั จชนฺติ สตาเนส ธมฺโม^๑
 สจฺจปฺปฏิญฺญาว ภวนฺติ สนฺโต
 ทตฺวา วริ ชิปฺปมวากโรหิ
 เอเตน สมฺปชฺช สุราชเสฏฺฐ.

๔๗๐. จเช ธนั อญฺควรสุส เหตุ^๒
 อญฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
 อญฺคํ ธนั ชีวิตญฺจาปี สพพิ
 จเช นโร ธมฺมมนุสฺสรนฺโต.

๔๗๑. ยสุมา หิ ธมฺมํ ปุริโส วิชญฺญา
 เย จสุส กงฺขั วินยฺนฺติ สนฺโต
 ตณฺหิสฺสุส ทีปญฺจ ปฺรายนญฺจ

๔๖๘. คนเราให้พรได้แล้ว จะกลับไม่ให้
 ย่อมไม่ควรให้พรนั้น ดูกร
 พระสหาย ขอพระองค์ทรงมัน
 พระทัยรับพรเถิด แม้ชีวิตหม่อมฉัน
 ก็ย่อมสละถวายได้.

๔๖๙. สัตบุรุษทั้งหลาย เสียสละชีวิตได้
 นั้นเป็นธรรมของสัตบุรุษ สัตบุรุษ
 ทั้งหลาย ย่อมมีปฏิญญาเป็นสัตย์
 โดยแท้ พระองค์ประทานไว้แล้ว
 จงทำโดยพลันเถิด ดูกรพระราชา
 ผู้ประเสริฐสุด ขอพระองค์จง
 สมบูรณ์ด้วยธรรมของสัตบุรุษนั้น
 เถิด.

๔๗๐. นรชน ฟังสละทรัพย์เพราะเหตุ
 แห่งอภัยวะอันประเสริฐ เมื่อจะ
 รักษาชีวิตไว้ ฟังสละอภัยวะ เมื่อ
 ระลึกถึงธรรม ฟังสละทั้งอภัยวะ
 ทั้งทรัพย์ และแม้ชีวิตทั้งหมด.

๔๗๑. บุรุษฟังรู้แจ้งธรรมจากผู้ใด และ
 นรชนเหล่าใดเป็นสัตบุรุษ กำจัด
 ความสงสัยของบุรุษนั้นได้ ชื่อนั้น

^๑ ฉ. ธมฺม.

^๒ ส. อ. โย ปน อญฺคเหตุ.

ตณฺหิสฺส ทีปญฺจ ปฺรายนญฺจ
น เตน เมตฺตึ ชีรเยถ^๑ ปญฺโณ.

ความสงสัยของบุรุษนั้นได้ ชื่อนั้น
เป็นที่ฟังที่พำนักของบุรุษนั้น ผู้มี
ปัญญา ไม่ฟังทำลายไมตรีจาก
บุคคลนั้น.

๔๗๒. อทฺธา หิ โส ภกฺโข มม มนาไป
เอตสฺส เหตุมฺหิ วณฺ์ ปวิฏฺโຈ
สเจ จ มํ ยาจสิ เอตมตฺถึ
เอตํปี เต สมฺม วรํ ททามิ.

๔๗๒. นั้นเป็นอาหารที่ชอบใจ ของ
หม่อมฉันมานานแท้ หม่อมฉัน
เข้าป่า ก็เพราะเหตุแห่งอาหารนี้
ดูกรพระสหาย แต่ถ้าพระองค์ตรัส
ขอเรื่องนี้กะหม่อมฉัน หม่อมฉัน
ขอถวายพรข้อนี้แต่พระองค์.

๔๗๓. สตุฏฺทา จ เม โหสิ สขา จ เมสิ
วจณฺ์ปี เต สมฺม อหํ อกาสิ
ตฺวํปี^๒ เม สมฺม กโรหิ วากุญฺ
อุโปปี คนฺตุวาน ปโมจยาม.

๔๗๓. พระองค์เป็นศาสดาของหม่อมฉัน
และเป็นพระสหายของหม่อมฉัน
ด้วย ดูกรพระสหาย หม่อมฉัน
ได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์
แม้พระองค์ ก็จงทำตามถ้อยคำ
ของหม่อมฉัน เราทั้งสองจะไป
ปลดปล่อยด้วยกัน.

๔๗๔. สตุฏฺทา จ เต โหมิ สขา จ ตยมฺหิ
วจณฺ์ปี เม สมฺม ตฺวํ อกาสิ

๔๗๔. หม่อมฉันเป็นศาสดาของพระองค์
และเป็นพระสหายด้วย ดูกร
พระสหาย พระองค์ได้ทำตาม
ถ้อยคำของหม่อมฉัน แม้

^๑ ส. อ. ชรเยถ.

^๒ ฉ. ตฺวณฺ์ปี.

อหิปี เต สัมม กโรมิ วากุยฺ
อุโกปี คนุตวาน ปโมจยาม.

๔๗๕. กมฺมาสปาเทน วิเหจิตตถ
ตลาวุตา อสฺสุมฺชา รุทฺนตา
น ชาตุ ทุพฺภณ อิมสฺส รณฺโณ
สจฺจปฺปฏิญฺญํ เม ปฏฺิสุณาถ.

๔๗๖. กมฺมาสปาเทน วิเหจิตมฺหา
ตลาวุตา อสฺสุมฺชา รุทฺนตา
น ชาตุ ทุพฺภณ อิมสฺส รณฺโณ
สจฺจปฺปฏิญฺญํ เต ปฏฺิสุณฺนม.

๔๗๗. ยถา ปีตา วา อถวาปี มาตา
อนุกมฺปกา อตฺถกามา ปชานํ

หม่อมฉันก็จะกระทำตามถ้อยคำ
ของพระองค์ เราทั้งสองจะไป
ปลดปล้อยด้วยกัน.

๔๗๕. ท่านทั้งหลาย อย่าคิดประทุษร้าย
แก่พระราชานี้ ด้วยความแค้นว่า
พวกเรา ถูกเจ้ากัมมาสบาท
เบียดเบียน ถูกร้อยฝ่ามือ
ต้องร้องไห้ มีหน้านองด้วยน้ำตา
แน่นอน ขอท่านทั้งหลาย จงรับ
สัจจปฏิญญาต่อหม่อมฉัน.

๔๗๖. พวกหม่อมฉัน จะไม่คิดประทุษ-
ร้ายต่อพระราชานี้ ด้วยความ
แค้นว่า พวกเราถูกเธอผู้ได้นาม
ว่ากัมมาสบาท เบียดเบียน
ถูกร้อยฝ่ามือไว้ ต้องร้องไห้
มีหน้านองด้วยน้ำตาแน่นอน
พวกหม่อมฉันขอรับสัจจปฏิญญา
ต่อพระองค์.

๔๗๗. บิดาหรือมารดา เป็นผู้มีความ
กรุณา ปรรณนาประโยชน์แก่บุตร
ฉันใด แม้พระราชานี้
ก็จงเป็น เหมือนพระชนกชนนี
ของท่านทั้งหลาย แม้ฉันนั้น

- เอวมปิ^๑ โว โหตุ อยญจ ราชา
 ตุมฺเห จ โว โหถ ยถเว ปุตฺตา.
๔๗๘. ยถา ปิตา วา อถวาปี มาตา
 อนุกมฺปกา อตฺถกามา ปชานํ
 เอวมปิ โน โหตุ อยญจ ราชา
 มยมฺปิ เหสุสาม ยถเว^๒ ปุตฺตา.
๔๗๙. จตฺตฺปทํ สกฺกณญฺจาปี มํลํ
 สฺวเทหิ รมฺหํ สุกตํ สุนฺนิฏฺจิตํ
 สฺวํว อีนฺโท ปริภุญฺชียาน
 หิตฺวา กถโก รมสี อรญฺเณ.
๔๘๐. ตา ขตฺติยา เวลฺลิวิลากมฺชฺฌมา
 อลงฺกตา สมฺบริวารยิตฺวา
 อีนฺทว เทเวสุ ปโมทยีสฺสุ
 หิตฺวา กถโก รมสี อรญฺเณ.
- และท่านทั้งหลาย ก็จงเป็น
 เหมือนโอรสทั้งหลาย ฉะนั้น.
๔๗๘. บิดาหรือมารดา เป็นผู้มีความ
 กรุณา ปราบปรามประโยชน์แก่บุตร
 ฉันทใด แม้พระราชาพระองค์นี้
 ก็จงเป็น เหมือนพระชนกชนนี
 ของหม่อมฉันทั้งหลาย แม้ฉันนั้น
 แม้หม่อมฉันทั้งหลาย ก็จะเป็น
 เหมือนโอรสทั้งหลาย ฉะนั้น.
๔๗๙. พระองค์เคยเสวยพระกระยาหาร
 อันโอชะรส ล้วนแต่เนื้อสัตว์ ๔
 เท้า และนก ที่พวกห้องเครื่อง
 ประุงให้สำเร็จเป็นอย่างดี ดังท้าว
 สักกรินททวราช เสวยสุธาโภชน
 ฉะนั้น ไฉนจะทรงละไปยินดีอยู่
 ในป่า แต่พระองค์เดียวเล่า.
๔๘๐. นางกษัตริย์เหล่านั้น ล้วนแต่
 เหวบางร่างน้อย สะอิดสะออง
 ประดับประดาแล้ว แวดล้อม
 บำเรอพระองค์ให้เบิกบานพระทัย

^๑ จ. เอวเมว. เอวมุปริปิ.

^๒ อ. ตถเว.

ดั่งเทพอัปสร แวดล้อมพระอินทร์
ในทิพยสถาน ฉะนั้น ไฉนพระองค์
จะทรงละไยยินดีอยู่ในป่า แต่
พระองค์เดียวเล่า.

๔๘๑. ตมพุปธานะ พหุโคณกมุหิ
สุภุมหิ^๑ สพฺพสุสยนมฺหิลงฺกเต^๒
สยนฺสุส^๓ มชฺฌมฺหิ สุขํ สยิตฺวา
หิตฺวา กเถโก รมสี อรณฺเณ.

๔๘๑. พระแท่นบรรทมพนักแดง โดย
มากปูลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ล้วน
ลาดด้วยเครื่องลาด อังดงาม
ประดับด้วยเครื่องอลังการ อัน
วิจิตร พระองค์เคยบรรทมสำราญ
พระทัย ท่ามกลางพระแท่นบรรทม
เช่นนั้น ไฉนจะทรงละไยยินดี
อยู่ในป่า แต่พระองค์เดียวเล่า.

๔๘๒. ปาณิสฺสรํ กุมฺภณฺฑนํ นิสฺสีเถ
อโถปิ เว นิปฺปุริสํปิ ตูริยํ
พหุํ สุคิตฺตญฺจ สุวาทิตฺตญฺจ
หิตฺวา กเถโก รมสี อรณฺเณ.

๔๘๒. เวลาพลบค่ำ มีการพ้อนรำส่ง
สำเนียงเสียงตะโพนสำทับ ดนตรี
รับประสานเสียง ล้วนแต่สตรีไม่มี
บุรุษเจือปน การขับการประโคม
ก็ล้วนแต่ไพเราะ ไฉนจะทรงละไย
ยินดีอยู่ในป่าแต่พระองค์เดียวเล่า.

^๑ ส. อ. สุขุมหิ.

^๒ ฉ. สพฺพสุสยนมฺหิ สงฺเก.

^๓ ฉ. เสยฺยสุส.

๔๘๓. อุชฺฌยาน สมฺปนฺนปฺหุตมาลยั
 มิคาชินฺุเปตปุริ^๑ สุรมฺม
 หเยหิ นาเคหิ รเถหุเปตํ
 หิตฺวา กเถโก รมสี อรณฺเณ.

๔๘๓. พระราชอุชฺฌยาน นามว่ามิคชินวัน
 บริบูรณ์ด้วยบุปผชาติเป็นอันมาก
 พระนครของพระองค์ ประกอบ
 ด้วยพระราชอุทยานเช่นนี้ เป็น
 ที่นารีนรมย์ใจยิ่งนัก ทั้งสมบุรณ์
 ด้วยม้า รถและคชสาร ไฉน
 พระองค์จะทรงจะไปยินดีอยู่ในป่า
 แต่พระองค์เดียวเล่า.

๔๘๔. กภาพฺกฺเข ยถา จนฺโท
 หายเตว สุเว สุเว
 กภาพฺกฺชูปโม ราช
 อสตี โหติ สมากโม.

๔๘๔. ในกภาพิกษ์ พระจันทรย่อมน
 เสื่อมลงทุก ๆ วัน ฉับใด ข้าแต่
 พระราชา การคบสัสตบุรุษ ย่อม
 เป็นเหมือนกภาพิกษ์ ฉับนั้น.

๔๘๕. ยถาหิ^๒ รสฺกมาคฺมม
 สุทํ กภาพุริสาธมฺ^๓
 อกาสิ ปापกํ ธมฺมํ
 เยน คจฺฉามิ ทฺคุคฺติ.

๔๘๕: หม่อมฉันก็เหมือนกัน อาศัย
 คนคร้าวเครื่องต้น เป็นคนเลวทราม
 ได้ทำบาปกรรม อันเป็นเหตุ
 ไปสู่ทุกฺติ.

๔๘๖. สุกฺกปฺกฺเข ยถา จนฺโท
 วทฺธมเตว สุเว สุเว
 สุกฺกปฺกฺชูปโม ราช
 สตี โหติ สมากโม.

๔๘๖. ในศุกลปิกษ์ พระจันทรย่อมนเจริญ
 ขึ้นทุก ๆ วัน ฉับใด ข้าแต่พระราชา
 การคบสัสตบุรุษ ย่อมเป็นเหมือน
 ศุกลปิกษ์ ฉับนั้น.

^๑ ส. อ. มิคาชินฺุเปตปุริ.

^๒ ส. ยถา.

^๓ ส. อ. สุทํ ปุริสาธมฺ.

๔๘๗. ยถาหิ ตุมมาคัมม
 สุตโสเม วิชานหิ
 กาหามิ กุสลํ กมมํ
 เยน คจฺฉามิ สุขุคฺติ.
๔๘๘. เถเล ยถา วาริ ชนินฺท วุฏฺฐิ^๑
 อนทฺถเนยฺยํ น จิรฺภูจฺติกํ
 เอวํ เม โหติ สตํ สมากโม
 อนทฺถเนยฺโย อุกกํ เถเลว.
๔๘๙. สเว ยถา วาริ ชนินฺท วุฏฺฐิ^๑
 จิรฺภูจฺติกํ นรวิรเสฏฺฐ^๒
 เอวํปิ เม^๓ โหติ สตํ สมากโม
 จิรฺภูจฺติโก อุกกํ สเวว.
๔๙๐. อพฺพายิกิ โหติ สตํ สมากโม
 ยาวมฺปิ ติฏฺฐเจยฺย ตเถว โหติ
๔๘๗. ข้าแต่พระเจ้าสุตโสเม ขอจง
 ทราบว่า หม่อมฉันก็เหมือนกัน
 อาศัยพระองค์จักได้ทำกุศลธรรม
 อันเป็นเหตุไปสู่สุคติ.
๔๘๘. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นจอม
 ประชาชน น้ำฝนตกลงในที่ดอน
 ย่อมไม่คงที่ ไม่ชั่งอยู่ได้นาน
 ฉนใด การคบสัสตบุรุษของ
 หม่อมฉัน ก็ไม่คงที่ เหมือนน้ำ
 ในที่ดอน ฉนนัน.
๔๘๙. ข้าแต่พระจอมประชาชน ผู้เป็น
 นระ ผู้กล้าอย่างประเสริฐสุด
 น้ำฝน ตกลงในสระ ย่อมชั่งอยู่
 ได้นาน ฉนใด แม้การสมาคม
 กับสัสตบุรุษของหม่อมฉัน ก็ย่อม
 ตั้งอยู่ได้นาน เหมือนน้ำในสระ
 ฉนนัน.
๔๙๐. การสมาคมกับสัสตบุรุษ ย่อมไม่
 รู้จักเสื่อม ย่อมเป็นอยู่อย่างนั้น
 แม้ตลอดเวลา ที่ชีวิตยังตั้งอยู่

^๑ ส. อ. วุฏฺฐิ.

^๒ ส. อ. นรวิริยเสฏฺฐ.

^๓ ฉ. เอวํปิ เว.

ชิปปิ หิ เวติ อสตี สภาคโม
ตสุมา สตี ธมฺโม อสพฺภิ อารกา.

ส่วนการสมาคมกับอัสติบุรุษ ย่อม
เสื่อมเร็ว เพราะเหตุนี้ ธรรม
ของอัสติบุรุษย่อมไกลจากอัสติบุรุษ.

๔๙๑. น โส ราชา โย อเชยฺยํ ชินาติ
น โส สขา โย สขารํ ชินาติ
น สา ภริยา ยา ปติโน น วิภาติ
น เต ปุตฺตา เย น ภรณฺติ ชินฺณํ.

๔๙๑. พระราชาใด ชนคนที่ไม่ควรชนะ
พระราชา นั้น ไม่ชื่อว่าเป็น
พระราชา ผู้ใด เอาชนะเพื่อน
ผู้นั้น ไม่ชื่อว่าเป็นเพื่อน ภรรยาใด
ไม่กลัวเกรงสามี ภรรยา นั้น
ไม่ชื่อว่าเป็นภรรยา บุตรเหล่าใด
ไม่เลี้ยงดูมารดาและบิดาผู้แก่แล้ว
บุตรเหล่านั้น ไม่ชื่อว่าเป็นบุตร.

๔๙๒. น สา สภา ยตฺถ น สนฺติ สนฺโต
น เต สนฺโต เย น ภณฺนฺติ ธมฺมํ
ราคะญฺจ โทสะญฺจ ปหાય โมหํ
ธมฺมํ ภณฺนฺตาว ภวณฺติ สนฺโต.

๔๙๒. ที่ประชุมใดไม่มีอัสติบุรุษ ที่ประชุม
นั้นไม่ชื่อว่าเป็นสภา ชนเหล่าใด
พูดไม่เป็นธรรม ชนเหล่านั้น
ไม่ชื่อว่าเป็นอัสติบุรุษ เหล่าชนผู้ละ
ราคะโทสะ และโมหะได้แล้ว
พูดเป็นธรรมนั้นแล ชื่อว่า
เป็นอัสติบุรุษ.

๔๙๓. นาสมาณํ ชานนฺติ
มิสฺสํ พาลेหิ ปณฺชิตํ
ภาสमानญฺจ ชานนฺติ
เทเสนฺตํ อมตฺปทํ.

๔๙๓. บัณฑิต อยู่ปะปนกับพวกพาล
เมื่อไม่พูด ชนทั้งหลาย ก็ไม่รู้
ว่าเป็นบัณฑิต แต่บัณฑิตเมื่อพูด
ก็แสดงอภิมติธรรม ชนทั้งหลาย
จึงจะรู้ได้ว่าเป็นบัณฑิต.

๔๙๔. ภาสเย ไชตเย ธมมัม
 ปคฺคณฺเห อีสินี ฐัม
 สุภาสิตทุชฺชา อีสโย
 ธมฺโม หิ อีสินี ฐไช"ติ.
 มหาสุตโสมชาดกัม ปญฺจมัม.

๔๙๔. บัณฑิตพึงกล่าวธรรม ให้กระจ่าง
 พึงยกธงของพวกฤาษี พวกฤาษี
 มีสุภาสิตเป็นธง ธรรมแลเป็นธง
 ของพวกฤาษี".

มหาสุตโสมชาดก ที่ ๕.

**๕. มหาสุตโสมชาตกถวณณา
(๕๓๗)**

กสุมา ตูว์ รสก เอทิสานีติ อิทํ
สตุถา เขตวเน วิหรนุโต องคุลิมาลเถรํ
อารพภ กเถสิ.

ตสฺส อุปฺปตฺติ จ ปพฺพชฺชา จ
องคุลิมาลสตุตวณณนายํ วุตฺตนเยเนว
วิตถารโต เวทิตพฺพา. โส ปน
สจฺจกิริยาย มุฬฺหคพฺภาย อิตฺถิยา
โสตฺถิภาวํ กตฺวา ตโต ปฏฺจาย
สุลภปิณฺโท หุตฺวา วิเวกมณฺุพฺรุหนฺุโต
อปรภาเค อรหตฺตํ ปตฺวา อภิญญาโตว
อสีติยา มหาเถรานํ อพฺภนฺุตโร อโหสิ.

ตสฺมี กाले ธมฺมสภายํ กถํ
สมฺมุจฺจาเปลฺลํ “อาวฺโส อโห วต ภควตา
ตถารูปี ลุทฺทํ โลहितปาณิ มหาโจริ
องคุลิมาลํ อทณฺุเชน อสตุเถน ทเมตฺวา

**๕. พรรณนามหาสุตโสมชาดก
(๕๓๗)**

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระองค์คุ-
ลิมาลเถระ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
ดูกรคนทำเครื่องต้น ทำไมเจ้าจึงทำ
กรรมอันร้ายกาจเช่นนี้ เป็นต้น.

การเกิดและการบรรพชาของพระองค์คุ-
ลิมาลเถระนั้น บันทิตพึงทราบโดยพิสดาร
โดยนัยที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้แล้ว
ในอรรถกถาของคุลิมาลสูตร. (ในเรื่องนี้
จะได้กล่าวเนื้อความตั้งแต่) ก็พระองค์คุ-
ลิมาลเถระนั้น กระทำความสวัสดีแก่หญิง
ผู้มีกรรมหลงด้วยสังกิริยา จำเดิมแต่
กาลนั้นมา เป็นผู้มีอาหารหาได้ง่ายเจริญ
วิเวกอยู่ ในกาลต่อมาได้บรรลุพระอรหัต
มีชื่อปรากฏภายในพระมหาเถระ ๘๐ รูป.

ในกาลนั้น ภิกษุทั้งหลาย สนทนากัน
ในโรงธรรมว่า “ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
น่าอัศจรรย์จริงหนอ พระผู้มีพระภาคทรง
ทรมานพระองค์คุลิมาล ผู้เป็นมหาโจร
มีฝ่ามือชุ่มด้วยเลือด ร้ายกาจเห็นปานนั้น
โดยไม่ต้องใช้ท่อนไม้ หรือค้อนขวานทำให้
หมดพยศได้ ทรงกระทำกิจที่ทำได้

นิพพิเสวนํ กโรนุเตน ทุกฺกัรํ กตํ, อโห
พฺพุธา นาม ทุกฺกัรการกา"ติ.

สตฺถา คณฺธกฺกฺขิยํ จิตฺว ทิปฺพโสเตน
เตสํ ภิกฺขุณฺโณ กถํ สุตฺวา "อชฺช มม
คมนํ พหุปการํ ภวิสฺสตี มหาธมฺมเทสฺนา
ปวตฺตติสฺสตี"ติ ญตฺวา คณฺธกฺกฺขิโต
นิกฺขมิตฺวา อโนปมาย พุทฺธลีสฺสลาย
ธมฺมสภํ ญตฺวา ปวรฺปญฺญตฺตาสเน
นีสิตฺตฺวา "กาย ญตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ
กถาย สนฺนินฺนินฺนา"ติ ปุจฺฉิตฺวา "อิมาย
นามา"ติ ญตฺเต "อนจฺจนฺริยํ ภิกฺขเว
อิทาเนว ปรมายิสฺมโพิธิปฺปตฺเตน มยา
เอตฺตฺส อญฺคฺลิมาลตฺเถรฺสฺส ทมนํ,
สุวาทํ ปุพฺพจฺริยํ จรฺนฺโต ปเทสฺวาณ
จิตฺปิ เอตํ ทเมสิณฺ"ติ ญตฺวา ตฺถนฺหิ
อโหสิ เตหิ ยาจิตฺ อตีตํ อหริ.

อตีเต กุรฺรฺวเจ อิทฺทปฺตฺตนคเว
โกโรพฺย นาม ราชา ธมฺเมน รชฺชํ

โดยยาก น้าอัศจรรยจริง ธรรมดาว่า
พระพุทเจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้กระทำกิจ
ที่ทำได้ยาก".

พระศาสดา ประทับอยู่ในพระคันธกฺกฺขิ
ได้ทรงสดับถ้อยคำ ของภิกษุเหล่านั้น
ด้วยทิพยโสต ทรงทราบว่ "เราไปในวันนี
จักมีอุปการะมาก พระธรรมเทศนาเป็น
อันมาก จักเป็นไป" จึงเสด็จออกจาก
พระคันธกฺกฺขิ เสด็จไปยังธรรมสภาด้วย
พุทธลีลา อันหาที่เปรียบมิได้ ประทับนั่ง
บนอาสนะอันประเสริฐที่ภิกษุจัดไว้ถวาย
แล้วตรัสถามว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร"
เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า "เรื่องชื่อนี้"
จึงตรัสว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบัดนี้
เราผู้ได้บรรลุปรมาภิสมโพิธิญาณ ได้
ทรมานพระองคฺลิมาลเถระนั้นได้ไม่น่า
อัศจรรยเลย เรานั้นเมื่อบำเพ็ญบวรพจฺริยา
แม้ตั้งอยู่ในประเทศญาณ ก็ทรมาน
พระองคฺลิมาลนี้ได้" ดังนี้แล้วก็ทรง
ดุชนิภาพ อันภิกษุเหล่านั้นกราบทูล
อาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า

ในอดีตกาล พระราชาทรงพระนาม
ว่าโกโรพยะ เสวยราชสมบัติโดยธรรม

“กาสีกรณฺโณ ปุตุโตสุมี”ติ “โก
 นามิสี”ติ. “พฺรหมทัตตุมารโ นามานุ”ติ
 “เกน การณน อิตถาคโตสี”ติ ปุจฺฉิ.
 โส “สิปฺปคฺคหนตฺถายา”ติ วตฺวา “ตฺวํปี
 มคฺคํ ปฏิปชฺชนฺโต กิลนฺโตสิ, กุโต
 อากโตสี”ติ เตเนว นเยน อิตฺรํ ปุจฺฉิ.

โสปี ตสฺส สพฺพิ อัจจิกฺขิ. เต
 อุโภปี “มยํ ขตฺติยา, เอกาจฺริยสุเสว
 สนฺติเก สิปฺปคฺคหนตฺถาย คจฺฉามา”ติ
 อณฺวมณฺณํ มิตฺตภาวํ กตฺวา นครํ
 ปริสิตฺวา อจฺริยกุลํ คนฺตฺวา อจฺริยํ
 อภิวาทตฺวา อตฺตโน ชาตี อัจจิกฺขิตฺวา
 สิปฺปคฺคหนตฺถาย อากตภาวํ กถेषฺ.
 โส “สาธุ”ติ สมฺปฺปฏิจฺฉิ. เต อจฺริยภาคํ
 ทตฺวา สิปฺปี ปฏฺฐเปสฺสุ.

พฺรหมทัตตุมารตอบว่า “ข้าพเจ้ามาจาก
 เมืองพาราณสี” ถามว่า “ท่านเป็นบุตร
 ของใคร” เมื่อพฺรหมทัตตุมารตอบว่า
 “ข้าพเจ้า เป็นโอรสของพระเจ้ากาสี”
 ถามว่า “ท่านชื่อไร” เมื่อพฺรหมทัตตุมาร
 ตอบว่า “ข้าพเจ้าชื่อพฺรหมทัตตุมาร”
 ถามว่า “ท่านมาที่นี่เพราะเหตุไร”.
 พฺรหมทัตตุมารนั้นตอบว่า “ข้าพเจ้า
 มาเพื่อเรียนศิลปศาสตร์” แล้วถาม
 สุตโสสมกุมาร โดยนัยนั้นเหมือนกันว่า
 “แม้ตัวท่าน ก็เดินทางมาเหน็ดเหนื่อย
 ท่านมาจากไหน”.

แม้สุตโสสมกุมารนั้น ก็บอกเรื่องทั้งหมด
 แก่พฺรหมทัตตุมารนั้น. แม้ราชากุมาร
 ทั้งสองนั้น ก็กล่าวแก่กันว่า “เราทั้งสอง
 เป็นกษัตริย์ จงไปศึกษาศิลปศาสตร์ใน
 สำนักอาจารย์คนเดียวกันเถิด” ได้กระทำ
 มิตรภาพแก่กันและกันแล้ว จึงเข้าไปสู่
 พระนคร ไปยังสกุลของอาจารย์ ให้
 อาจารย์แล้ว บอกชาติของตน บอก
 ความที่ตนทั้งสองมาเพื่อจะศึกษาศิลปะ.
 อาจารย์รับว่า “ดีแล้ว”. สองราชากุมารนั้น
 ให้ทรัพย์อันเป็นส่วนค่าเล่าเรียนแก่อาจารย์
 แล้ว ก็เริ่มเรียนศิลปะ.

น เกวลญจ เต เทว อญฺเณปิ
 ตทา ชมฺพุทฺธิเป เอกสทมตฺตทา ราชปฺตฺตทา
 ตสฺส สนฺติเก สิปปิ อคฺคณฺหนฺติ.
 สุตโสม เตสํ เชฏจฺนฺเตวาสิโก หุตฺวา
 สิปปิ อฺปทิสฺนฺโต น จิรสฺเสว นิปฺมตฺตี
 ปาปฺปณิ. โส อญฺเณสํ สนฺติกํ อคฺนฺตฺวา
 “สหาโย เม”ติ พุรฺหมทตฺตกฺุมารเมว
 คฺนฺตฺวา ตสฺส ปิฎฺจาจริโย หุตฺวา
 ชิปปิ สิฏฺขาเปสิ.

ในเวลานั้น ไม่ใช่แต่สองราชกุมาร
 เท่านั้น แม้ราชบุตรองค์อื่นๆ ในชมพูทวีป
 ประมาณ ๑๐๑ องค์ ก็เรียนศิลปศาสตร์
 อยู่ในสำนักของอาจารย์นั้น. สุตโสมกุมาร
 ได้เป็นอันเตวาลิกผู้เจริญที่สุดกว่าราชบุตร
 เหล่านั้น เล่าเรียนศิลปศาสตร์อยู่อย่าง
 ชะมักเขม้น ไม่นานเท่าไรนักก็ถึงความ
 สำเร็จ. สุตโสมกุมารไม่ได้ไปหากุมาร
 เหล่าอื่น ไปหาพรหมทัตกุมารเท่านั้น
 ด้วยคิดว่า “เป็นสหายของเรา” เป็น
 ปฤษฎาจารย์ (อาจารย์ช่วยสอนในเวลา
 พักการเรียน หรืออาจารย์ผู้สอนไม่อยู่)
 ของพรหมทัตกุมาร สอนให้สำเร็จการ
 ศึกษาโดยเร็ว.

อิตเรสํปิ อนุกฺกเมเนว สิปปิ นิฏฺจติ.
 เต อนฺุโยคํ ทตฺวา อาริโย วฺนฺทิตฺวา
 สุตโสมํ ปรีวาเวตฺวา นิฏฺขมีสุ. อถ เน
 สุตโสม มคฺคณฺตเร จตฺวา อฺยโยเชนฺโต
 “ตฺเมห อตฺตโน มาตาปิตฺนํ สิปปิ
 ทสฺเสตฺวา ราชเสสุ ปติฎฺจหิสุสฺส ปติฎฺจิตา

แม้ราชกุมารนอกนี้ก็สำเร็จศิลปะโดยลำดับ
 ที่เดียว. พวกราชกุมารเหล่านั้นให้เครื่อง
 คำนับไหว้อาจารย์แล้ว แวดล้อมสุตโสม
 ออกเดินทางไป. ลำดับนั้น สุตโสมจึง
 ยื่นพักในระหว่างทางที่จะแยกกัน เมื่อจะ
 ส่งราชกุมารเหล่านั้นกลับ จึงกล่าวว่า
 “ท่านทั้งหลาย แสดงศิลปะแก่พระราช
 มารดาบิดาของตนแล้ว จักตั้งอยู่ใน
 ราชสมบัติ ก็แลเมื่อตั้งอยู่ในราชสมบัติ
 แล้ว ฟังกระทำตามโอวาทของเรา”.
 ราชกุมารเหล่านั้นถามว่า “ทำอย่างไรหรือ

จ ปน มโมวาทิ กเรยยาถา"ติ อห.
"กี อจริยา"ติ. "ปกุขทิวเสสุ อุโปสถิกา
หุตวา มา ฆาฏี" กเรยยาถา"ติ. เต
"สาธู"ติ สมุปปฏิจฉิสฺสุ.

โพธิสตุโตปี องฺควิชฺชาปากฏตฺตา
"อนาคเต พาราณสียํ พุรหฺมตฺตกุมาริ
นิสฺสาย มหาภยํ อุปฺปชฺชิสฺสตี"ติ
ถตฺวา เตสํ โอิวทิตฺวา อฺยุโยเชสิ.

เต สพฺเพปิ อตฺตโน อตฺตโน ชนปทํ
คนฺตฺวา มาตาปิตฺูนํ สีปฺปี ทสฺเสตฺวา
รชฺเชสุ ปติฏฺจาย ปติฏฺจิตภาวญฺเจว
โอิวาทে วตฺตมานภาวญฺจ ราชานो
ชานาเปตฺุ ปณฺณากาเรน สทฺธิ ปณฺณานิ
ปฺหิณฺิสฺสุ. มหาสตุโต ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
"อุปฺปมตฺตา โหถา"ติ ปณฺณานิ
ปฺปฏิเปเสสิ.

เตสุ พาราณสีราชา วินา มํเสน
ภตฺตํ น ภูณฺชิ. อุโปสถทิวสตุถายปิสฺส

ท่านอาจารย์". สุตไสมกล่าววว่า "ท่าน
ทั้งหลาย จงรักษาอุโบสถทุกวันปักข์
อย่าฆ่าสัตว์". ราชบุตรเหล่านั้นรับคำว่า
"ดีละ" ดังนี้.

แม้พระโพธิสัตว์ก็ทรงทราบ (ล่วงหน้า) ว่า
"ในกาลข้างหน้า มหาภัยจักเกิดใน
พระนครพาราณสี เพราะอาศัยพหุมทัต
กุมาร" ดังนี้ เพราะปรากฏในองควิทยา
จึงให้โอิวาท แก่ราชกุมารเหล่านั้นแล้ว
ส่งไป.

พระราชกุมารเหล่านั้น แม้ทุกพระองค์
ไปถึงชนบทของตนๆ แล้ว แสดงศิลปะ
แก่พระราชบิดามารดาตั้งอยู่ในราชสมบัติ
ต่างก็ส่งพระราชสาส์น พร้อมด้วยเครื่อง
ราชบรรณาการไป เพื่อให้พระราชา
ทั้งหลาย ทราบความที่ตนตั้งอยู่ในราช-
สมบัติแล้ว และประพฤติดูอยู่ในโอิวาท.
พระมหาสัตว์ทรงทราบข่าวสารนั้นแล้ว
ทรงตอบพระราชสาส์นไปว่า "ขอท่าน
ทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด".

ในบรรดาพระราชาเหล่านั้น พระเจ้า
พาราณสี เว้นเนื้อเสียแล้ว ไม่เสวย

^๑ ฉ. มาฆาตี.

มั่ง คเหตฺวา จเปนฺติ. อถกทิวสํ เอวํ
จปีตมั่ง ภาตฺตการุสฺส ปมาเทน ราชเคเห
โกเลยยสุนฺชา ขาทีสุ.

ภาตฺตการโก มั่ง อทิสฺวา กหาปณมฺภูจึ
อาทาย จรฺนฺโต มั่ง อุปฺปาเทตุํ
อสกฺโกนฺโต, "สเจ อมั่งกั ภาตฺตํ
อุปฺนาเมสุสํมิ, ชีวิตํ เม นตฺถิ, กิ นุ
ไซ กริสฺสามิ"ติ จินฺตเตตฺวา "อตฺถโส
อุปฺปาโย"ติ วิกาเล อามกฺสุสํนํ คนฺตฺวา
ตํมุหฺตตมฺสุสํ ปุริสฺสุสํ อูรมั่ง อหริตฺวา
สุปกฺกํ ปจิตฺวา ภาตฺตํ ปจิตฺวา ภาตฺตมั่ง
อุปฺนาเมสิ.

รณฺโณ มั่งชนฺฑํ ชิวฺหคฺเค จปีตมตฺตเมว
สตฺต รสหรณฺิสหฺสุสํนิ ผริ, สกฺลสรีริ
ไซเนสิ. กิการณฺา? ปุพฺเพ เสวนตฺาย.
โส กิร อตีตํนฺนตฺเร อตฺตภาเว ยกฺไซ
หฺตฺวา พนุํ มนฺุสฺสมั่ง ขาที, เตนฺสุส
ตํ ปิยํ อโหสิ.

อาหาร. แม้วันอุโบสถพวกห้องเครื่องต้น
ก็ต้องเก็บเนื้อไว้ถวายท้าวเธอ. ภายหลัง
วันหนึ่ง เนื้อที่เก็บไว้อย่างนั้นก็ถูกสุนัข
หลงในพระราชวัง กินเสียหมด เพราะ
ความเลินเล่อของคนทำเครื่องต้น.

คนทำเครื่องต้นไม่เห็นเนื้อ ก็ถือเอา
กหาปณะกำมือหนึ่ง เทียวไปไม่อาจจะ
หาเนื้อได้ จึงคิดว่า "ถ้าหากเราจักน้อม
เครื่องเสวยที่ไม่มีเนื้อเข้าไป ชีวิตของเรา
จะไม่มี เราจักทำอย่างไรหนอแล" คิดได้
ว่า "อุบายนี้มีอยู่" ในเวลาค่ำ จึงเข้าไป
สู่ป่าช้าผีดิบ ตัดเอาเนื้อขาของบรุษผู้ตาย
เมื่อครั้นนั้นมาปิ้งให้สุกดี แล้วหุงข้าวให้สุก
น้อมนำข้าวและเนื้อเข้าไปถวายแล้ว.

พอพระราชฯ ทรงแวงขึ้นเนื้อที่ปลาย
พระชีวหาเท่านั้น รสก็แม่ไปสู่เส้นประสาท
รับรสทั้ง ๗,๐๐๐ ซาบซ่านไปทั่ว
พระสรีระ. มีคำถามสอดเข้ามาว่า
ที่เป็นดังนี้ เพราะเหตุอะไร. ตอบว่า
เพราะตนเคยเสวยมาก่อน. ได้ยินว่า
ในอัฐภาพระหว่างที่ล่วงไปแล้ว ท้าวเธอ
เกิดเป็นยักษ์ กินเนื้อมนุษย์เป็นอันมาก
เพราะฉะนั้น เนื้อมนุษย์นั้น จึงได้เป็นที่
โปรดปรานของพระองค์.

โส "สจ่าหิ ตุณฺหิเยว ปริภุญฺชิสฺสสามิ น
 เม อัย อิมิ มํสํ กถเอสฺสตี"ติ จินฺตเตตฺวา
 สห เขเพน ภูมียํ ปาเตสิ. "นิทฺโทสํ
 เทว ชาทาหิ"ติ วุตฺเต มนุสฺเส
 ปฏิกฺกมาเปตฺวา "อหเมวสฺส นิทฺโทสกาวิ
 ชานามิ, กิณฺนาเมตํ มํสนุ"ติ ภตฺตการํ
 ปุจฺฉิ. "ปุริมทิวเสสุ ตยา ชาทิตมํสํ
 เทวา"ติ. "นनु อณฺณสุมิ กาลเ อัย
 รโส นตฺถิ"ติ. "อชฺเชว สฺมุจฺ ปกุกิ
 เทวา"ติ. "นनु ปุพฺเพปิ เอรูปี ปจฺสี"ติ.

อถ นํ ตุณฺหิภุตํ ฅตฺวา "สภาวเมว
 กถหิ, โน เจ กถสิ ชีวิตฺนุเต
 นตฺถิ"ติ อาน. โส อภยํ ยาจิตฺวา
 ยถาภุตํ กถสิ ราชาน "มา สทฺทหมกาสิ
 ปกตฺติปจฺนมํสํ ตฺวํ ชาทิตฺวา มยฺหิ
 มนุสฺสมํสเมว ปจฺจาหิ"ติ อาน. "นनु

พระราชาทรงดำริว่า "ถ้าเราหนึ่งเสียแล้ว
 จักบริโภค คนทำเครื่องต้นนี้จักไม่บอก
 เนื้อชนิดนี้แก่เรา" จึงทรงแกล้งถ่มเนื้อลง
 บนภาคพื้น พร้อมด้วยพระเชพพะ. เมื่อ
 คนทำเครื่องต้นกราบทูลว่า "ขอเดชะ
 เนื้อนี้หาโทษมิได้ เชิญพระองค์เสวยเถิด"
 รับสั่งให้มนุษย์ทั้งหลายออกไปแล้ว ตรัส
 ถามคนทำเครื่องต้นว่า "เราเองก็ทราบว่
 เนื้อนี้หาโทษมิได้ แต่เนื้อนี้ ชื่อว่าเนื้อ
 อะไร". คนทำเครื่องต้นทูลว่า "ขอเดชะ
 เนื้อนี้ คือเนื้อที่พระองค์เคยเสวยในวัน
 ก่อนๆ". พระราชาตรัสว่า "ในวันอื่นเนื้อนี้
 ไม่มีรสมิใช่หรือ". คนทำเครื่องต้นทูลว่า
 "ขอเดชะ เนื้อนี้ทำให้สุกดีได้ในวันนี้เอง".
 พระราชาตรัสว่า "แม้เมื่อก่อนเจ้าก็ปรุง
 อย่างนี้มิใช่หรือ".

ลำดับนั้น พระราชาทรงทราบว่าคนทำ
 เครื่องต้นนั้น เป็นผู้หนึ่งแล้ว จึงรับสั่งว่า
 "เจ้าจงบอกมาตามความจริง, ถ้าเจ้า
 ไม่บอก ชีวิตของเจ้าจะไม่มี". คนทำ
 เครื่องต้นนั้นทูลขอพระราชทานอภัย แล้ว
 กราบทูลตามความจริง. พระราชารับสั่ง
 ว่า "เจ้าอย่าเอ็ดไป เจ้าจงกินเนื้อที่ปรุง
 ตามปกติ จงปรุงเนื้อมนุษย์เท่านั้น
 ให้แก่เรา". คนทำเครื่องต้น ทูลถามว่า

ทุกกริ เทวา"ติ อาห. "มา ภายิ, น
 ทุกกรนุ"ติ. "นิวทุธฺ กุโต ลภิสฺสามิ
 เทวา"ติ อาห. "นनु พนุณนาคาเว
 พนุ มนุสุสา"ติ. โส ตโต ปฏฺจาย
 ตถา อกาสิ.

อปรภาเค พนุณนาคาเว มนุสุเสสุ ชีณฺเส
 "อิทานิ ก็ กโรมี"ติ อาห. "ตฺว
 อนฺตรามคฺเค สหฺสฺสมณฺฑิกิ ชิปิตฺวา
 โย ตํ คณฺหติ, ตํ โจโร"ติ คเหตุวา
 มาเรหิ"ติ. โส ตถา อกาสิ. อปรภาเค
 ภาเยน สหฺสฺสมณฺฑิกิ โอลิเกนฺตฺวิ
 อทิสฺวา "อิทานิ ก็ กโรมี"ติ อาห.
 "ยทา มชฺฌิมยามเ เมริเวลาย นคริ
 อากุลํ โหติ, ตฺว เอกฺสมิ สมฺสฺนฺธมฺหิ
 วา วิธิยํ วา จตฺกุเก วา จตฺวา
 มนุสุเส มาเรตฺวา มํสิ คณฺหาหิ"ติ.

โส ตโต ปฏฺจาย ภูมมํสิ อาทาย
 คจฺจติ. เตสุ เตสุ จาเนสุ กเพฺวรานิ

"ขอเดชะ ทำได้ยากมิใช่หรือ". พระราชา
 ตรัสว่า "เจ้าอย่ากลัวเลย ทำได้ไม่ยาก".
 คนทำเครื่องต้นทูลถามว่า "ขอเดชะ
 ข้าพระองค์จักได้มาจากไหนเป็นนิตยฺแล้ว"
 พระราชาตรัสว่า "ในเรือนจำมีมนุษย์
 อยู่มาก มิใช่หรือ". ตั้งแต่นั้นมา เขาได้
 กระทำตามรับสั่งทุกประการ.

ครั้งกาลต่อมาเมื่อนักโทษในเรือนจำหมด
 คนทำเครื่องต้นจึงกราบทูลว่า "บัดนี้
 ข้าพระองค์จะทำอย่างไร" พระราชารับสั่ง
 ว่า "เจ้าจงทิ้งอุกถัมภ์หนึ่งพัน ไว้ใน
 ระหว่างทาง เจ้าจงจับคนที่ถือเอา
 อุกถัมภ์นั้นกล่าวหาว่า 'เป็นโจร แล้ว
 ฆ่าเสีย'. เขาได้กระทำตามพระบัญชา
 แล้ว. ครั้งกาลต่อมา เขาไม่พบแม้คน
 มองดูอุกถัมภ์หนึ่งพัน เพราะความกลัว
 จึงกราบทูลว่า "บัดนี้ ข้าพระองค์
 จะกระทำอย่างไร" พระราชารับสั่งว่า
 "ในเวลาตีกลองยามเที่ยงคืน พระนคร
 ย่อมมีความซุลมุน เจ้าจงยืนดักอยู่ที่
 ตรอกบ้าน ถนน หรือทางสี่แพร่งแห่งหนึ่ง
 จงฆ่ามนุษย์แล้วนำเนื้อมา".

จำเดิมแก่กาลนั้น เขาก็ถือเอาแต่เนื้อล่า
 ไป. ซากศพทั้งหลายปรากฏอยู่ในที่นั้นๆ.

ทิสฺสนฺติ. นครํ อากุลํ โหติ. “มม
 มาตา น ปญฺญาติ มม ปิตา น
 ปญฺญาติ, มม ภاتا ภคินี จ น
 ปญฺญาตี”ติ มนุสฺसानํ ปริเทวนสทฺโท
 สยฺยติ.

นาคธา ภิตตลิตา หุตฺวา “อิม
 มนุสฺสเส สึโห นุ โข ชาตติ, พุคฺโข นุ
 โข ชาตติ, ยกฺโข นุ โข ชาตตี”ติ
 โอลเณตา ปหารมฺขํ ทิสฺวา “เอโก
 มนุสฺสจโร อิม ชาตตี”ติ มนฺยติ.
 มหาชนเ ราชงฺคเณ สนฺนิปตฺติว
 อุกฺโกสิ. ราชา “กึ ตาตา”ติ ปุจฺฉิ.
 “เทว อิมสฺมี นครเ มนุสฺสชาทโก
 จโร อตฺถิ, ตํ คณฺหาเปถ เทวา”ติ.
 “อหํ กถํ ชานิสฺสามิ กึ อหํ นครํ
 รกฺขนฺโต วิจฺรามิ”ติ.

มหาชนา “ราชา นครเ
 อนตฺถิโกติ กาทฺหตฺถิเสนาปตฺติสฺส
 อากฺโขสฺสามา”ติ คนฺตฺวา ตสฺส
 กเถตฺวา “จโร ปริเยสฺตุํ วฏฺฏตี”ติ
 วทิสฺส. โส “สตุตฺวาหํ อาคเมถ
 ปริเยสฺติว จโร โว ทสฺสามิ”ติ มหาชนํ

พระนครเป็นสถานที่อากุล (ด้วยซากศพ).
 ประชาชนได้ยินเสียงคร่ำครวญของมนุษย์
 ทั้งหลายว่า “พ่อและแม่ของเราหายไป
 พี่ชายน้องชาย และพี่สาวน้องสาวของเรา
 หายไป”.

ชาวพระนคร เป็นผู้กลัวและหวาดเสียว
 แล้วปรึกษากันว่า “มนุษย์เหล่านี้ถูก
 ราชสีห์หรือเสือกัดกิน หรือว่าถูกยักษ์กิน
 หนอ” เมื่อดูจากปากแผลที่ต้องประหาร
 จึงสำคัญว่า “เห็นจะเป็นโจรมนุษย์
 คนหนึ่ง กินคนเหล่านี้เป็นแน่”. มหาชน
 จึงประชุมกันร้องทุกข์ ที่พระลานหลวง.
 พระราชาตรัสถามว่า “อะไรกันพ่อ”.
 มหาชนทูลว่า “ขอเดชะ ในพระนครนี้
 มีโจรกินคน ขอพระองค์จงรับสั่งให้
 จับโจรกินคนนั้นเถิด”. พระราชาตรัสว่า
 “เราจักรู้ได้อย่างไร เราเป็นคนที่ยู่วรักษา
 พระนครหรือ”.

มหาชน ปรึกษากันว่า “พระราชา
 ไม่ทรงมุ่งประโยชน์ ด้วยการเมือง
 เพราะฉะนั้น พวกเราจักพากันไปแจ้ง
 แก่ท่านกาทฺหตฺถิเสนาบดีเถิด” จึงพากัน
 ไปบอกเนื้อความนั้นแก่ท่านเสนาบดี
 กราบเรียนว่า “ควรจะสืบจับตัวโจรให้ได้”.

อุยโยเซตฺวา ปุริเส อาณาเปสิ “ตาดานคเว กิร มนุสฺสชาทกโจโร อตฺถิ, ตฺเมห เตสุ เตสุ จาเนสุ นิสฺยิตฺวา ตํ คณฺหธา”ติ. เต “สาธฺม”ติ สมฺปฺยจฺจิตฺวา ตโต ปฏฺจาย นครํ ปริคฺคณฺหนฺติ. ภาตฺตการโกปี เอกสุมี สมฺสฺนฺธมฺหิ ปฏฺยจฺจโน หุตฺวา เอกํ อิตฺถิ มาเวตฺวา สมฺนํ สมฺนํ มํสํ อาทาย ปจฺจึ ปุเรตฺถุ อารภิ.

อถ นํ เต ปุริสา คเหตุวา ไปเถตฺวา ปจฺฉาพาหุํ พนฺธิตฺวา “คหิตฺโต มนุสฺสชาทโก โจโร”ติ มหาสทฺทํ กวีสุ. มหาชนินฺ ตํ ปริวาเรสิ. อถ นํ สุภฺจฺจ พนฺธิตฺวา มํสฺปจฺจึ คีวายํ พนฺธิตฺวา อาทาย เสนาปติสฺส ทสฺเสสุ. อถ นํ เสนาปติ ทิสฺวา “กินฺนุ โข เอส อิมํ มํสํ ชาทติ อุทาทุ อญฺเณน มํเสน มิสฺสิตฺวา วิกฺกึณาติ, อุทาทุ รญฺโถ วจเนน มาเวตี”ติ จินฺเตตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺจฺจโนโต ปจฺมํ คาถมาห

ท่านเสนาบดีนั้นบัญชาว่า “พวกท่านจงรออยู่สัก ๗ วันก่อน เราจักสืบจับตัวโจรมาแสดงแก่ท่านทั้งหลายให้ได้” แล้วส่งมหาชนกลับไป บังคับบุรุษว่า “ดูกรพ่อทั้งหลาย ได้ยินว่าโจรกินคนมีอยู่ในพระนคร พวกท่านจงไปชุมนุมอยู่ในที่นั้น ๆ จับเอาโจรมาให้ได้”. พวกบุรุษรับว่า “ดีแล้ว” ตั้งแต่นั้นมา ก็คอยสอดแนมพระนครเสมอ. แม้คนทำเครื่องต้นแอบอยู่แล้ว ที่ตรอกบ้านแห่งหนึ่ง ฆ่าหญิงคนหนึ่งได้แล้ว เริ่มจะถือเอาเนื้อที่ล่า ๆ บรรจกลงให้เต็มกระเช้า.

ลำดับนั้น พวกมนุษย์เหล่านั้น จับคนทำเครื่องต้นนั้น โบายดี แล้วมัดมือไขหลัง ร้องเสียงดังว่า “พวกเราจับโจรกินคนได้แล้ว”. มหาชน พากันห้อมล้อมคนทำเครื่องต้นนั้น. ขณะนั้น บุรุษทั้งหลายมัดเขาไว้มั่นคงแล้วผูกกระเช้าเนื้อไว้ที่คอ พาตัวไปแสดงแก่ท่านเสนาบดี. ลำดับนั้น ท่านเสนาบดีครั้นเห็นคนทำเครื่องต้นนั้นแล้ว จึงคิดว่า “คนผู้นี้กินเนื้อนี้เอง หรือเอาไปปนกับเนื้ออื่นขาย หรือฆ่าตามบัญชาของพระราชา” เมื่อจะถามเนื้อความนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๓๗๑. "กสฺมา ตฺวํ รสฺก เอทิสานิ
 กโรสิ กมฺมานิ สฺุทธารุณานิ
 หนาสิ อิตถิ ปุริเส จ มุโพห
 มํสฺสฺส เหตุ อาหุ ฐนฺสฺส การณา"ติ.

ตตฺถ รสกาติ ภาตฺตการกํ อาลปติ.

อิโต ปรี อุตฺตานสมฺพนฺธนา
 วจนปฏิวจนปาลิวเสเนว เวทิตพฺพานิติ.

ตโต รสโก นํ อาห

๓๗๒. "น อุตฺตเหตุ น ฐนฺสฺส การณา
 น ปุตฺตทาสฺส สหายภาตินํ
 ภาตฺตา จ เม ภาควา ภูมิปาโล
 โส ขาทติ มํสํ ภาทฺนฺเต เอทิสนุ"ติ.

อถ นํ เสนาปติ อาห

๓๗๓. "สเจ ตฺวํ ภาตฺตฺรตฺเต ปยุตฺโต
 กโรสิ กมฺมานิ สฺุทธารุณานิ

๓๗๑. "ดูกรคนทำเครื่องต้น ทำไมเจ้าจึง
 ทำกรรมอันร้ายกาจเช่นนี้ เจ้าเป็น
 คนหลง ฆ่าหญิงและชายทั้งหลาย
 เพราะเหตุแห่งเนื้อ หรือเพราะเหตุ
 แห่งทรัพย์".

ในคํานั้น ท่านเสนาบดีเรียกคน
 ทำเครื่องต้นว่า รสกะ.

ต่อไปนี้ บัณฑิตพึงทราบเนื้อความ
 ที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างง่าย ๆ ด้วยอำนาจ
 แห่งพระบาลีเป็นคำถามและคำตอบกัน
 ดังนี้.

ลำดับนั้น คนทำเครื่องต้นจึงกล่าว
 กะท่านเสนาบดีนั้นว่า

๓๗๒. "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มิใช่เพราะเหตุ
 แห่งตน มิใช่เพราะเหตุแห่งทรัพย์
 มิใช่เพราะเหตุแห่งบุตรภรรยา
 สหายและญาติ ก็พระเจ้าอมฤมิบาล
 ผู้เป็นนายของข้าพเจ้า พระองค์
 เสวยมังสะเช่นนี้".

ลำดับนั้น ท่านเสนาบดีจึงกล่าว
 กะคนทำเครื่องต้นนั้นว่า

๓๗๓. "ถ้าเจ้าขวนขวายในประโยชน์ของ
 เจ้านาย กระทำกรรมอันร้ายกาจ

ปาโตว อนฺเตปุริ ปาปุณิตฺวา
ลเปยฺยาสี เม ราชฺโณ สมฺมุเข ตนฺ"ติ.

เช่นนี้ เวลาเข้าท่านเข้าไปถึง
ภายในพระราชวังแล้ว ฟังแถลง
เหตุนั้นแก่เรา ในที่เฉพาะ
พระพักตร์พระเจ้าอยู่หัว".

อถ นํ รสโก อาน

ลำดับนั้น คนทำเครื่องต้นจึงกล่าว
กะท่านเสนาบดีนั้นว่า

๓๗๔. "ตถา กริสฺสามิ อหํ ภทฺนฺเต
ยถา ตฺวํ ภาสฺสี กาทฺหตฺถิ
ปาโตว อนฺเตปุริ ปาปุณิตฺวา
วกฺขามิ เต ราชฺโณ สมฺมุเข ตนฺ"ติ.

๓๗๔. "ข้าแต่ท่านกาฬหัตถิ ผู้เจริญ
ข้าพเจ้า จักกระทำตามที่ท่านสั่ง
เวลาเข้า ข้าพเจ้าเข้าไปถึงภายใน
พระราชวังแล้ว จักแถลงเหตุนั้น
แก่ท่าน เฉพาะพระพักตร์
พระเจ้าอยู่หัว".

ตตถ ภควาติ คารววจนํ. สเจ
ตฺวณฺติ "สจฺจํ นฺโช ภณฺติ อุตานุ
มรณฺภเยน มุสา ภณฺตี"ติ วิมฺสนฺโต
เอวมาห.

คำว่า ภควา ในคานานั้น เป็นคำ
กล่าวแสดงความเคารพ. ด้วยคำว่า
ถ้าท่าน ท่านเสนาบดีเมื่อจะทดลองดูว่า
"คนทำเครื่องต้นจะพูดคำจริง หรือพูดเท็จ
เพราะกลัวตายหนอ" จึงได้กล่าวอย่างนี้.

ตตถ สฺถารุณานีติ มนุสฺสสมฺมาภูกมฺมานิ.
สมฺมุเข ตนฺติ สมฺมุเข จตฺวา เอวํ
วเทยฺยาสี. โส สมฺปฏฺิจฺจนฺโต ตถาปี
คาถมาห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อันร้ายกาจ
ได้แก่ กรรมคือการฆ่ามนุษย์. คำว่า
เฉพาะพระพักตร์ ได้แก่ เจ้าจงยืนเฉพาะ
พระพักตร์ แล้วฟังกล่าวอย่างนี้. คนทำ
เครื่องต้นนั้น เมื่อจะรับคำสั่งได้กล่าว
คาถาแม้ด้วยประการนั้นแล.

อถ นํ เสนาปติ คาฬุหพนฺธนมเว
 สยาเปตฺวา วิภาตยา รตฺติยา อมฺจุเจหิ
 จ นาคเวหิ จ สหฺธิ มนฺเตตฺวา สพฺเพสุ
 เอกจฺจนฺทेषุ ชาเตสุ สพฺพภูจฺจาเนสุ
 อารกฺขํ จเปตฺวา นครํ หตฺถคตํ กตฺวา
 รสกสฺส คีวายํ มํสฺปจฺฉิ พนฺธิตฺวา
 อาทาย ราชนิเวสนํ ปาวิสฺสิ. สกฺลนฺครํ
 วิรวิ.

ราชา หิยุโย ภูตฺตปาตราโส สายํ
 มํสํปิ อลภิตฺวา “รสโก อิทานิ
 อาคมิสฺสตี”ติ นิสินฺโนว ตํ รตฺตี
 วิตินาเมตฺวา “อชฺชาปิ รสโก นาคจฺฉติ,
 นาครานนฺจ มหาสทฺโท สฺยุยติ, กิณฺนุ
 โข เอตนฺ”ติ วาตปาเนน โอโลเกนฺโต
 ตํ ตถา อานียมานํ ทิสฺวา “ปากฺกํ
 อิทํ การณํ ชาตนฺ”ติ จินฺเตตฺวา สตี
 ปจฺจุปฺภูจเปตฺวา ปลฺลงฺเกว นิสีทิ.
 กภาพฺหตฺถิปี นํ อุปสงฺกมิตฺวา อนฺยุญฺชิ.
 โสปีสฺส กเถสิ.

ลำดับนั้น ท่านเสนาบดีสั่งให้มัด
 คนทำเครื่องต้นนั้นให้มั่นคง เมื่อราตรี
 สว่างแล้ว จึงปรึกษากับพวกอำมาตย์
 และชาวเมือง เมื่อเกิดมีฉันทะเป็น
 อันเดียวกันทั้งหมด จึงวางอาร์กษาในที่
 ทุกแห่ง กระทำพระนครไว้ในเงื้อมมือ
 แล้วจึงผูกกระเช้าเนื้อ ไว้ที่คอของคนทำ
 เครื่องต้น พาตัวเข้าไปยังพระราชนิเวศน์.
 เสียงเซ็งแซ่ไปตลอดพระนครทั้งสิ้นแล้ว.

วันวานพระราชเสวยพระกระยาหารเช้า
 แล้ว ยังไม่ได้เนื้อในเวลาเย็น จึงประทับ
 นั่งรอทำด้วยหมายพระทัยว่า “คนทำ
 เครื่องต้นจักมาในบัดนี้” ทรงรออยู่จน
 ตลอดคืน ทรงดำริว่า “แม้ในวันนี้คนทำ
 เครื่องต้นก็ยังไม่มา” ทรงสดับเสียงดัง
 เซ็งแซ่ของชาวเมือง, จึงดำริว่า “นั่นเรื่อง
 อะไรกันหนอ” จึงทอดพระเนตรทางช่อง
 พระแกล ก็ได้ทรงเห็นคนทำเครื่องต้นนั้น
 ถูกเขานำมาด้วยประการอย่างนั้น ทรง
 ดำริว่า “เหตุนี้ปรากฏขึ้นแล้ว” ทรงตั้ง
 พระสติมั่นคง ประทับนั่งบนบัลลังก์.
 แม้ภาพหัตถิเสนาบดีเข้าไปเฝ้าพระองค์
 ทูลไต่สวนข้อความ แม้พระองค์ก็ทรง
 แกล้งแก่เสนาบดีนั้น.

ตมตถํ ปกาเสนุโต. สตุถา อาท

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อ
ความนั้น จึงตรัสว่า

๓๗๕. "ตโต รตฺยา วิวสเน
สุริยสุสุคฺคมนํ ปติ
กาไฟฺ รสกมาทาย
ราชานํ อุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ
อิทํ วจนมพฺรวิ.

๓๗๕. "แต่นั้น ครั้นราตรีสว่างแล้ว
พระอาทิตย์อุทัย กภาพัทธิ
เสนาบดี ได้นำตัวคนทำเครื่องต้น
เข้าเฝ้าพระราชา ครั้นเข้าเฝ้า
พระราชาแล้ว จึงได้กราบทูลคำนี้ว่า.

๓๗๖. สจฺจํ กิร มหาราช
รสโก เปสิโต ตยา
หนติ อิตฺถิปฺริเส
ตุวํ มํसानิ ขาทสฺสี"ติ.

๓๗๖. ข้าแต่มหाराช ได้ยินว่า คนทำ
เครื่องต้น ถูกพระองค์ใช้ไปฆ่า
หญิงและบุรุษเป็นอันมาก พระองค์
เสวยเนื้อมนุษย์ เป็นความจริง
พระเจ้าข้า".

ตโต ราชา อาท

ลำดับนั้น พระราชาตรัสตอบว่า

๓๗๗. "เอวเมว ตถา กภาพิ
รสโก เปสิโต มยา
มม อตฺถํ กโรนฺตสฺส
กิเมตํ ปรีภาสสี"ติ.

๓๗๗. "ดูกรท่านกภาพัทธิ เป็นความจริง
อย่างนั้น คนทำเครื่องต้นนั้น
เราใช้ไปเอง เมื่อมันทำประโยชน์
แก่เรา ท่านบริภาษมันทำไม".

ตตถ กภาพาติ กภาพิตฺถิ.
เอวเมวณฺติ เตชวณฺเตน เสนาปตินา
อนฺุญฺญชิตฺโต ราชา มุสา วตฺตุ
อสกุโกนฺุโต เอวมาห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า กภาพิ
ได้แก่ กภาพัทธิเสนาบดี. คำว่า
อย่างนั้นแหละ ความว่า พระราชา
ถูกเสนาบดีผู้มีเดชไต่สวน เมื่อไม่อาจจะ
ทรงให้การเท็จได้ จึงตรัสอย่างนี้.

ตตถ ตถาติ อิทํ ปุริมสุเสว เวจัน.
มม อตฺถนฺติ มม วุฑฺฒี.

กโรนฺตสุสาติ กโรนฺตํ. กิเมตฺนฺติ กสุมา
เอตํ ปริภาสสิ.

อถ ราชา “อโห ทุกฺกโร กโรสี”ติ
“กาฬหตฺถิ ตฺวํ นาม อญฺญํ ใจริ
อคเหตุวา มม เปสการิ คณฺหาเปสี”ติ,
ตสฺส ภยํ ชเนนฺโต กเถสิ.

ตํ สุตฺวา เสนาปติ “อัย สเกเนว
มุขเน ปฏิจานาติ, อโห สาหสิโก,
เอตตํ กาลิ มนุสฺสมํสา เอเตน
ชาทิตา, วาเรสุสามิ นนฺ”ติ จินฺตเตวา
อาห “มหाराช มา เอวํ กริ, มา
มนุสฺสมํสํ ชาทธา”ติ. ราชา อาห
“กาฬหตฺถิ กิ กเถสิ, นานิ อิต
วิรมิตุํ สกฺโกมี”ติ. “เทว สเจ ตฺวํ น
วิรมิสฺสสิ, อตฺตานํ ฏฺฐญฺจ ตฺวเมว
นสฺสิสฺสสิ”ติ. “เอวํ นสฺสนฺโตปี อหิ

คำนี้ว่า เป็นความจริง ในคานานัน
เป็นไวพจน์ของคำข้างหน้า. คำว่า
ประโยชน์แก่เรา คือความเจริญแก่เรา.

คำว่า ทำ คือกระทำอยู่. คำว่า ทำไม
ความว่า ท่านบริภาษมันเพราะเหตุอะไร.

ลำดับนั้น พระราชารับสั่งว่า “นำชมเขย
ท่านกระทำราชกิจยากที่คนอื่นจะกระทำ
ได้” ตรัสขู่เสนาบดีให้กลัวว่า “ดูกรท่าน
กาฬหตถี ท่านไม่จับใจอื่น ให้จับคนไข้
ของเรา”.

เสนาบดี สดับคำนั้นแล้วคิดว่า
“พระราชาทรงรับสารภาพด้วยพระโอษฐ์
ของพระองค์เอง พระองค์ทรงร้ายกาจ
เสวยเนื้อมนุษย์มาตลอดกาลถึงเพียงนี้
เราจักลองทูลห้ามพระองค์ดู” ดังนี้แล้ว
กราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराช ขอพระองค์
อย่าได้ทรงทำอย่างนี้ อย่าเสวยเนื้อมนุษย์
เลย”. พระราชาตรัสว่า “ดูกรท่าน
กาฬหตถี ท่านพูดอะไร เราไม่อาจดเว้น
เนื้อมนุษย์นี้ได้”. เสนาบดีทูลว่า “ขอเดชะ
ถ้าพระองค์งดเว้นไม่ได้ พระองค์เอง
นั้นแหละจักทำตนเอง และแวนแคว้นให้
พินาศ”. พระราชาตรัสว่า “แม้เราจักต้อง
พินาศด้วยอาการอย่างนี้ ก็ไม่อาจที่จะ

ตโต เนว วิรมิตุํ สกโกมี”ติ. ตโต
 เสนาปติ ตสฺส สญฺญาปนตฺถาย วตฺถุ
 อหริตฺวา ทสฺเสสิ

อดีตสมัย หิ กाल มหาสมุทรเท จ
 มหามัจฉา อหฺสุ. เตสุ อานนฺโท
 อุปนนฺโท อชฺโฌหาโรติ อิม ตโย
 มหามัจฉา ปญฺจโยชนสติกา. ติมิงฺคโล
 ติมิมิงฺคโล มหาติมิงฺคโลติ อิม ตโย
 มหามัจฉา สหสฺสโยชนิกา โหนฺติ เต
 สพฺเพปิ ปาสาณสวาลภกฺขา อหฺสุ.
 เตสุ อานนฺโท มหาสมุทรทสฺส เอกปฺสฺเส
 วสติ. ตํ พนฺน มัจฉา ทสฺสนาย
 อุปสงฺกมฺนฺติ, เอกทิวสํ “สปฺเพสํ
 ทฺวิปทจตฺตฺปทานํ ราชา ปญฺญาติ,
 อมฺหากํ ราชา นตฺถิ, มยเมกํ ราชานํ
 กริสฺสามา”ติ จินฺตเตตฺวา สปฺเพ
 เอกจฺจนฺทา หุตฺวา อานนฺทํ ราชานํ
 กริสฺสุ.

เต มัจฉา ตโต ปฏฺจาย ตสฺส สายํ
 ปาโต อุปฏฺจานํ คจฺจนฺติ.

งดเว้นเมื่อมนุษย์นั้นได้”. ลำดับนั้น
 เสนาบดีประสงค์จะให้ท้าวเธอรู้สึกพระองค์
 จึงนำเรื่องมาแสดงว่า

ในอดีตกาล ในมหาสมุทรแห่งหนึ่ง
 มีปลาใหญ่อยู่ ๖ ตัว. บรรดาปลาใหญ่
 ทั้ง ๖ ตัวนั้น ปลาใหญ่ ๓ ตัวเหล่านี้ คือ
 ปลาอานนทตัวหนึ่ง อุปนันทตัวหนึ่ง
 อชโฌหาระตัวหนึ่ง ยาว ๕๐๐ โยชน์.
 ปลาใหญ่ ๓ ตัวนี้ คือ ปลาติมิงคละ
 ตัวหนึ่ง ติมิมิงคละตัวหนึ่ง มหาติมิมิง-
 คละตัวหนึ่ง ยาว ๑,๐๐๐ โยชน์. ปลาใหญ่
 ทั้ง ๖ ตัว แม้ทั้งหมดนั้น กินกินและ
 ส่ายเป็นอาหาร. บรรดาปลาทั้ง ๖ ตัว
 นั้น ปลาอานนทอยู่ส่วนข้างหนึ่งของ
 มหาสมุทร. ผุ่งปลาเป็นอันมากพากัน
 เข้าไปหาปลาอานนทนั้น. วันหนึ่ง พวก
 ปลาเหล่านั้น คิดกันว่า “สัตว์สองเท้า
 และสัตว์สี่เท้าทั้งหมด ต่างก็มีพระราชา,
 พระราชาของพวกเขายังไม่มี, พวกเรา
 จักกระทำปลาตัวหนึ่ง ให้เป็นพระราชา”
 ทั้งหมดมีฉันทะเป็นอันเดียวกัน ตั้งปลา
 อานนทให้เป็นพระราชา.

จำเดิมแต่นั้นมา ปลาเหล่านั้นก็ไปที่บารุง
 ปลาอานนทนั้นทุกเวลาเช้าและเวลาเย็น.

อถกทิวส์ อานนุโท เอกสมิ
 ปพพเต ปาสาณเสวาลิ ขาทนุโต มจจัน
 อชานิตฺวา “เสวาลิ”ติ สญฺญาย เอกิ
 มจจัน ขาทิ. ตสฺส ตํ มंसฺ สกฺลสรีริ
 ฉาเทติ. โส “กี นุไซ อิทํ อติวีย
 มจฺจุน”ติ นีหริตฺวา โอลิเกนุโต
 มจฺจจนฺทํ ทิสฺวา “เอตฺตํ กาลิ
 อชานิตฺวา ขาทามิ”ติ จินฺเตตฺวา ตโต
 ปฏฺจาย “สายปี ปาโตปี มจฺจัน
 อฺปฏฺจัน อาคนฺตฺวา คมนกาเล เอกิ
 เทว มจฺเจ ขาทิสฺสามิ, ปากฺกํ กตฺวา
 ขาทียมาเนสุ จ เอโกปี มํ น
 อฺปสงฺกมิสฺสติ, สพฺเพปิ ปลาอิสฺสนฺติ,
 ปฏฺิจฺจนฺโน หุตฺวา ปจฺฉา โอสกฺกิตฺสกฺกิตฺ
 ปหริตฺวา ขาทิสฺสามิ”ติ ตถา อกาสิ.

เต มจฺฉา ปริกฺขยํ คจฺจนฺตา จินฺตยีสฺ
 “กฺุโต นุไซ ณาตีนิ ภยํ อฺปฺปชฺชตี”ติ.
 อเถโก ปณฺฑิตมจฺฉิ “มยฺหิ อานนฺทสฺส
 กิริยา น รุจฺจติ, ปริกฺคณฺหิสฺสามิ นนฺ”ติ
 มจฺเจสุ อฺปฏฺจัน คเตสุ อานนฺทสฺส
 กณฺณปตฺเต ปฏฺิจฺจนฺโน หุตฺวา อฏฺจาสิ.
 อานนฺโท มจฺเจ อฺยฺโยเซตฺวา สพฺพปจฺฉโต
 คจฺจนฺตํ ขาทิ. โส ปณฺฑิตมจฺฉิ ตํ

อยู่มาวันหนึ่ง ปลาอานนทกินหิน
 และสาหร่ายอยู่ที่ภูเขาแห่งหนึ่ง กินปลา
 ตัวหนึ่ง โดยสำคัญว่า “เป็นสาหร่าย”
 เพราะไม่รู้ว่าเป็นปลา เนื้อปลานั้นแผ่ไป
 ทั่วร่างของมัน. มันคิดว่า “นี่อะไรหนอ
 ช่างอร่อยเหลือเกิน” จึงคายออกมาดูเห็น
 เป็นชิ้นปลา คิดว่า “เราไม่รู้จักกินมานาน
 ถึงเพียงนี้” จำเดิมแต่นั้นก็คิดต่อไปว่า
 “ในเวลาพวกปลามาสู่ที่บ้ำรุงของเราทั้ง
 เวลาเช้าและเวลาเย็นแล้วกลับไป เราจัก
 กินปลาตัวหนึ่งหรือสองตัว แต่เมื่อเรากิน
 พวกมันอย่างเปิดเผย ปลาแม้ตัวหนึ่งก็จัก
 ไม่เข้าใกล้เรา, ปลาแม้ทั้งหมดจักพากัน
 หนีไป, เราจักต้องทำอย่างแนบเนียน
 จับปลาที่ค้ำับเราหลังที่สุดกิน” ดังนี้
 ได้กระทำตามที่ตนคิดไว้ทุกประการ.

ปลาเหล่านั้น เมื่อถึงความสิ้นไปโดย
 ลำดับ จึงคิดกันว่า “ภัยเกิดขึ้นแก่
 พวกญาติของเรา จากที่ไหนหนอแล”.
 ลำดับนั้น ปลาฉลาดตัวหนึ่งคิดว่า
 “กิริยาของปลาอานนทเราไม่ชอบใจเลย
 เราจักคอยจับมัน” เมื่อฝูงปลาไปสู่ที่บ้ำรุง
 แล้ว จึงได้แอบอยู่ที่โบหูของปลาอานนท.
 ปลาอานนท ได้ส่งฝูงปลาไปแล้วกินตัว
 ที่ไปที่หลังปลาทั้งหมดเสีย. ปลาฉลาด

กิริยัม ทิสฺวา อิตเรสฺส อารุเจสฺสิ. เต
สพฺเพปิ ภีตตลิตา ปลาเยสฺสุ.

อานนุโท ตโต ปฏฺจาย มจฺจมนฺส-
คิทฺฺเธน อญฺญํ โคจรั น คณฺหาติ. โส
ชฺชมจฺจาย ปิพฺโต กิลมนฺโต “กนฺ ฺนุชฺช
อิมเ คตา”ติ เต มจฺเจ ปฺริเยสนฺโต
เอกํ ปพฺพตํ ทิสฺวา “มม ภเยน อิมํ
ปพฺพตํ นิสฺสาย วสนฺติ มญฺเญ, ปพฺพตํ
ปฺริกฺขิปิตฺวา อุปฺธาเรสฺสามิ”ติ นงฺคุญฺเจน
จ สีสฺเสน จ อุโภา ปสฺสเส ปฺริกฺขิปิตฺวา
คณฺหิ.

ตโต “สพฺเพ อิท วสิสฺสสนฺติ กุโต
ปลาเยสฺสนฺติ”ติ ปพฺพตํ ปฺริกฺขิปิตฺวา
อตฺตโน นงฺคุญฺจํ ทิสฺวา “อโย มจฺจ
มํ วญฺเจตฺวา ปพฺพตํ นิสฺสาย วสติ”ติ
กุกฺกุโร ปญฺญาสโยชนมตฺตํ สกนงฺคุญฺจํ
ทพฺพหิ “อญฺญํ มจฺจนฺ”ติ สญฺญา
คเหตฺวา สฺสรุสฺสรายนฺโต ชาทิ. ทุกฺขา
เวทนา อุปฺปชฺชติ.

โลहितคฺนฺเธน มจฺจมา สนฺนิปตฺติวา
ลฺลอบฺจิตฺวา ชาทนฺตา ยาว สีสฺลํ อคฺมํสฺสุ.
มหาสรีรตฺตาย ปฺริวตฺเตตฺตํ อสฺสกุโณนฺโต

ตัวนั้นเห็นกิริยานั้นแล้ว จึงบอกแก่พวก
ปลานอกนี้. ปลาเหล่านั้น แม้ทั้งหมด
ตกใจกลัว พากันหนีไปแล้ว.

ตั้งแต่วันนั้นมา ปลาอานนที่ไม่ได้
กินอาหารอย่างอื่น เพราะติดใจเนื้อปลา.
ปลาอานนที่นั้น ถูกความหิวบีบบั่นแล้ว
ลำบากอยู่ คิดว่า “ปลาเหล่านี้ ไปซ่อน
อยู่ที่ไหนหนอ” เมื่อเที่ยวหาปลาเหล่านั้น
เห็นภูเขาลูกหนึ่ง คิดว่า “ชะรอย ปลา
เหล่านั้น จะอาศัยภูเขาลูกนี้อยู่ เพราะ
กลัวเรา เราจะลองโอบภูเขาตรวจดู”
จึงเอาหางและหัว โอบภูเขาไว้โดยรอบ
ทั้งสองข้าง.

ลำดับนั้น ปลาอานนที่คิดต่อไปว่า “ปลา
ทั้งหมดจักต้องอยู่ในที่นี้ จักหนีไปไหนได้”
แล้วโอบภูเขาไว้ มองเห็นหางของตน
แล้วคิดว่า “ปลาตัวนี้ ลวงเราแอบภูเขา
อยู่” โกรธแล้วจึงชูหางของตนประมาณ
๕๐ โยชน์ไว้มั่นคง ด้วยสำคัญว่า
“ปลาอื่น” แล้วเคี้ยวกินอย่างตะกละ
ตะกลาม เกิดทุกขเวทนาขึ้น.

พวกปลามารวมกันแล้ว เพราะกลิ่นเลือด
ลากออกมากินจนตลอดศีรษะได้ไปแล้ว.
ปลาอานนที่ไม่อาจกลับตัวได้ เพราะ

ตตฺถเว ชีวิตกฺขยํ ปาปฺภูณิ. ปพฺพุตฺตราชสิ
วีย อฏฺฐิจฺจราชสิ อโหสิ. อากาสจฺจาริโน
ตาปสฺสปริพฺพชกกา มนุสฺสสาณํ กถยีสฺสุ.
สกลชมฺพทึเป มนุสฺสสา ชานีสฺสุ. ตํ วตฺถุ
อาหริตฺวา ทสฺสเสนฺโต กาทฺหตฺถึ อาห

๓๗๘. "อานนฺโท สพฺพมจฺฉานํ
ชาทิตฺวา รสคิทฺธิมา
ปริกฺขีณาย ปริสาย
อตฺตานิ ชาทียา มโต.

๓๗๙. เหวํ ปมตฺโต รสคารเว รโต
พาโล ยที อายติ นาวพฺพชฺฌสิ
วิธมฺม ปฺตฺเต จชฺชิ ฅาตเก จ
ปฺริวตฺติยา อตฺตานิณฺนเวว ชาทติ.

๓๘๐. อิทํ เต สุตฺวาน วิเคตฺตุ ฅนฺโท
มา ภกฺขยิ ราช มนุสฺสมํสํ
มา ตฺวํ อิมํ เกวลํ วาริชฺชเว
ทฺวิปทาธิป สฺสญฺณมกาสิ ฏฺฐนฺ"ติ.

ตัวใหญ่ถึงความตายในที่นั่นเอง. กอง
กระดูกได้เป็นเหมือนกองภูเขา พวกดาบส
และปริพาชก ผู้เที่ยวทางอากาศได้มาแล้ว
ให้พวกมนุษย์ฟัง. พวกมนุษย์ในชมพูทวีป
ทั้งหมด จึงรู้กันแล้ว. กาทหตถึเสนาบดี
เมื่อนำเรื่องนั้นมาแสดง จึงกล่าวว่า

๓๗๘. "ปลาอานนท์ ผู้ติดในรสของปลา
ทุกชนิด กินปลาพวกเดียวกัน
จนหมด เมื่อบริษัทหมดไป
ก็กินตัวเองตายแล้ว.

๓๗๙. พระองค์เป็นผู้ประมาทแล้ว ยินดี
หนักในรสอย่างนี้ ถ้ายังเป็นพาล
ไม่รู้สึกต่อไป จำจะต้องละทิ้ง
พระโอรส พระมเหสี และพระ
ประยูรญาติ กลับเสวยพระองค์
เอง เหมือนอย่างปลาอานนท์
ฉะนั้น.

๓๘๐. เพราะได้สดับเรื่องนี้ ขอความพอ
พระทัยของพระองค์ จงคลายไป
ข้าแต่พระราชา ผู้เป็นใหญ่กว่า
มนุษย์ ขอพระองค์ อย่าได้โปรด
เสวยเนื้อมนุษย์เลย อย่าได้ทรง
ทำแค้นแค้นทั้งมวลนี้ให้ว่างเปล่า
เหมือนอย่างปลา ฉะนั้นเลย".

ตตถ อานนุโทธิ มหาราช อตีตสมิ
 กालะ มหาสมุทเท ปณฺจสโตยชนิกอ
 อานนุโทธิ นาม มหามจฺโจ สพุเพสฺ
 มจฺฉานํ ราชชา สมุทฺทสฺส เอกปฺสฺเส
 จิตฺ. **ชาติตฺวาติ** สกชาติกานํ มจฺฉานํ
 รสคิทธิมา มจฺฉะ ชาติตฺวา. **ปริกฺขิณายาติ**
 มจฺฉปฺริสาย ขยํ ปตฺตตาย.

อตุตฺตานนฺติ อณฺณํ โคจฺริ อคฺเหตฺวา
 ปพฺพตฺติ ปริกฺขิปนฺโต ปณฺณาสโยชนมตฺตํ
 อตฺตโน นงฺคภูจฺชนนฺทํ มจฺฉสณฺณาย
 ชาติตฺวา มโต มรณฺปฺตฺโต อิทานิ
 มหาสมุทฺเท ปพฺพตฺมตฺโต อภูจฺริสสิ
 อโหสิ. **เอวํ ปมตฺโตติ** เอวํปิ ยถา
 มหามจฺโจ อานนุโทธิ, เอวํ ตถา ตฺวํ
 ตณฺหาย คิทธิโต หุตฺวา ปมตฺโต
 ปมาทภาวมาปฺนฺโน.

รสคารเว รโตติ มนุสฺสมํสฺส
 รสคารเว รตฺโต อติรตฺตจิตฺโต อโหสิ.
พาลีติ ยทิ ตฺวํ พาลี ทฺปฺปณฺโณ
 อายตี อนาคตะ อฺปฺปชฺชนกทฺทฺขํ

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ปลา
 อานนฺท์ ความว่า ข้าแต่มหाराช ใน
 กาลนานมาแล้ว ในมหาสมุทรนี้มีปลาใหญ่
 ตัวหนึ่งชื่ออานนฺท์ ตัวยาว ๕๐๐ โยชน์
 เป็นพระราชอาของพวกปลาทั้งหมด อาศัย
 อยู่ที่ข้างหนึ่งของมหาสมุทร. คำว่า กิน
 คือ ปลาอานนฺท์ติดอยู่ในรสของปลา
 ทั้งหลาย ที่เป็นพวกเดียวกันกับตน
 กินปลาทั้งหลาย. คำว่า หมดไป คือ
 เมื่อฝูงปลา ถึงความสิ้นแล้ว.

คำว่า ตัวเอง ความว่า ปลาอานนฺท์นั้น
 ไม่จับอาหารอื่น โอบอุ้มเอาไว้ เคี้ยวกิน
 ท่อนหางของตนยาวประมาณ ๕๐ โยชน์
 ด้วยสำคัญว่าเป็นปลา ตายแล้ว คือถึง
 ความตาย บัดนี้ กองกระดูกประมาณ
 เท่าภูเขา ได้มีแล้วในมหาสมุทร. คำว่า
 เป็นผู้ประมาทแล้วอย่างนี้ ความว่า
 พระองค์เป็นผู้ติดอยู่ในตัณหา ทรง
 ประมาทแล้ว คือถึงความเป็นผู้ประมาท
 เหมือนปลาใหญ่อานนฺท์ แม้ฉะนั้น.

คำว่า ยินดีหนักในรส คือเป็นผู้
 ยินดีแล้ว คือมีพระทัยยินดียิ่งในการเสพ
 รสของเนื้อมนุษย์. คำว่า ถ้ายังเป็นพาล
 ความว่า ถ้าพระองค์ยังเป็นพาล มี

นาวพชฺฌสิ น ชานาสีติ อตุโธ.

วิธมฺมาติ วิธเมตฺวา วินาสฺเสตฺวา. ปุตุเต
จํติ ปุตุเต ภริยาโย จ.

ฅาตเก จํติ ฅาตเก สหายเก จ.
ปริวตฺติยาติ อณฺณํ อหารํ อลภิตฺวา
ชฺชจฺจาย ปิพฺพิโต สกลนคฺรี ปริวตฺติย
วิจฺจิตฺวา มนุสฺสมํสํ อลภิตฺวา อตฺตํ
ชาทนฺโต อานนฺโท มหามจฺจโธ วิย
อตฺตํณฺณเวยว ชาทติ.

อิทฺนฺเต สุตฺวานาติ มหาราช เต
ตฺยํหํ มยา อานีตํ อุทาทรณํ สุตฺวาน.
ณฺนฺโท วิเคตฺติ วิคจฺจตุ วิรมตฺ. มา
ภกฺขยีติ ราช มนุสฺสมํสํ มา ภกฺขยิ
มา ชาทิ.

มา ตฺวํ อิมํ เกวลนฺติ มหาสมฺมุทํ
สฺญณฺณํ กโรนฺโต วาริชฺช อานนฺโท มจฺจโธ
อิว.

ปัญญาทราวม มิได้รู้สึก คือไม่ทรงทราบ
ความทุกข์จะเกิดขึ้นในอนาคต.

คำว่า จำต้องละ คือทำลายให้พินาศ
แล้ว. คำว่า พระโอรส คือพระโอรส
และพระชายาทั้งหลาย.

คำว่า และพระประยูรญาติ คือพระ
ประยูรญาติ และพระสหายทั้งหลาย.
คำว่า กลับ ความว่า พระองค์ไม่ได้
อาหารอย่างอื่น ถูกความหิวบีบคั้นแล้ว
กลับเที่ยววนเวียนไปทั่วพระนคร ครั้น
ไม่ได้เนื้อมนุษย์ก็จะกินตนเองนั้นแล
เหมือนปลาใหญ่อานนทิกินตนเอง ฉะนั้น.

คำว่า เพราะได้สดับเรื่องนี้ ขอ
ความพอพระทัยของพระองค์จงคลายไป
คือ ข้าแต่มหาราช เพราะพระองค์ทรง
สดับอุทาทรณที่ข้าพระองค์นำมาแล้ว.
คำว่า ขอความพอพระทัยจงคลายไป
ได้แก่ จงปราศไป คือจงงดเว้น. คำว่า
อย่าได้โปรดเสวย ความว่า ข้าแต่
พระราชา ขอพระองค์จงอย่าเสวย คือ
อย่าทรงบริโภคเนื้อมนุษย์เลย.

คำว่า ขอพระองค์อย่าได้ทรงทำ
แวนแคว้นทั้งมวลนี้ (ให้ว่างเปล่า)
ความว่า เหมือนปลาอานนทซึ่งเป็น

ทวิปทาธิปาติ โภ ทวิปทานัน มนุสฺसानัน
อิสฺสร มหาราช ตวั เกวลัน สจฺจโต อิมัน
ตว กาสีกรฎฺจัน นครัน สุนฺณัน มา
อกาสีติ อตฺถเ.

ตํ สุตฺวา ราชาน "โภ กภาพฺหตฺถิ
ตวเมว อูปมํ ชานาสี อหิปิ น
ชานามิ"ติ มนุสฺสมันสคิทฺฐตาย ปฺรเวณก-
วตฺถุ อหริตฺวา ทสฺเสนฺนโต อห

๓๘๑. "สุชาโต นาม มาเนน
โอรโส ตสฺส อตฺรโช
ชมฺพฺเปสึ อลทฺธาน
มโต โส ตสฺส สงฺขเย.

๓๘๒. เอวเมว อหิ กภาพิ
ภุตฺวา ภกฺขัน รสฺสุตฺตมํ
อลทฺธา มานุสฺสํ มิสฺสํ
มณฺเฎ เหสฺสามิ ชีวิตนฺ"ติ.

สัตว์น้ำ กระทำมหาสมุทรให้ว่างเปล่า
ฉะนั้น.

คำว่า ผู้เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ ความว่า
ข้าแต่มหाराช ผู้เป็นใหญ่กว่ามนุษย์
ผู้เป็นสัตว์๒เท้า ผู้เจริญ โดยความสัตย์
ขอพระองค์อย่าได้ทรงกระทำพระนคร
คือแคว้นกาสิทั้งหมด ของพระองค์นี้
ให้ว่างเปล่าเลย.

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว
จึงตรัสว่า "ดูกรท่านกภาพหัตถิผู้เจริญ
ท่านผู้เดียว รู้เรื่องเปรียบเทียบหรือ
เข้าใจว่าแม้ตัวเราก็คงไม่รู้บ้างละซิ"
เพราะพระองค์ ติดอยู่ในเนื้อมนุษย์
เมื่อจะนำเรื่องเก่า ๆ มาแสดง จึงตรัสว่า

๓๘๑. "กุฎุมพินามว่าสุชาตนั้น เป็นโอรส
เกิดแต่ตัวของเขา ไม่ได้ขึ้นนมพู่
เขาตายแล้ว เพราะสิ้นขึ้นนมพู่
ฉันใด.

๓๘๒. ดูกรท่านกภาพหัตถิ ตัวเราก็คงฉันนั้น
เคยบริโภคอาหาร มีรสอันสูงสุด
แล้ว ไม่ได้เนื้อมนุษย์ เห็นจะต้อง
สละชีวิตไปเป็นแน่".

ตตถ ตสฺสาติ ตสฺส สุชาตสฺส.

อตีเต พาราณสียํ สุชาโต
นาม กุญฺมพีโก โลกมพิลเสวนตถาย
หิมวตโต อาคตานิ ปญฺจ อีสีสตานิ
ทิสฺวา เต อตฺตโน อุตฺตยานะ
วสาเปตฺวา อุปฺภูจฺหิ. สมฺเว จสฺส นิจฺจํ
ปญฺจสตมตฺตา ภิกฺขวา อหฺลํ. เต
ปน ตาปสา กทาจิ ชนฺปะเท ภิกฺขวย
จรวฺตติ มหาชมฺพุเปสึปี อหริตฺวา
ชาทนฺติ.

เตสํ ชมฺพุเปสึ อหริตฺวา ชาทนกาเล
สุชาโต จินฺเตสิ “อชฺช ภาทนฺตา ตโย
จตฺตาโร ทิวสา อนาคจฺจนฺตา กหํ นุโข
คตา”ติ. โส ปุตฺตํ อตฺตโน อญฺคฺลียํ
คาหาเปตฺวา เตสํ ภาตฺตกิจฺจกาเล ตตฺถ
อคมาสิ. ตสฺมี สมเย มหุลฺลกานํ
มุขวิภฺวาเลนอุทกํ ทตฺวา สพุพนวโก
ชมฺพุเปสึ ชาทติ.

สุชาโต ตาปเส วนฺทิตฺวา นิสินฺโนว
“กึ ภาเน ชาทถา”ติ ปุจฺฉิ. นวโก
“มหาชมฺพุเปสึ ชาทามิ อวฺโส”ติ. ตํ
สุตฺวา กุมารโ ปิปาสํ อุปฺปาเทสิ. อถสฺส

บรฺรดาคำเหล่านั้น คำว่า เขา
ได้แก่ กุญฺมพี ชื่อสุชาตนั้น.

ในอดีตกาล กุญฺมพีชื่อว่าสุชาต
ในพระนครพาราณสี เห็นฤาษี ๕๐๐ ตน
มาจากป่าหิมพานต์ เพื่อต้องการจะฉัน
อาหารอันมีรสเค็มและเปรี้ยว นิมนต์ฤาษี
เหล่านั้น ให้อยู่ในสวนของตน บำรุง
อย่างดี, ก็ในเรือนของกุญฺมพีนั้น ได้จัด
ภิกษาประมาณ ๕๐๐ สำรับ ไว้เป็นนิตย์.
แต่ฤาษีเหล่านั้น บางคราว ก็ไปเที่ยว
ภิกษาในชนบท นำขึ้นชมพู่ใหญ่
มาฉันบ้าง.

ในเวลาทีฤาษีเหล่านั้น นำขึ้นชมพู่มาฉัน
สุชาตคิดว่า “พระผู้เป็นเจ้าของทั้งหลายไม่มา
๓-๔ วัน ในวันนี้ไปไหนหนอ”. เขาให้บุตร
จับนิ้วมือของตน จูงไปในสำนักของฤาษี
เหล่านั้น ในเวลาที่ท่านกำลังฉัน.
เวลานั้น ฤาษีที่เป็นนวกะที่สุดให้น้ำ
บ้วนปาก แก่ฤาษีผู้ใหญ่อันทั้งหลายแล้ว
ฉันขึ้นชมพู่อยู่.

สุชาตไหว้ดาบสทั้งหลายแล้ว นั่งถามว่า
“พระผู้เป็นเจ้าของฉันอะไรครับ”. ฤาษีใหม่
ตอบว่า “ดูกรท่านผู้มีอายุ เราฉันขึ้น
ชมพู่ใหญ่”. กุมารได้ยินคำนั้นแล้วเกิด

คณเชฏฐโก โถกั ทาเปสิ. โส ตั
 ขาทิตฺวา รเส พชฺฌิตฺวา “ชมฺพฺเปสิ
 เม เทถ, ชมฺพฺเปสิ เม เทถา”ติ
 ปฺนปฺปฺนั ยาจิ.

กุกฺกมฺปิโก ฌมฺมํ สุนฺนโต “ปฺตฺตก มา
 วิริวึ เคหิ คนฺตฺวา ขาทิสฺสสิ”ติ ตั
 วญฺเจตฺวา “อิมิ นิสฺสาย ภาทฺนฺตา
 อุกฺกณฺเจยฺยฺนุ”ติ ตั สมฺสฺสาเสนฺโต
 อิลิณฺณิ อนาปฺจฺจิตฺวาว เคหิ คโต.
 คตฺกาลโต ปฏฺจาย จ ตสฺส ปฺตฺโต
 “ชมฺพฺเปสิ เม เทถา”ติ ปริเทวึ.

อิลิโยปิ “อิธ จิรั วสิมฺหา”ติ วตฺวา
 หิมวฺนฺตเมว คตา. อาราเม อิสโย
 อปฺสฺสนฺโต ตสฺส อมฺพชฺมฺพฺปนฺสโมจาทีนั
 เปสิโย มรฺสฺกขรฺสยฺตฺตา อทาสิ. ตาปิสฺส
 ชิวฺหคฺเค จปิตฺมตฺตาว หลาหลวิสสทิสฺสา
 โหนฺติ. โส สตฺตาทิ นิราหาโร หุตฺวา
 ชีวิตฺกฺขยํ ปาปฺณิ. ราชฺา อิทํ การณั
 อاهرิตฺวา ทสฺเสนฺโต เอวมาห.

ความอยากขึ้น. ลำดับนั้น ท่านเจ้าคณะ
 จึงสั่งให้เขา ให้ขึ้นชมพูนั่นแก่เด็ก
 หน้อยหนึ่ง. เขากินขึ้นชมพูนั่นแล้ว ติดใจ
 ในรส รบเร้าขออยู่บ่อย ๆ ว่า “ท่านจงให้
 ขึ้นชมพู่แก่เรา ท่านจงให้ขึ้นชมพู่แก่เรา”
 ดังนี้.

กุกฺกมฺพีกําลังพึงธรรม พุทฺธวงฺบุตรฺนัว่า
 “อย่าร้องไปเลยลูก. เจ้ากลับบ้านแล้วจัก
 ได้กิน” คิดว่า “พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย
 พึงรำคาญเพราะอาศัยบุตรของเรา”
 ปลอบบุตรอยู่ ยังไม่ทันลาพวกฤาษีก็กลับ
 ไปบ้าน. ตั้งแต่ไปถึงบ้านแล้ว บุตรของ
 เขาก็รบเร้าว่า “พ่อจงให้ขึ้นชมพู่แก่ฉัน”.

แม้ฤาษีก็กล่าวว่ “พวกเราอยู่ที่นี้
 นานแล้ว”. จึงพากันกลับไปป่าหิมพานต์
 ตามเดิม. กุกฺกมฺพึเมื่อไม่พบฤาษีทั้งหลาย
 ในอาราม ได้ให้ขึ้นผลไม้ทั้งหลายมีมะม่วง
 ชมพู่ขนุนและกล้วยเป็นต้น คลุก
 ด้วยน้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวดแก่บุตรนั้น.
 แม้ขึ้นผลไม้เหล่านั้น พอวางลงที่ปลายลิ้น
 ของเขาก็เหมือนยาพิษที่ร้ายแรง. เขาอด
 อาหารอยู่ ๗ วัน ถึงความสิ้นชีวิตแล้ว.
 พระราชา เมื่อทรงนำเหตุนี้มาแสดง
 จึงตรัสอย่างนี้.

ตสฺส สํขเยติ ตสฺสา ชมฺพุเปสฺยา ขเย
อญฺญํ อหารํ อนาหริตฺวา มโต.

ภกฺขณฺติ ขาทนียํ. รสฺตุตฺตมนฺติ อุตฺตมรสํ.
เหฺสฺสามีติ ชเหฺสฺสามิ. หิสฺสามีติปิ
ปาโง.

ตโต กาทฺหตฺถิ "อัยํ ราชฺา อติวีย
รสคิทฺุโ อปรานิปิสฺส อูทาหรณานิ
อาหริสฺสามี"ติ จินฺเตตฺตฺวา "มหาราช
วิรมาหิ"ติ อาห. โส "อหํ มนุสฺสมํสา
วิรมิตฺุ น สกฺโกมี"ติ "เทว สเจ น
วิรมิสฺสสิ, ภาติมณฺฑลโต เจว รชฺชสิริโต
จ ตฺวํ ปริหายิสฺสสิ

อตีตสฺมี หิ มหาราช อธิ
พาราณสียํ ปญฺจสีลรกฺขิตํ เสฏฺฐิจกฺลํ
อโหสิ. ตสฺส กุลสฺส เอกปฺตฺตโก อโหสิ
มาตาปิตฺุณํ ปิโย มนาโป ปณฺทิตो
ติณฺณํ เวทานํ ปารคฺุ. โส สมวเยหิ
ตรฺุณฺเหหิ สทฺุธิ คณฺพนฺุเหหิ วิจฺริ. เสเส
คณฺพนฺุธา มจฺจมํสาทีนฺิ ขาทฺนฺุตา สุริ

คำว่ เพราะสิ้นไปแห่งชั้นชมพู่นั้น คือ
เพราะสิ้นไปแห่งชั้นชมพู่นั้น บุตรของ
สุชาตกินอาหารอย่างอื่น ตายแล้ว.

คำว่ อาหาร ได้แก่ ของควรเคี้ยว.
คำว่ รสอันสูงสุด คือมีรสอันอุดม.
คำว่ ละ คือจักละ. พระบาลีว่
หิสฺสามิ ดังนี้ก็มี.

ลำดับนั้น กาทหัตถิเสนาบดีคิดว่า
"พระราชานี้ ทรงติดอยู่ในรสเหลือเกิน
เราจักนำอุทาหรณ์แม้อื่นอีกมาแสดงแก่
พระราชานัน้จัก" จึงทูลว่ "ข้าแต่
มหาราช ขอพระองค์จงทรงงดเสียเถิด".
พระราชานัน้ตรัสว่ "เราไม่อาจจะงดเว้น
เนื้อมนุษย์ได้". เสนาบดีทูลว่ "ขอเดชะ
ถ้าพระองค์ไม่ทรงงดเว้น พระองค์จัก
เสื่อมจากพระญาติวงศ์และสิริราชสมบัติ.
(แล้วเล่าเรื่องถวายเป็นดังต่อไปนี้)

ข้าแต่มหาราช ก็ในอดีตกาลใน
เมืองพาราณสนี้ มีสกุลเศรษฐีรักษาศีล ๕
อยู่สกุลหนึ่ง. ตระกูลนั้นมีบุตรอยู่คนหนึ่ง
เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ ของมารดาบิดา
เป็นคนฉลาดเรียนจบไตรเพท. มาณพนั้น
ได้ไปเที่ยวกับพวกเพื่อนหนุ่ม ๆ มีวัยรุ่นราว
คราวเดียวกัน. พวกเพื่อนที่เหลือกินปลา

ปิวนฺติ. มาณโว มํสาทีนิ น ขาทติ
 สุริ น ปิวติ. เต จินฺตยีสฺสุ “อัย สุธา
 อปิวนฺโต อมฺหากํ มฺลํ น เทติ,
 อุปาเยน นํ สุริ ปายาเปสุสามา”ติ.

เต สนฺนิปตติวฺวา “สมฺม อุยฺยานเ ฉนกีฬิ
 กีฬิสฺสามา”ติ อายํสุ. “สมฺม ตฺเมห
 สุริ ปิวถ, อหํ น ปิวามิ, ตฺเมห
 คจฺจถา”ติ. “สมฺม ตว ปานตฺถาย ชีริ
 คณฺหาเปสุสามา”ติ. โส “สาธฺว”ติ
 สมฺปฺฏิจฺฉิ. ฐตฺตา อุยฺยานํ คณฺตฺวา
 ปทฺมิณีปตฺเตสุ ติชิณฺสุริ พนฺธิตฺวา
 จปยีสฺสุ.

อถ เนสํ ปานกาเล มาณวสุส ชีริ
 อุปนยีสฺสุ. เอโก ฐตฺโต “ไปกฺขรมฺหํ โภ
 อหารถา”ติ เต อหาราเปตฺวา
 ปทฺมิณีปตฺตปฺภูํ คเหตุวฺวา เหฏฺฐา จิทฺทํ
 กตฺวา องฺคุลี มุเข จเปตฺวา อากทฺตฺมิ.
 เอวํ อิตเรปิ อหาราเปตฺวา ปิวีสฺสุ.
 มาณโว “กิมตฺนํ”ติ ปฺจฺฉิ. “ไปกฺขรมฺหํ

และเนื้อเป็นต้น ต้มสุธา. มาณพไม่กินเนื้อ
 เป็นต้น ไม่ต้มสุธา. สหายเหล่านั้น
 จึงคิดว่า “มาณพนี้เมื่อไม่ต้มสุธา ก็จะไม่
 ใช้จ่ายค่าสุธาให้แก่พวกเรา พวกเราจัก
 หาอุบายให้เขาต้มสุธาจนได้”.

พวกเพื่อนเหล่านั้น ประชุมกันแล้ว พุด
 กะเขาว่า “เพื่อนเอ๋ย พวกเราจักเล่น
 มหรสพในสวน”. เขาพุดว่า “เพื่อนเอ๋ย
 พวกท่านต้มสุธา เราไม่ต้ม. พวกท่าน
 นั้นแหละจงไปกันเถิด”. พวกเพื่อน
 กล่าววว่า “เพื่อนเอ๋ย พวกเราจักให้เอา
 น้ำนมไปให้ท่านต้ม”. มาณพนั้นจึงรับ
 คำว่า “ดี” (เราจะไปด้วย). พวกนักเลง
 ไปถึงสวนแล้ว ห่อสุธาอย่างแรงวางไว้ที่
 ไบบัวทั้งหลาย.

ลำดับนั้น ในเวลาที่พวกเขาจะต้มสุธา
 พวกเขาจึงส่งน้ำนมให้มาณพ. นักเลง
 คนหนึ่งพุดขึ้นว่า “ผู้เจริญ ท่านจงเอา
 น้ำผึ้งไบบัวมา” ให้พวกเพื่อนเหล่านั้น
 นำห่อสุธามาแล้วจับห่อไบบัวเจาะให้เป็นช่อง
 เบื้องต่ำ เอานิ้วมืออุดไว้ที่ปากแล้วยกมา.
 พวกเขาให้น้ำแม่ห่อสุธานอกนี้มาต้มแล้ว
 ด้วยอาการอย่างนี้. มาณพถามว่า “นั่น
 ห่ออะไร”. เขาบอกวว่า “นี่ชื่อว่าน้ำผึ้ง

นามา"ติ. "อหंपิ โถกั ลภิสฺสามิ"ติ.
 "เทถ โภ"ติ ตสฺสาปิ ทาปยีสฺ. โส
 โปกฺขรมณฺสญฺญาย สฺริ ปิวิ. อถ ตสฺส
 อญฺคารปกฺกมฺสํ อทฺสฺ. ตํปิ ขาทิ.

เอวมสฺส ปุณฺปุณฺนิ ปิวนุตสฺส มตฺตกาเล
 "น เอตํ โปกฺขรมณฺ, สฺรา เอสา"ติ วทิสฺ.
 โส "เอตฺตกั กาลํ เอว มณฺรฺรลํ น
 ชานามิ, อاهرถ โภนฺโต สฺรณฺ"ติ อาท.
 ปุณฺปิ อทฺสฺ. ปิปาสา มหตี อโหสิ.
 อถสฺส ปุณฺปุณฺนิ ยาจนุตสฺส "ซีณา"ติ
 วทิสฺ. โส "หนฺท ตํ โภ สฺริ
 อاهرถา"ติ อญฺคฺลิมุทฺทิกํ อทาสิ. โส
 สกฺลทิวสํ เตหิ สทฺธิ ปิวิตฺวา มตฺโต
 รตฺตกฺโข กมฺปนฺโต วิลปนฺโต เคหํ
 คนฺตฺวา นิปชฺชติ.

อถสฺส ปิตา สฺราย ปิตภาวํ ฅตฺวา
 วิคเตปิสฺส มเท "ตาท อยฺตฺตนฺเต กตํ
 เสฏฺฐิกฺกุเล ชาเตน สฺริ ปิวนฺเตน, มา
 ปุณฺ เอวมกาสี"ติ อาท. "ตาท โภ

ไบบัว". มาณพฺพุดว่า "แม้ฉันก็จักได้
 หน้อยหนึ่ง". พวกนักเลงเหล่านั้้นพูดว่า
 "พวกท่านจงให้เถิด" แล้วสั่งให้แม่แก่เขา.
 มาณพฺนั้น ตีมฺสุราด้วยสำคัญว่าน้ำผึ้ง
 ไบบัว. ลำดับนั้น พวกเพื่อนได้ให้เนื้อปิ้ง
 ที่สุกบนถ่านเพลิงแก่เขา. มาณพฺนั้น
 กินเนื้อปิ้งเมื่อนั้นแล้ว.

เมื่อมาณพฺนั้นดื่มอยู่บ่อย ๆ เข้าอย่างนี้
 ในเวลาที่เขาเมาแล้ว พวกเพื่อนจึงบอกว่า
 "นั่นไม่ใช่น้ำผึ้งไบบัว นั่นคือสุรา". มาณพ
 นั้นจึงกล่าววว่า "เราไม่รู้จักรสอร่อยอย่างนี้
 มาเป็นเวลาเพียงนี้, ท่านผู้เจริญจงนำสุรา
 มาอีก". พวกนักเลงเหล่านั้้นจึงได้ให้สุรา
 อีก. ความอยากได้มีมาก. ลำดับนั้น
 เมื่อมาณพฺนั้นขออยู่บ่อย ๆ พวกเพื่อน
 จึงบอกว่า "สุราหมดแล้ว": มาณพฺนั้น
 จึงส่งแหวนให้พร้อมกั้บกล่าวว่า "จงเอา
 สุรามาเถิดเพื่อน". เขาดื่มกั้บเพื่อนเหล่านั้้น
 ตลอดวัน เมาจนตาแดงตัวสั่น พุดอ้อแอ้
 ไปถึงบ้านนอนแล้ว.

ลำดับนั้น บิดาของเขาทราบความที่ลูก
 ดื่มสุรา เมื่อลูกสร้างเมาแล้วจึงพูดว่า
 "ดูกรพ่อ เจ้าเกิดในตระกูลเศรษฐีดื่มสุรา
 ทำสิ่งที่ไม่สมควรแล้ว เจ้าอย่ากระทำ

มยุหิ โทโส"ติ. สุราย ปิตภาเวนา"ติ.
"ตาต ก็ กเถสิ, มยา เอวรูปี มธรรสึ
เอตตักิ กาลิ อลทุรูปุพพนุ"ติ.

พฺราหฺมณเณ ปุณฺปนุํ ยาจิ. โสปี "น
สกโกมิ วิรมิตฺนุ"ติ อห. อถ
พฺราหฺมณเณ "เอวํ สนฺเต อมฺหากิ กุลวฺโส
อุปจฺฉิขฺชิสฺสตี ธนญฺจ วินฺสฺสิสฺสตี"ติ
จินฺเตตฺวา คาถมาห

๓๘๓."มาณว อภิรุโปสิ
กุลเ ชาโตสิ โสตุถิเย
น ตฺวํ อรหสิ ตาต
อภกฺขิ ภกฺขเยตเว"ติ.

ตตถ อภกฺขิ ภกฺขเยตเวติ
อภกฺขิตพฺพยุตฺตักิ ภกฺขยิตฺตุ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา "ตาต วิรมาหิ,
สเจ น วิรมิสฺสสิ, กามา จ อิตฺโต เคหา
จ นิกฺขม, ตว ฐฺญา ปพฺพาชนียกมฺมํ
กาเรสฺสามิ"ติ อห. มาณโว "เอวํ

อย่างนี้อีก" เขากล่าวว่า คุณพ่อครับ
ผมมีความผิดอะไร". บิดากล่าวว่า "เจ้า
มีความผิดเพราะเจ้าดื่มสุรา". เขาพูดว่า
"คุณพ่อพูดอะไร รสอร่อยเช่นนี้ ผมไม่
เคยได้ดื่มมาตลอดเวลาเพียงเท่านี้".

พราหมณ์ผู้บิดา ขอร้องอยู่บ่อย ๆ.
แม้มาณพนั้นก็กล่าวว่า "ผมไม่อาจจะ
งดดื่มได้". ลำดับนั้น พราหมณ์จึงคิดว่า
"เมื่อเป็นเช่นนี้ วงศ์สกุลของเราจัก
ขาดสูญ และทรัพย์ก็จักพินาศด้วย"
ดังนี้แล้ว จึงกล่าวคาถาว่า

๓๘๓. "ดูกรรมาณพ เจ้าเป็นผู้มีรูปร่าง
เกิดในตระกูลพราหมณ์โสตุถิยะ
เจ้าไม่ควรกิน สิ่งที่ไม่ควรกิน
นะพ่อ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ไม่ควร
กินสิ่งที่ไม่ควรกิน** หมายความว่า เจ้า
ไม่สมควรที่จะกินสิ่งที่เจ้าไม่น่าจะกินเลย.

ก็แลบิดา ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
จึงกล่าวต่อไปว่า "ลูกเอ๋ย เจ้าจงงดเสีย
เถิด ถ้าเจ้าไม่งดเว้น เจ้าจงออกจาก
ความปรารถนาและเรื่อนี้ ข้าจักให้ทำ
การขับไล่เจ้าจากแคว้น". มาณพตอบว่า

สนุเตปิ นิग्ขมิสฺสามิ, สุริ ชหิตฺตํ น
สกุโกมี”ติ วตฺวา คาถาทวยมาห

๓๘๔. “รसानนฺบุตริ เอตฺติ
กสฺมา มํ ตฺวํ นิวารเย
โสหํ ตตฺถ คมิสฺสามิ
ยตฺถ ลจฺฉามิ เอทิสฺส.

๓๘๕. โสวาทิ นิปฺปติสฺสามิ
น เต วจฺฉามิ สนฺติเก
อสฺส เม ทสฺสเนน ตฺวํ
นาภินนฺทสิ พฺราหฺมณา”ติ.

ตตฺถ รसानนฺติ โลณมฺพิลิติตฺตก-
กฏฺกขาริกมธฺรฺกสวสงฺฆาตานํ สตฺตุนํ
รसानํ อนฺบุตริ อุตฺตมรสฺสภูตเมตฺติ
มชฺชนฺนาม.

โสวาทนฺติ โส อหเมว. นิปฺปติสฺสามิติ
นิग्ขมิสฺสามิ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา “นาหํ
สุราปนา วิรมิสฺสามิ, ตาต ยนฺเต
รฺจฺจติ, ตํ กโรหิ”ติ อาน. อถ
พฺราหฺมणे “ตยิ อเมห ปริจฺจชฺนเต

“แม้เมื่อมีเหตุอย่างนี้ ผมก็จักออกไป,
ผมไม่อาจจะงดเว้นสุราได้” ดังนี้แล้ว
จึงกล่าว ๒ คาถาว่า

๓๘๔. “บรรดารสทั้งหลาย ปานะนี้ก็นับ
ว่าเป็นรสอย่างหนึ่ง ทำไมคุณพ่อ
จึงห้ามผม ผมจักไปในสถานที่
ที่ผมจะได้รสเช่นนี้.

๓๘๕. ผมนั้นจักออกจากบ้านไป จักไม่
อยู่ในสำนักของคุณพ่อ เพราะผม
เป็นผู้ที่คุณพ่อไม่ยินดีจะเห็นหน้า”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า บรรดา
รสทั้งหลาย ความว่า บรรดารสทั้ง ๗
อย่าง กล่าวคือ รสเค็ม รสเปรี้ยว รสขม
รสเผ็ด รสขื่น รสหวาน รสฝาด ขึ้นชื่อว่า
น้ำเมา เป็นรสสูงสุดอย่างหนึ่ง.

คำว่า ผมนั้น ได้แก่ ตัวผมนั่นเอง. คำว่า
จักออกไป คือจักออกไป (จากบ้าน).

ก็แลมาณพ ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
จึงกล่าวต่อไปว่า “ผมจักไม่งดเว้นจาก
การดื่มสุรา ข้าแต่พ่อ คุณพ่อชอบใจ
สิ่งใด จงกระทำสิ่งนั้นเถิด”. ลำดับนั้น
พราหมณ์จึงกล่าววว่า “เมื่อเจ้าทิ้งเข้าได้

มยंपิ ตं प्रिज्जसिंसुसामा”ति वत्तुवा
 काठमाह

แม้ข้าก็ทิ้งเจ้าได้เหมือนกัน”
 ดังนี้
 แล้วจึงกล่าวคาถาว่า

३८७. “अथुथा अणुणेपि थायाते
 पुत्ते लज्जाम माणव
 दुवणुज चम्म विसुसुसु
 यत्ते पत्तं न ตं सुणे”ति.

๓๘๗. “ดูกรมาณพ ข้าจักได้บุตรที่
 เป็นทาสแม่เหล่าอื่นอีก
 อย่างแน่นอน แน่เจ้าคนชาติชั่ว
 เจ้าจงพินาศ เจ้าจงไปในสถานที่
 ที่ข้าจะไม่ฟังได้ยินชื่อของเจ้า”.

तत्ते यत्ते पत्तन्तुति यत्ते कत्
 “असुगुञ्जाने नाम वसु”ति न सुणेमि,
 तत्ते कज्जाहिติ अत्ते.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เจ้า
 จงไปในสถานที่ที่ ความว่า เจ้าไปใน
 สถานที่ซึ่งเราไม่ได้ยินว่า “เจ้าอยู่ชื่อ
 ในสถานที่ ไฉน”.

अथ नं विनिज्जयणुञ्जानं नेत्तुवा
 अपुत्तमावं गत्तुवा निहरापेसि. सो
 अप्रणाके निपुप्पज्जये กपणे पिเลतिकं
 निवासत्तुवा กपालहतुणे पिणुत्ताय
 जरणुते अणुणेत्तरं गुत्तुत्तं निสुसाय
 कालमกาसि. อิทं การणे อहरित्तुवा
 กาท्हत्ते रणेणे तสुเสत्तुวา “มหाराช
 สजे อมฺหากัง वज्जं न กรिसुसु,
 ปพฺพาชนียกมฺมนุเต กรिसุสนุติ”ติ वत्तुवा
 काठमाह

ลำดับนั้น พราหมณ์บิดาจึงนำตัว
 มาณพนั้นไปศาล กระทำไม่ให้บุตร
 ให้ไล่ออกไปแล้ว. ครั้นต่อมา มาณพนั้น
 ก็เป็นคนกำพร้า ไม่มีที่พึ่ง นุ่งผ้าขี้ริ้ว
 มือถือกระบือเอียงเที่ยวขอทาน อาศัย
 ฝาเรือนแห่งใดแห่งหนึ่ง ได้ตายแล้ว.
 กาท्हัตถิเสนาบดี นำเหตุนี้มาแสดงแก่
 พระราชาแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराช
 ถ้าพระองค์ ไม่ทรงทำตามถ้อยคำ
 ของพวกข้าพระองค์ พวกชาวเมือง
 ก็จะกระทำการเนรเทศพระองค์เสีย” แล้ว
 กล่าวคาถาว่า